

Regionális Tanulmányok
Regionalne Studije
Regionale Studien
Studia Regionalis
VI.

PannonIQm
2014

**Regionális Tanulmányok
Regionalne Studije
Regionale Studien
Studia Regionalis
VI.**

**PannonIQm
2014**

© *Ambruš Sinković, Krisch András, Igor Šipić,
Franjo Pajrić, Kovács József László*

Felelős kiadó:

PannonIQm

Hrvati-Horvátok Egyesület – Društvo Hrvati

Soproni Horvát Nemzetiségi Önkormányzat

Hrvatska Samouprava grada Šoprona

Hrvatska matica Šopron

Čakavska katedra Šopron

Szerkesztő / Urednik

Payrits Ferenc

Fotók, illusztrációk

Payrits Ferenc,

Soproni Múzeum, Soproni Levéltár

Borítófotó:

Payrits Ferenc

ISSN 2061-1358

Nyomdai munkák:

Palatia Nyomda, Sopron

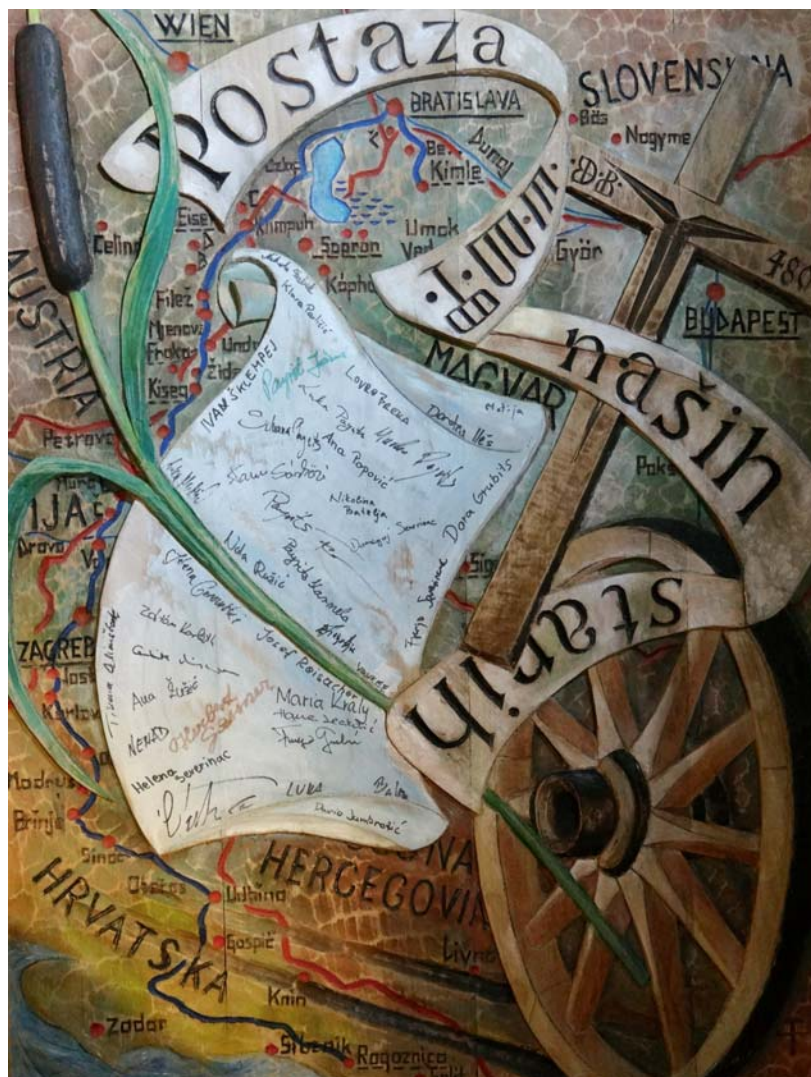

Tartalom – Sadržaj

<i>Előszó</i>	5
<i>Predgovor</i>	8
<i>Einleitung</i>	10
<i>Ambruš Sinković</i>	
Dnevnik iz I. Svitskog boja	
I. Világháborús naplója	13
<i>Franjo Pajrić</i>	
Po staza naših starih	135
„Moda se mijenja, ali stil ostaje vječan”	
<i>Umjetnost naočite pojave nekada i danas</i>	
„A divat változik, a stílus örök”	
<i>A megjelenés művészete egykor és ma</i>	179
<i>Igor Šipić</i>	
Tri otoka Trogirskog akvatorija u kršćanskom	
obrascu geometrije prostora	223
<i>Kovács József László</i>	
Lackner Kristóf Tudós Társaságának hetven éve	230
Christoph Lackners Studentenbund (1604–1674)	234
<i>Krisch András</i>	
A Soproni Ipartestület megalakulása	239
Die Gründung der Ödenburger Gewerbekorporation	247
<i>Franjo Pajrić</i>	
Problematika izmišljenog srednjeg vijeka	253

*Spominak na skupno putovanje „Po staza naših starih 2013”
Djelo Ferenca Taschnera za pogledat u EMC GRAH „KUME”-u*

*Emlék az „Őseink nyomdokain 2013” közös utazásra
Taschner Ferenc munkája megtekinthető az EMC GRAH „KUME”-ban*

Előszó

Egy év elteltével a Regionális tanulmányok újabb, immáron hatodik kötetével jelentkezünk ismét. Megpróbáltunk aktuális témákat választani, melyek széles olvasóközönség érdeklődésére tartanak reményeink szerint majd számot.

A 2014. év is sok évfordulót, megemlékezést tartogat számunkra, melyek közül sokat meg sem tudunk majd említeni, de az I. Világháború kitörésének 100. évfordulója alkalmával, a múlt számban részben megjelentetett és átírt Sinkovits Ambrus teljes háborús naplóját jelentettük meg, hogy így maradjon meg az utókornak a történelem egy szeletének ilyen személyes és hiteles leírása. Kiadványunk június 28-adiki prezentációja éppen egybe esik a trónörökös Ferenc Ferdinánd ellen elkövetett 100 évvel ezelőtti merénylet napjával, mely elindítója volt egy háborúnak, melyről csak a „beavatottak” tudták, hogy egy igazi közel 20 millió ember életét követelő világegés lesz.

Az „Őseink nyomdokain” tavalyi hosszú 5 országon keresztül lezajlott programsorozatról és élményeiről egy hosszú beszámolóval készültünk, melynek végén Igor Šipić Horvátország EU-s csatlakozásának napján utunk kezdetén Rogoznicában elhangzott beszédét lehet majd elolvasni. Ezennel is köszönjük minden résztvevő áldozatkészségét, különösen a fogadó helyeken, melyeket képekkel örökítettünk meg. Itt említenénk meg, hogy jövőre ugyanebben az időben egy 7 országot összekötő „Őseink nyomdokain” utazás indul hasonló céllal és reményeink szerint sikerrel is.

A Sopronban elsőként megrendezett „A megjelenés művészete” kiállításnak szenteljük a következő fejezetet, mely kiállítás Sopronból indul és reményeink szerint majd mint állandó kiállítás ide is fog visszatérni egy sokkal szebb helyre. Köszönetünket fejezzük ki Stefan Benczak Úrnak, hogy odaadó kutatómunkája révén és cégén keresztül nem csekély anyagi ráfordítás árán képes volt ezt az érdekes történetet mindenki számára érthetővé tenni. Köszönet a Soproni Múzeumnak is konstruktív és szakmailag magas színvonalú együttműködésükért. A kiállításon utalás történik a 350 évvel ezelőtti eseményekre is többek között

a szegyeteljes Vasvári békére, de ebben az évben vált merénylet áldozatává a költő és hadvezér Zrínyi Miklós ki Sopront és a soproniakat nagyon kedvelte.

A Kelénpataki misekönyv (1501-ben Esztergomban nyomtatva) utolsó oldalán a 16. századból való bejegyzések mára sokak számára bizonyára ismertek. A horvátországi Jastrebarsko-ból érkezett pap jegyzett fel vallásos szövegeket három írással (latin, glagolyita, nyugati ciril) is, ami az itt akkoriban letelepedett horvátok írásbeliségének pompás bizonyítéka. Az 1564-ből származó dokumentum írója ismerte azt a két írásmódban (glagolyita (1562) és bosancsica (horvát ciril) 1563) Urachban nyomtatott Újszövetséget, melyek példányait Isztiai Stipan Konzul hozott a Kismartoni uradalomba.

Igor Šipić nevét már említettük, de kiadványunk egyik legfrissebb tanulmányát jelentetheti meg szakterületéről a középkori térbeli orientáció és zárándokutak kapcsolatáról.

Kovács László József és Krisch András soproni németek két helyi vonatkozású két nyelven íródott tanulmányukkal hívják fel a figyelmet nagymúltú városunk történetének egy-egy szegmensére. Csak mellékesen jegyezném meg, hogy Lackner Kristóf nagyszerű polgármester nevelőánya az előző részben említett Stipan Konzul lánya Konzul Anna volt.

Mikorra ez a kiadvány megjelenik a soproni Keresztelő Szent János templomba visszatér Trakostyáni Draskovics György szobra, mely a Sopronért sokat tett győri püspöknek állít emléket. Végrendeletében kérte, hogy ebben a templomban helyezték örök nyugovóra.

Az elveszett ill. kitalált középkor problematikáját horvátországi ill. bosznia-hercegovinai barátainknak írtam, hogy egy konstruktív, jövőbe mutató, új utakat kereső szemlélettel konfrontálódjanak, mely további elmélkedésekre sarkalja majd az érdeklődőket. Fontos lenne, hogy közös történelmünket újra definiálva újraértékeljük és ezen az úton folytatva építsünk közös jövőt, hiszen mi mind itt élők egymás távoli testvérei vagyunk a szó szoros értelmében.

Talán hihetetlennek tűnik, de a Dunakanyarban megtalálható kifejezések ugyanúgy megtalálhatók Boszniában is ilyenek a Pilis, Lepenica, Višegrad, Rama, Buda, Virovitica, Sob, stb. A márianosztrai pálos templom és kolostor felett pedig ott emelkedik egy igazi piramis.

Sajnos emlékezetünkéből sok minden kiveszett, sok mindent elfelejtettünk már. Ilyen Szent Quirin pannon mártír szentünk tisztelete és emléke. Amikor június elején a Sopron határában álló Pihenőkeresztől éjjel elindulunk Szombathely (a régi Savaria) irányába erre a még életében szentként tisztelt vértanúra emlékeziink zárándoklatunk közben.

25 éve, augusztus 19-én történt meg a vasfüggöny első megnyitása és nagyobb csoportok átjutása Ausztriába itt Sopron mellett, ahol ma a Páneurópai piknik emlékhely van. Valóban abban az időben a világ szeme a mi vidékünkön volt. A többi már történelem.

A tavalyi év számomra talán legnagyobb felfedezése id. Martin Meršić munkásságának teljes megismerése volt és az a felismerés, hogy az ő által kezdeményezett dolgok még a mai napig léteznek ill. kihatnak a ma itt élő horvátokra. A paplak bejáratánál felfüggesztett emléktábláját nézve az idei közös máriacelli vándor Máriához tett magyarországi gradistyei horvát zarándoklat alkalmából június 7-én Nagybárándon ugyanezek az érzések borzolták meg lelkemet.

Minden kedves olvasónak kívánok kellemes lapozgatást valamint az új utak fűrkészését.

A szerkesztő

Predgovor

Opet je prošlo ljeto dan i mi se javljamo sa novimi Regionalni Studijama. Imamo interesantne teme, ke će vas sigurno zabavljati, dok ih budete štali.

O ovom 2014. ljetu imamo dost okruglih datumov i godišnjic, ke sve sigurno nećemo moć spomenuti, ali na početku moramo spomenuti I. Svitski boj, zbog kojega smo vrgli cijeli dnevnik teca Ambruša Sinkovića u ovo izdanje, da nam ostane kod spominak na ta teška vrimenta. Upravo na da prezentacije ovih Študijov 28. junija pred 100 ljet, ubijen je u Sarajevu prijestolonaslidnik Ferdinand i to je bio okidač za jedan boj za koga su onda samo oni „rijetki” znali da će biti svitski i pobrati oko 20 milijoni žrtvov.

Dužička reportaža o projektu „Po staza naših starih” će vam pokazati put i okolnosti našeg putovanja kroz 5 držav. Svakomu ki je bio dijel toga projekta se od srca zahvaljujemo i ovom knjižicom memoriziramo sve ča se je s nami dogodilo. Već sada moramo napomenuti, da ćemo dođućega ljeta u isto vrime organizirati ponovo putovanje „Po staza naših starih 2015”, ali kroz 7 držav. Bit će to opet dobra prilika upoznat se i povezat bolje naše ljude i kraje.

Spominak na prvu izložbu o modi i kravati u Šopronu nosi dvojezični prikaz malog kataloga i još jedna velika hvala našem Gradišćanscu gosp. Štefanu Benczaku za njev trud, ki je uložio, da se tako ča ostvari. U toj izložbi je spomenut i događaj iz 17. stoljeća pred 350 ljet, sramotni vašvarski mir. U tom ljetu, malo prije ubijen je i Nikola Zrinski pjesnik i vojskovođa.

Zapisi na zadnjoj korici Klimpuškog misala (ki je izdan 1501.ljeta u Ostrogonu-Esztergom) datiraju iz 1564. ljeta (pred 450 ljet), a gospodin (svećenik) Ivan de Jastrebarsko i još netko zapisali su dijele molitav na tri pisma (latinici, glagoljici i bosančici). On je sigurno bio upoznat s prvim izdanjem Novog Teštamenta 1562. i 1563. iz Uracha na glagoljici i bosančici, ke je Stipan Konzul doprimio u Željezansku gospoštiju.

Igor Šipić je i ovog puta uz lijepi tekst na kraju reportaže o našem putovanju napisao izvorni znanstveni rad o značaju prostorne orijentacije u jadranskom prostoru.

Dva dvojezična teksta naših Nimcov iz Šoprona Ladislava Josipa Kovača i Andraša Krischa nas peljadu u Šopronsku povijest. Prvo Naučno društvo grada

utemeljio je najpoznatiji gradončelnik Kristofor Lackner. Samo malo ljudi zna da mu je druga majka (po ranoj smrti prave majke) bila Ana Konzul, kćer Stipana Konzula Istranina glagoljaša, znanstvenika, reformatora i člana uraškog kruga, ki je izdao Novo Teštamenat, prvo štampano dijelo Hrvata na narodnom, iliti pučkom jeziku, ki je nam Gradišćancem itekako razumljiv.

Kada će ova knjiga biti štampana će već biti vrnut lipi kip Jurja Draškovića Trakošćanskog u Crikvu sv. Ivana Krstitelja i svidočiti o tom jurskom biskupu, ki je dosta toga učinio za Šopron i bio vezan za ov varoš, pa si je u teštamentu prosio da ga se pokopa uprav u toj crikvi.

Problematiku izgubljenog sridnjega vijeka sam malo opisao za našu braću u Hrvatskoj i BiH da bi ganuo jednu diskusiju, konstruktivni razgovor i daljnja istraživanja u tom smjeru. Važno bi bilo da bolje definiramo skupnu našu povijest i vremenska događanja u našem Panonsko-Jadranskom okruženju, kad smo si mi svi, ki ovde živimo zaistinu braća.

Nećete vjerovati, ali u kolijenu Dunaja, med gorjem Pilis (rič je za nam poznata, aš govori o pliži, tj, vrhu glave, vrhu nečega i šetajući se pu toj planini človiku se čini da je u Bosni) i Börzsöny imate izraze (pisane po ugarski): Lepence, Visegrád, Rám szakadék, Buda, Verőce, Szob (Bos-na) itd. imate i piramidu iznad pavlinskog samostana u Marianosztri, malo dalje imate Szőny (Senj). Nije li to čudno!

Dosta toga smo izgubili, dosta toga se zabilo pa i naš panonski svetac sv. Kvirin, ki je bio već kod živući svetac cijenjen kod ondašnjeg naroda. Naša hodočašća svako ljeto iz Šoprona u Sambotel na početku junija su dobra prilika da se malo vrnemo u stara vrmena i svidočimo našu vjeru. U polnočnoj uri kod Križa za počinak više Šoprona na cesti za Bujsu se spomenemo na sveca, ki je s svojim neprijatelji skupa s narodom Scarbantije dijelio kruh i prošao na svoj posljednji put za Savariju.

Šopron i okolica ovo ljeto slavi 25 ljet od rušenja Željeznog firhonga, ki je nas gradišćanske Hrvate dilio dost desetljeć i tako slabio ionako sve malobrojnu granu Hrvatov u ovom zapadnom dijelu Panonije.

Za mene osobno veliko je bilo otkriće upoznati se s čitavim opusom djelovanja Martina Meršića starijeg, toga motora, čiji motor u nami još dan danas tucketa i ne da se zastaviti. Gledajući njegovu spomen ploču u Velikom Borištofi 7-oga junija, prilikom skupnog shodišća gradišćanskih Hrvatov s ugarske strani putujućoj Celjanskoj Mariji, človiku zastane dah, ča je svega ta človik učinio u svom žitku i kakvu je imao volju i moć djelat za opće dobro.

Želim svakom našem čitatelju čuda veselja pri listanju i proučavanju Regionalnih Studijov VI.!

Urednik

Einleitung

Wieder ist ein Jahr vorüber und wir melden uns mit einer neuen Ausgabe der Regionalen Studien.

Wir haben interessante Themen, die Ihnen beim Lesen sicherlich Vergnügen bereiten werden.

Das Jahr 2014 hält viele Gedenktage und runde Jubiläen bereit, auf die wir gewiss nicht alle eingehen können. Zu allererst jedoch müssen wir den 1. Weltkrieg erwähnen, der uns bewogen hat, das gesamte Tagebuch von Ambruš Sinković in dieser Ausgabe zu veröffentlichen um die Erinnerung an diese schweren Zeiten zu bewahren. Genau am Tag der Präsentation dieser Studien, am 28. Juni vor 100 Jahren, wurde in Sarajevo der Thronfolger Franz Ferdinand getötet. Dies hat einen Krieg ausgelöst, von dem damals wohl kaum jemand geahnt hat, dass er die ganze Welt erfassen und rund 20 Millionen Menschenleben kosten wird.

Eine ausführliche Reportage über das Projekt „Auf den Spuren unserer Ahnen“ wird Ihnen den Weg und die Umstände unserer Wanderung durch fünf Länder nachzeichnen. Bei jedem Teilnehmer an diesem Projekt bedanken wir uns herzlichst und mit diesem Büchlein rufen wir uns alles in Erinnerung, was mit uns geschehen ist. Schon jetzt müssen wir ankündigen, dass wir im kommenden Jahr zur selben Zeit wieder eine Reise „Auf den Spuren unserer Ahnen 2015“ organisieren werden, diesmal jedoch durch sieben Länder. Es wird dies wieder eine gute Gelegenheit sein, einander kennenzulernen und unsere Menschen und Regionen besser zu verbinden.

An die erste Ausstellung über die Mode und die Krawatte in Sopron soll die zweisprachige Darstellung aus dem kleinen Ausstellungskatalog erinnern und noch einmal ergeht ein großer Dank an unseren Burgenländer, Herrn Stefan Benczak, für die Mühe, die er unternommen hat so etwas zu verwirklichen. In dieser Ausstellung ist auch ein Ereignis aus dem 17. Jahrhundert vor 350 Jahren erwähnt, der schandhafte Warschauer Frieden. Im gleichen Jahr wurde kurz vorher auch der Dichter und Feldherr Nikola Zrinski getötet.

Die Einträge auf der letzten Seite des Einbandes des Klingebacher Missals (in Esztergom erschienen) stammen aus dem Jahr 1564 (also vor 450 Jahren). Darin haben der Pfarrer Ivan de Jastrebarsko und noch andere Teile von Gebeten in drei Schriften (lateinisch, glagolitisch und kyrillisch/Bosančica) niedergeschrieben. Jener kannte sicher auch die erste Ausgabe des Neuen Testaments von 1562 und 1563 aus Urach in glagolitischer und kyrillischer Schrift, die Stipan Konzul in die Herrschaft Eisenstadt brachte.

Igor Šipić hat auch dieses Mal neben dem schönen Text am Ende der Reportage über unsere Wanderung eine originäre wissenschaftliche Arbeit über die Bedeutung der räumlichen Orientierung im adriatischen Raum verfasst.

Zwei zweisprachige Texte unserer Deutschstämmigen aus Sopron, von Ladislaus Joseph Kovač und Andras Kisch führen uns in die Soproner Geschichte. Die erste Gelehrten-gesellschaft gründete der bekannteste Bürgermeister Kristóf Lackner. Nur wenige wissen, dass seine zweite Mutter (nach dem frühen Tod der leiblichen Mutter) Anna Konzul war, die Tochter des aus Istrien stammenden Glagolithen, Wissenschafters, Reformators und Mitglieds des Uracher Kreises, der das Neue Testament herausgab, das erste gedruckte Werk der Kroaten, das in der Volkssprache verfasst, die unsere Burgenländer sehr gut verstehen.

Zum Zeitpunkt, als dieses Buch gedruckt wird, ist das schöne Bild des Juraj Drašković Trakošćan bereits in die Kirche Johannes des Täufers zurückgekehrt und zeugt von jenem Raaber Bischof, der viel für Sopron getan hat und der mit dieser Stadt so verbunden war, dass er sich sogar in seinem Testament erbat, genau in dieser Kirche begraben zu werden.

Die Problematik des verschollenen Mittelalters habe ich ein wenig beschrieben, um bei unseren Brüdern in Kroatien und Bosnien und Herzegowina eine Diskussion, ein konstruktives Gespräch und weitere Forschungen in diese Richtung anzuregen. Es wäre wichtig, unsere gemeinsame Geschichte besser definieren zu können, ebenso den zeitlichen Ablauf in unserem Pannonisch-adriatischen Umfeld, da wir alle, die wir hier leben, wirklich Brüder sind.

Sie werden es vielleicht nicht glauben, aber im Donauknien zwischen dem Gebirge Pilis (das Wort ist uns bekannt von unserem „pliša“, das ist der Scheitel, die Spitze von etwas; auf diesem Berg gehend kommt es einem vor als sei man in Bosnien) und Börzsöny gibt es Ausdrücke (in ungarischer Schreibweise): Lepence, Visegrád, Rám szakadék, Buda, Verőce, Szob (Bos-na) usw. und es gibt eine Pyramide oberhalb des Paulinerklosters in Marianosztra, ein bisschen weiter liegt Szőny (Senj). Ist das nicht ein Wunder!

Vieles haben wir verloren, vieles vergessen, so auch unseren pannonischen

Heiligen Quirin, der schon zu Lebzeiten als Heiliger verehrt wurde vom Volk. Unsere alljährlichen Wallfahrten von Sopron nach Steinamanger Anfang Juni sind eine gute Gelegenheit, ein wenig in die alten Zeiten zurückzukehren und unseren Glauben zu bezeugen. Während der Rast zu Mitternacht beim Kreuz oberhalb von Sopron an der Straße nach Balf erinnern wir uns an den Heiligen, der gemeinsam mit seinen Feinden und dem Volk von Scarbantia das Brot geteilt und sich auf seinen letzten Weg nach Savaria begeben hat.

Sopron und seine Umgebung feiern heuer das 25-jährige Jubiläum des Falls des Eisernen Vorhanges, der uns Burgenländische Kroaten jahrzehntelang voneinander getrennt hat und unseren ohnehin immer kleiner werdenden Zweig der Kroaten im Westen Pannoniens geschwächt hat.

Eine für mich persönlich große Entdeckung war es, das ganze Werk und Wirken Martin Meršić des Älteren kennenzulernen, dieses Motors, dessen Motor in uns noch heute tuckert und sich nicht abstellen lässt.

Als ich am 7. Juni anlässlich der gemeinsamen Wallfahrt der Burgenländischen Kroaten auf ungarischer Seite zur Wandermadonna in Großwarasdorf seine Gedenktafel sah, stockte mir der Atem angesichts dessen, was dieser Mensch in seinem Leben alles getan hat und welchen Willen, welche Kraft er hatte für das Gemeinwohl zu arbeiten.

Ich wünsche jedem unserer Leser viel Freude beim Durchblättern und Erforschen des VI. Bandes der Regionalen Studien!

Der Redakteur

Ambruš Sinkovič
Dnevnik iz I. Svitskog boja
I. Világháborús naplója

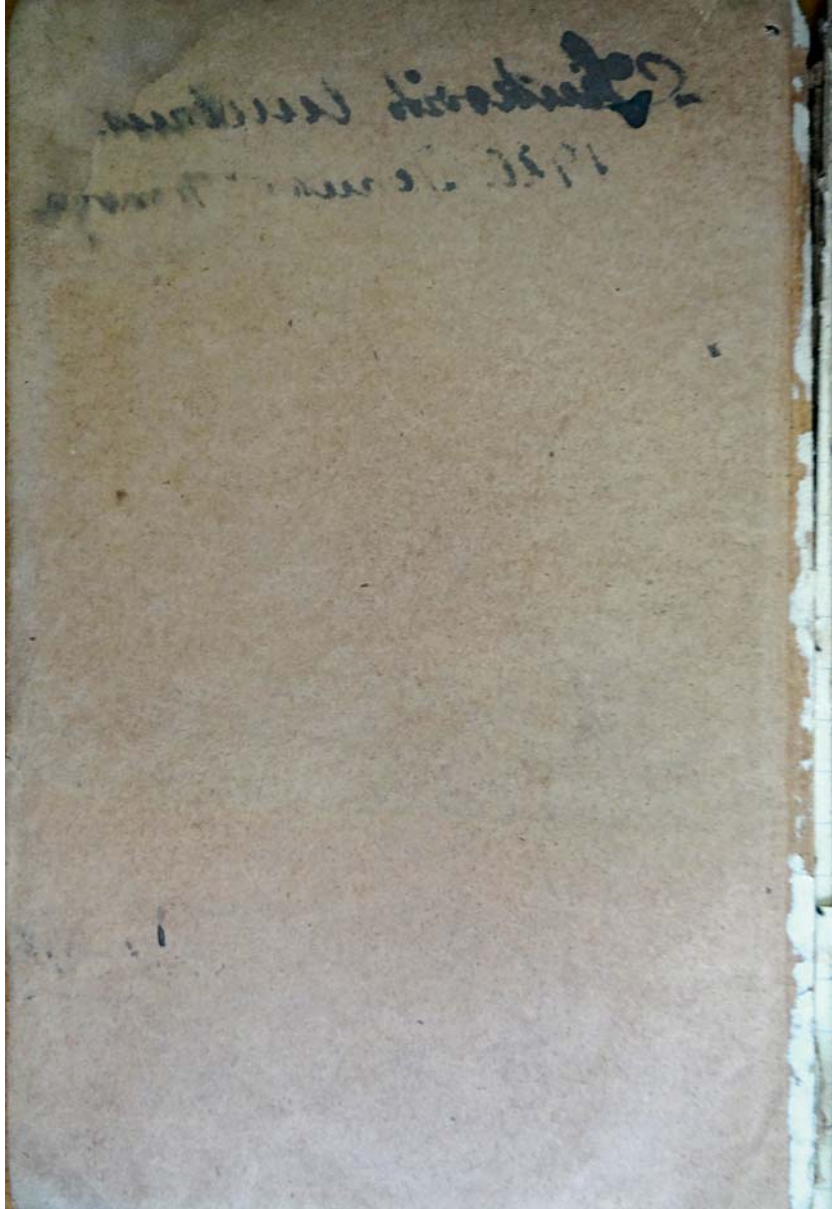

maria Tiimorits
D. Götz leveleivel
Festőriplak
1.933.
1. majusa

2720
 3930
 6650
 600
 350
 350
Gintkovits Dubrus.
 1920. Jenuar. 7 moza
 gramje kuplen 7 korun
Saproni
 Ki ove knjige nice
 netraje doneci onome
 rijesu glectoru vobuti
 Fleus No 17.
 usenue samse leta 1918.
 Jenuara. 30. toga ondan je
 onigelo nasa maria seje
 natodila 1919. Jenuara. 22. tu
 nou drugoi odpothne zudasnigai
 jebilo
 Dubrus Gintkovits fm. Regt No 16
 maria Linnovits
 Dr. Göt. Levetkivil
 Festtrögen lo R.

1

Spisminak. od boja leta 1914. toga

leta 1914. Julia 28 smo ga sam cirkau vati
 tušni boi 29 toga smose Laponi kot keze
 menta 76 toga va. 48. kasare javili veljek
 sumas viciterali isume taughji nastli
 i sunas veljek odprimili kmagacine
 odprimili i sunom austistungu prednas
 hitili reusamstije ris tušnim sercem i
 samse sau upravit katmobili ubliceni
 kosunas odpefati va. Vintkasare 30. toga
 sunas opet va 48. kasare. noči smo vani
 nadvori spadi zvečera sambiu doma
 31. voga. detro u 6. ura smo jimali ferga
 taring i smo veljek prisegli. a u furi
 i 30 minut smo jimali obmaro na sizon
 stacion nastacioni jebiu vas Lapon
 vami nas su va bogone nalosili u 8.
 ura smose ganuli ris Laponna. Kognep
 Cinka. Livir Sanbotel. Klajj komissa
 kaniasu smo dostali minas pak kres
 Bosniju do Sarajeva. sarajevu smo
 došli 1. augustusa onde sunas

21

a uvozanerati u 9 ura isenas fergatati
 i smo prošli kroz sarajevu najednu šinokos
 a našimokosi je ur naš Regemekat 76
 namas zekau onde sunas uridili kamo
 tikera onde smo prignoči bili i goga
 knoči u 9 ura smo jimali alarm i
 obmaro Sarajevu, neirat na stacion i
 sunas veljek civozanerati u 10 ura knoči
 smose odvorli kroz 68. mostou kroz
 brige smose skrovi. vozili 3 topa jutro
 u 6. ura smose us jedan visok brik
 vozili najednoči od lije strane su
 račali va ceh tako stripat dasu kroz
 ubloke neg frate kōgule skrovi lakoma
 tif je morau veljek ceh rustavit a mi
 sofdati kije kudai perije van mogau
 kosmo skakali i veljek jedan us dne
 goga nati brig ali videli nekoges
 nisimo došli smo dole abiga i smo
 si skupa se na jedan kup sili u
 naš major Pomogji narje govor
 dirac

inamje novidau kakose moramo va
 boju ponasat a jako vruće je bili. katje ³

biv fertik kovel moja diera sada jina mo
 velik marš. 4. toga smo našijili 27. k. m.
 piše do varoša Gorarča, jako je vruće bilo
 katamo gorarču došli kosumi ramena ko
 vara bila od ristunge nošnje onde smo
 ristunge. natla veyli termose isli unu
 vat. pak smijeli pak smo spali na dvori
 5. toga smo isli patroljerat 23 kilometare
 knoci smo opet gorarču došli 6. toga
 smo opet isli patroljerat 15 kilometarof
 u 10. ura jutro smo došli riv Terpski ko
 medači skupa. nasje bilo 7 muži a njije
 bilo 12. muži setamo srbjali jedan va
 druge dokileg smo jimali patrón skat
 sunam svalile kosmose jedan drugoga
 riv qveri tukli mismo morati protci
 i sunam ustrijeli. a 5. smo srieno neirat
 došli. 7. moza u 4. ura jutro obmaro u
 6. ura smo 3. komedacé uloviti oh sunam
 morali pute karat ja Hrvat sam morau
 uranje biti katamo sli. dovode doit

4
 kosu je tili perše oni kusat akonitila
 fergiftana bit kosose imi tili napit, rač
 Serbi sutili vci ku vode prset nami
 fergiftat, Smoga u 3 ura jutro obmaro
 vas dan na brig) x. briga visoki, se bili
 do 1600. metarof trudri kaini gladni
 smo tili tako bit da nismo tili jedan
 drugoga poznat, si morete mislit časmo
 mi turinjaki terpit moradi ravotj drugi
 9 toga smo isli ols baon forhut, I tuj od.
 si kompj. Leidlinand Kern. komedand
 48. kilometarof u 10. ura vajednoi lori
 smo došli rir komedaci skupa smo jedni
 va druge strigali nok mise vojijemo ur
 ra 2. ure. boše račebit Leidlinand je
 rinut a ranjim smo imi bitaki položi
 neirat dokleg smo sistekpa došli koi proo
 lo. 8. uri dugi. 3. muri sunam falili
 9 10. toga sam bin veteran 32 kilometare
 maro smojimati aki ija sam morau rir
 šnjimi 11. toga jejmala 59. Brigada od
 nas nativu stran amiojimi moreti

5
 napromai joit ali dotlek smo mi tam
 knjim došli kosu morali serbi birat. zgrabit
 kai bilo 273. muš. 13. toga smo jimali maso 59
 kilometarof od 3. jutro do 11. noci nis jili vas
 dan. knoci smo ptimiu knuk fosali 1 libar
 6. muš. a oficiri su rum. kogabibili mora
 mi moniof fosat. 13. toga smo 13. k. m. isli
 ali kres putovanje smo zedaputi rir. ser
 bi skupa došli. pred nocim smo naše
 2. bosnjake našli sijim bili nosi usi
 porišeni pak subili rir. onami su dan
 ise pak zemerli 14. toga smo materali
 19. k. m. odpočne je 3. ura smo došli kra
 rošu Fišegrad, vajednoš dlibini smo
 brignoci stisnieti bili 15. toga mo veliku
 masu je 3. ura jutro smo jimali kafe
 pak smose dali žbogen naput. jako vruce
 jebilo odpočne smo naše 4. bosnjake us
 trifili pav kat nam nisu tili povidat
 kaimu Serbi. arnadi su. va ogmji nismo
 bili. ali kres vrsdan sam bin 6. puti
 od moji tovaruše odzrat stau
 tekosambiu slab. i mot.

6
 16 toga smo jimali v ostok 17 toga smo
 jimali opet velik masi odpadne smobili
 gladni smobili minara nismo dostali
 dostimo dojedne ovceve žrde merte
 Guitof je 3 ovce uloviu ter smo veljete
 na palici pekli katamo spikeli kosmo
 kaniti jist a soli nismo jimali set smo
 holjt sbogon pres soli jili ali namje bilo
 ipres soli dobro. ali drugi dan smobili
 sht Beterni. 19 toga smo riz komedari
 skupa dosti odnas su jednoga vaterbu
 20. toga smo bili Baon rezerve.
 21 voga smobili Baon rezerve 22. goga smo
 opet riz Serbi skupa dosti jetro u Fura
 rado 2 ur odpadne nasi su jimali
 23 mertvi a 17 naranjeni 5 rjubfeni 23 toga
 smo mertve rakapali i naranjene neizst
 nosili 24 toga smo jimali velik masi
 u 3 ura jutro smo isti ol Brigade
 vassan smo maserali nabrig sbiga
 nabrig sbiga ia do Fura knovi
 najedne smokot onde sanosi 4 muži
 riz relton prigovci spalo nacinjili

7

26. toga du pobivali trupen netke
 tersam ije morau noit moi komedand

jebie kugif. Toth Titvan. smorajednom
 ponusenom selu kruh pekli. 8. dane
 duge 27. toga smo kruh pekli 28. toga
 smo kruh pekli 29. toga smo kruh pekli
 30. toga smo kruh pekli. 31. toga smo kruh
 pekli 1. Septembra 1919. smo kruh pekli
 2. toga smo kruh pekli. 3. toga smo ciruka
 li saki svoji kompagniji 4. toga su me
 telefon obkubuzi odredili. karate
 su meni potruke dali. moj komedand
 jebie Ormester Turner rojen iz risona
 Bauer. pak. Stampfel. 5. toga smo opet. isti
 neiper 15 kilometarof vonda sam rado
 isal kat je bilo tele puno. niz komisionimi
 lipci 6. toga smo opet forrukung zimali
 mi telefonisti smo morali cado Feld
 voke. telefon gautat 20. km. kat smo
 namesta doili ki drugi mevisu poei
 vali ali fmi telefonisti nismo mogli
 nismo morali opet. noii odsklek smo
 vraslan doili neirat vlak. namatat

8
 I moza smo ~~si~~ namalu masu
 ur u jednici uri smomoralu telefon
 pautat a u 3 ura obauer u poru 3
 su pijoneri došli sir čunaklji i sunas
 prig vodé drine va Serpsko. u 4 ura
 je patrol. sau od 11. kampa I (Fug)
 tote samja bio pat. karol Egresita
 katamo išli de pa ipou urit kosunas
 Serbi videli onsu kacali vanas tako
 strifjat. dasuse neg mestri takali
 sir brigda došli. 9. toga su Serbi
 opet kacali. smi vanje u 12 ura
 sam stoper čel dasu karods. Egresita
 varuku nastrijfili nas su ondau
 serbi pobiti misimo snorali se stranjati
 danas Serbi nisu tako vidili as? binas
 bili se postifjati takosu bili na ugre
 serditi od 2000. muri nasje ostato 900.
 10. toga smosi neiper pogledali jetian
 serbi os? na (brigu Kocanj) alinjibito
 prošlamo 12 km. neiper 11 toga opet 15 km.
 nihrismo nasli aljakogajusmo vsime
 smojimali ktroum voljem smohof

9

Terpieli gladni truden visivi beterni
 12. toga smonajednom mestu ostali 13. toga
 smo opet pik serbi skupa došli onda smose za s ure
 vojevali otoi bilo uskožanj brigu najjednom
 manjem 9.20. visokom misojimali 6 mestov
 8. naranjeni 30. sunamji reloviti 14. toga
 smojimali tih front 15. toga su serbi ka-
 niti front prebit ali nisuga mogli
 ajakoi turilo 16. toga smojimali opet
 velik oganj na brigu cvituru, 886. m. t.
 od 9 ura do 5. knoci naši sujimali
 12. mestov a 5. squbljoni 17. toga u 3 ura
 Štro je najednuč tuliko serbov
 došlo dajios toliko nisam vidin ča
 knam nasje malo bilo setamo jimali
 Riukrug, smo birali ča do 8. jutro
 dovođe Arina onde smo stali Teramo
 vejek neirat ubernedi. su dan su
 Mestu. Quitovoga va nogu. 18. toga
 opet neiper kudajismo neirat birali
 5. pueti smo na sturm skupa došli
 seneg su morali serbi birat 20. mestov
 35. naranjeni a 72. sunam serbi 2. čti

10 10/10
 19. toga smo dostali rapovit rauno na
 (brig) jagodnu, došli smo mi i do briga
 jagodna ali mena brig gori smosaki tili
 rei noh. ou brig je ra kevi stat dokleg
 ga mi dobenu tako i bilo visok je
 bio 1092. m. a dežičak je 42. 4. m.
 20. toga smo opet sprobisali na brig ali
 morali smose na pou brigu rakopat
 27. voga smose opet rapuditi ra do
 špica ali serbi minas tako rir
 bombami dasuse neg takali mestvi
 doli 27. opet na novo ali i onda
 ništo sadaje per 3 dan da os nis
 nismo jiki a brig bi radi daga
 dobenu utrosit biti Betermi
 kimo os piviti Bu dan su Tivu
 Egresits varukue 23 toga jutro u
 5 ura smo steskimi mubami brig
 jagodnu dobili jasamselnu noii
 od moje komp. rjubiu tersam bin
 kot Reg 73. pobitki sam od Reg 73.
 komedantiu rekau daiu poid moji
 komp. 76. veli pite kotsam dusan

Pret Leidinand Riter 11/76 sammu
 se jassu dasam oode a on miveti sitz
 Lof, karate biti vassom sae niter
 aaste Opali. veljek meidau sverat
 med dvi svorm linije da nekame ser
 ustrijju proskesu dvi jure. koi pitau
 jeki os ta sintkovits visi kogasamolau
 sverat vel. sug. gremmer da. not
 mustega ovoi bito 24. septembra 1917.
 od 9. ur. do 11. ur. Leidinand Riter
 25. toga unas otkerali smoisli ots.
 Brigade Rezervo 26. 27. 28. 29. 30. smoisli
 opet neiper na Brig jagodnu ali
 front je bio tih nis nise strifati
 rado 13. oktobara jebilo tih
 13. toga upodme smo biti us vlak
 va slubi gotsunau biti minas
 nonesti kotsomga jiu kosumi
 sadlinku prestrijiti termije vas
 minas scuriv. ajakosambiu
 gladam. nonetabude Hogen
 ou dan su Meitla Huitarovoga
 vanogu. merte Heizer. № 74.

12
 naša komp. 11. sta. jezimala 13. mer
 tvi a 19. naranjeni 14. toga smo mestve
 sakapali pak. naranjene na brigade.
 onstoli nosili 15. toga sambi vani
 na feld vohi retho su strifali
 16. toga su patrofi skupa došli. 17
 toga jebilo tiho 18 toga tili koč
 sitit 19. toga jebiu mir ali jakoje
 bilo pima snigaloje vandan aememe
 cephe samjiman 20. toga samsi bic
 kaisu ubijati po crivoi paksamsije
 niz Travit. Grebiem skupa petli
 21. voga samsi tumbakra keepie za
 5. funat. nishisu strifali 22. smo
 potajali od rime kot motere kotkose
 23. toga nishibilo 24. toga som od kative
 sutialadi paket dostau 25. toga
 mir 26. togaje jako snigalo 27. moga
 jebilo smerto 28. moga jebiu mir
 29. toga jebiu mir 30. toga sume
 Pekam komenderali odpodne smo
 28. kilometarof neirat prošli. kot Brigade
 komande smospali

13

31. voga smodolišli Divirione nekam
kdrini neirat onde sunas. vefek

met prave peke uridili jasam dšam
onome. pot ruke. skin sam bin
Trebinje termije islo dobro. 1. Novembra
ra. 1919. leta smo kruh pekli jasam
od veselja kotsam bin gladam 3. lipce
najednuš pojue 2. goga. smo pekli
3. toga 4. toga 5. toga 6. toga 7. moga
8. moga 9. toga 10. toga 11. toga 12. toga
13. toga smo jimali obmarš. do sela
Krasnik smo isti 23. kilometare
katamo tamo došli. kosmovefek
kruh pekli. ali ric utrova nu od
petrofa mukum rari kat su serbi
birat morali kosivexi ope muké ni
su mogli sobum set. Teruju ric
petrofon pofali teje tako kruh
vonjav. ali drugoga nibilo teromo
morali takovoga 14. 15. 16. 17. 18. toga
smo bili varim selu Krasnik
19. obmarš do varosa Haljevo
28. kilometarof

20. toga smo Haljevi kruh pekli
 21. toga. 22. toga 23. toga 24. toga 25. toga
 jedoše Befel Trupem pekari saki smo
 svojemu Regementu cirkat 26. toga
 sam cirkau jasau bin neg sam
 27. toga sam kompigniji došau noći
 u 7. ura. u 11. ura suračali Serbi
 tako vanas strijal dasnose rastekli
 kije kudai mogau ovi noći se
 izgubiti. France. Sulzer № 74.
 28. toga smo došli nabrig us gornji
 milanovac onde smose vojevali vandan
 izgubitka smojimali 19. mertvi od glada
 27. betični od glada i kime 73. kisu
 spali. 29. toga rauno kvarošu
 Kragujevac, velike bitke smojimali
 30. stojimo od varoša Kragujevaca
 5. kilometarof onde smojimali opet
 veliku bitku 1. Decembra 1914. leta
 od podne u 3. ura. sei začau Reičič
 Serbi sunas. us. za vrata lovidi mismo
 tili 3. 3. ure biat pak. ubenut nešat
 ter vanje strijal noći smo vajednui

drivenoi tiri spati z. goga opet Puikku¹⁵
 gladni ut. goli trestni smerali skoto
 oboze iacebit sname mise motamo sikh
 pogubit ako ovako in' duogo islo knoci
 kotamo sebili ja pak jedan ugar. zita
 kiss rojen niz PCOTNOB, vajednuu losiri
 stismuh a cepje smosibili saruti. Teromo
 bili kaspati a kotunas vukli misnostimaki
 sofidati a troljubili serbi cepje nase
 su Serbi jimali teroe vitaki. Heidi maja
 ri danas vepinova pectiut uglavu
 kotsamja oto tuch kosamse. skinut
 ter bos a ugar romanom. Teromo zbrgo
 biraki. Bosi. 3. toga smo 3. vice nasti
 onda smosi noye ramotali va vice
 a Serbi sunam senek sa herpton
 strifaki 4. toga ose va vice bitimi
 kutinje ut mismo villili dei. Folan
 usmo bili tako zagladeni da katamo
 tili kai rkhloga kutra ali konja
 kosmositiki kues. ostrizat ina ognji
 spete 5. toga ose va vice bitimo

16
 usmo tako tili boza imarije prosit
 da nekamam da umrit ali barca tako
 smo bili Terco. 6. toga jimanuo ose
 Reikrug u 8. ura jutro smodski donase
 kotije kasuse neirat vosila rie praterum
 rie Reimon. rie birsi rie vinon rie Paketi
 rie cimami set got nismo anaki od vese
 lja cacemosi pet. set samse koji zbogon
 napokau casam mogau nosit pak
 samsi koji tatakajicu a koljelo istukki
 neg fukakisusi us glavre. 7. moga
 samsi rukau za verau neg zato dasam
 mogau daje neirat bicat 8. moga
 sam jiman nove cepje irema isege
 9. toga smo dasi va varro? Japar
 11. toga sunas. prig mosta va
 Slavoniju na selo Klenaki. 12. toga
 smo bili klenaki 13. toga smose. jiska
 li jedan drugoga 14. toga smomascera
 ltes. Mitrovicu, do varroa Reeme
 rumismo bili 15. toga 16. toga 17. toga
 18. toga 19. toga 30. toga 31. voga 32. goga
 smojemali obmas? 32. kilometare

17

Deretison Gibarac knoici u 8. ura
 smodošli gibarac ondesunas vajednu
 ponisenu stalu ajakoi simabilo ajako-
 vusivi smobili 23. toga smo novu prater²
 fosali pak. smodoštali od. 6 tajedan.
 Lenungu onoi bito veselje 24. toga smodos-
 tali marš kompaniju kakosuteli nasi
 novi lonci gledat katamojim tili povidat
 kakonanje jato va serbiji 25. toga
 Makristušero narojenje smodoštali
 kinč taru. saki ilovik 1 cigari pak. 5
 cigaretkof avanovina smotili stat
 toliko i toliko smo dali siromastku
 soj datom ami nismotili nis dostat.
 ali knoici samsega. bio tako napin da
 samse potli vajau 26. toga nastepanju
 smomaratli ~~smu~~ russukat. od 7 ura
 do 12. ura odpošne od. 2. do 5 ura
 27. moga. su marš kompog sugetajali
 nasi stari soj slatinasje bilo 12. muči
 kotsake kompanije 28. smoga smomio
 rali sakterg ibenge novinu loncon
 karat.

XXXX

29. toga smojimali ikšpizéung

30. toga smojimali qvix firix patz. mondur

fril 31. voga smo išt' irokou gibaru

1. Jenuara. 1915. leta smo ausrukali
 nagibaraku šinokov ajakri sigalo 2 goga
 sam šau vavovos Sid, fosat. kruh

3. toga smo ausrukali 4. toga smo aus
 rukali 5. toga sam prošau drugamor
 na kvatir smo bili 3. mi skupa. jedam
 Bosnjak patz. Kriksmanič Jakob. rix
 Matomtiarà ondenamje dobro bilo
 teplo smojimali vajednei štati. 5. 6. 7. 8.
 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. voga
 smo rix sela gibarac, prošli va selo
Btkosova, onde sam opet dobro mesto
 mašau va štati soubiu rix kuhari
 skupa neg čas motofli mirati sakidan
 od rana do kasna knovi ausrukot
 Btkosovi smobih čado 28. Februara
 1915. 29. toga obmarš. Ferchion varos
Erdeveh, 25. kilometar of rix katamo
 kamo došti. kosunas vajedneu lošes.
 onde smosi saki kajje spau tekungre

19
 načinju apak smo morali sakidati
 od jutra do. Skure noči vaitelinje

Tekunge načinjat katsei seneg Serb redku
 daie kres. Slovonije skris dojt va ugeako-
 temose mi morali jako pasit kat nasa
 2. Gebérgs Brigade jebila eirene Brigade
 tokei Bin Baon. 76. Baon. 70. Baon. 64. Baon. 8.
 Regiment 101. usmobili gone ravérovani
 vate tekunge. 21. voga. Majusa 1915.
 jedosau telegram. 2. Gebérgs Brigade
 alarm cofort. obmar. nah. Sid
 odpoide u. 3. ura. smose. spravili imo
 nase lipe tekunge us varis Erdovik
 ostavili imose ubogon spravili opet na
 Boim put. va varis Sid. 25 kilometarof
 kat smo Sid dosti kosunas vejek nalo
 rih va bagone ise vorimo. sada smo
 jedan drugoga spitkovati kamocemo
 dostimo do varisa, Zagrab, ondesmo.
 vilteli Blagate. dananje telijan bij
 erhférou sadasmobili domar zic zagaba
 smose krenuti Leibok, ondasmo
 znaki datidemo vatehjansto

23. toga smodošli dosela kragrado us
kasa re. Gradivke knoii u 10. uva po

ikuri unas slozili ismo isli vaseto
kragrado Plindrat ali mi sofolati po
muce afudi su o' va selu biki katan
nas vidili onoi bilo jaukaje jasam vefek
jiman sviuni rubac. dei 10 set ure. Ferer
kovaecu je bio bil polompre pak konken
kofaju nasau vefek sijui naglavu a
polompre ije odper. terje vikau di
dame kengen tot nok stat Paris
ruvnik koga o' denas jiman samga
oudan seu va selu kragrado.

24 toga sunas odpejali na brite
Boberdo onde smoi vefek tekunge
nacinjali i 25. toga i 26. toga i 7 moga
smo ur viliki teljanstva. Patroly

28. smoga su teljam gone kenau va
svornkinjev došti mismoje neikat
poslali. 29. toga smojimati mali gefek
30. toga ju Regemenat Teljanov pret
nas drol došlo ali katamo mirazati
vanje strifat kose oni neg gledali

21

čai to katje tu upas. i vejetk umoit
 1 Junia 1915. smo opet velike oganj jimali
 vas dan. 2. Kalkuhofsku nadifu je tihobilo
 3. toga maduhofski poudifak odpodme. u
 pou. drugou je Telijan takaraijal. nra štuki
 2 nas front. strifat dasmoreg gledali kodab
 sudujidau koniu bin mismojmali 35. mertvi
 3. naranjene 4. toga. ser. rono jutro sei raičan
 strifat opetomojmali 9. mertvi 6. naranjeni
 5. toga se evroplani i cepelku letili a
 atofarija je v jaci strifala i velike Infanteri
 bitku smojimati agoodinaje takocurila
 dasmora vodi lečali nastavit senismosegu
 rali katan Telijani 70. kora kop. pretnami
 lečali setamohofit z bogon durmili. Terčikali
 jelicenam sa doletit rjubitka smojimati
 83. naranjene 21. mertvoga 35. rjubljeni
 6. toga grot tako kot 5. toga. jakovrujeje
 bilo 7. moga jebiu Mir. 8. moga usova
 jutro je raičan strifat dasci zcmfja
 stresala jako vrucejebilo vode nisnismo
 jimali vode namje kis matkolo vorin
 rajen pir Bzika

22.
 O toga u jutro u 4. ura susrećali telijani tako vanas trifat sru štuki i sru.
 Španjeli i infanterija dascineg pravilo usnas i europłani su vasdan tako ublaživali. po tri setili najednu drit vmi smo hojt k bogon čučali va Felmi skakini.
 22. smojmali mestve 3. naranjene a 4. su ubnorili bili od preveci strifanja 7. moga vatojime boše stali smose atijclixemo nois došovit nebibiu nedan vru staviu vasdan jebiu velik boi 5. mestri 12. naranjeni 8. moga jezako curilo a Telijani su ponaviceoi gošidi ni velike ongrif načinjih 9. toga smo morali pred našimi tekungami Telijane mestve nosit i rakanat. bitojije 120. muži
 10. toga jebiu mir nafronti vasdan
 11. toga jebiu velike oganj vasdan sjakojje curilo akotje silo nejace curit kosu tili Telijani gegen ongrif načinjat
 12. toga u 3. ura jutro sunas štuki s budili vansiu tekungu jebiu fufer trefer. 2. mestri a 7. teško naranjeni a 3. u ubnorili od prevet strifanja

23

sakidan u 11. noći smotili stoper
 minas dostat. 13. toga. smojimali
 velik Jofanteri opanj od jutra 8.
 do 9. knoći. oni unterproheu.
 39. mestri u 31. nora njeoga. 62. ulau
 fene noći smo mestve usnas. rakopati
 a drugi dan jei apet Telyonska
 atogarija skopala. u 10. ura je ura
 me. 3 korake od štuka 28. sus span
 koje name pou tela doletilo. onda
 samsi misli. nidos dai siroma umrit
 morau sat ur poiva ovi sada nima
 mira u 12. nakti sume telyoni fili
 ulovili ali nisu dugo sice jimati
 u pou jednori samjim rinui neirat
 knojim tovarusou * chinzinast
 15. toga sambiu beteran jimausau
 od moji tovarusou mestri sega. kuka
 minara cigareto. stavine ali nimise
 racilo nis 16. toga sambau nahilf
 ploc dohtoru pakmei van hitiu
 pakmije rekau sei svindla gauner
 Reg. orc. (Lahini)

24
 16 toga vatojine boše ibudiu nasje gret
 Telijanski Mera. 28. takoi strijan ajako vrue
 je bilo a vode nisomotili po. 3 dni tušni
 zaini smotili z bogon iucit va kameni
 skalina jismojimali dos ali vajelo smo tili.
 kundaputi gledat i vcepsti skijat katya noma
 mogli ptjis od preri raje a vrue. 17 toga
 jeur bila pret nami takova vonjba od
 mestri dasmo jimati sih tifus betek
 anas majur Heller. nas os nitie dat
 oblerat 18 toga su posladi 11. komp. zir
 Hauptmonon. Balog. vasel. pret stormtinij
 Zagrado danamje Telijami neramu. ali
 katje noi došla. došli prednas. Telijanou
 3. Reg. toi 15000. petneis tisur. anasjebilo.
 385. miri Telijami surajadi terko strijat
 vana. dasu pret nami cilinu od susou
 zovati se. 12. noi smo morali birat
 neirat va naše tekunge Japak. Ferenc
 kockin smo kauptmona nosili. tersmosi
 ristunge ostari. apak. katmoga donedni
 kmajure Helloru. kormosi isti neirat
 poristunge svino smo meirat došli.

Katsmo neirat došli: kosu nasa Komp. 275
 muri Telyanou ulovila oti sunam povidali.

XXXX
 kolikoj telyanou bilo pret nami 11. kompog
 jejmala agubitka 49. naranjene 20. mestri
 29. ulovili Spominak. 19. toga smopotajali
 kot. kosu. stari unou asejace, sifjali
 saki komp. komedat. nasje tie pehnut
 va neiveri oganj i 20. toga namje tako
 islo 21. voga sunas. Oblerali. 17. Honvit
 Eret mismo prosli us vavri. Gore
 varerovu. 22. goga smose. kupadi va
 goru. 23. toga smojimali qver virit.
 24. toga jeknam došom ober Leiddinam
 Mem. onje komp. komandu. napsit ceu
 34. smo bili 25 opet neiper isli na brig
 Fobledo. onda smo oblerali 16. honvide
 26. toga smojimali opet jato terotk
 dan. od jutra 7. ura. do knoci 10. ura
 sunamtile bit ristunge naglavi ami
 spisnuto lerat vasolan va lace smose
 morali počiat. nastavit senismo
 smik as binam bili Telyani sim glave
 postifali oovitilabit mucka

20
 27 moga vatojimeboise sunas Mone 28.
 rbudile vassau su vir jednino stukonu 562

pute titili apinalisu Telijani 63. stuka
 teimo tili mi vir kukaron vidit 28. moga
 namje rekau O. L. kern. Rojcu Telčenoga
 meini kinder menin ser veni leite inz
 vern ti italena fongen nok nih durabo
 dugo. 29. smo os biki 32. mi 30. toge smo os
 biki 25. timi 1. Julija 1916. leta u 2 ura
 od podne su Leidmanta kerna. 2 1/2 15. muiri
 selovili a par. muiri smo protekli vir
 neivecega ozonja 60. korokof. va jednu dibi
 nu. onde smo čučali ka do 8. knoici a vir
 nih krajoi noranjeni su knam birali
 ja got nisam enau kogaicu raverat saki
 je vikall engem miki engemet.
 apret nas smosi belu rastavu rabili
 da kat Telijani doidu kocemo vir
 šnjimi poit dočivilimo ivičer katsei
 rashurevalo onda sam sa hustiu jed
 noga noranjenoga ter biki vir šnjim
 a telijani su tako vanas strifali ali
 neg biki poskalina kasmo došli na

hiltprlov koveli omeni keg. ore. čamije ²⁷
 na čeli dasam vas kovau. jasam mu rekan
 nis kat ja gotnisam šterau damije ča
 on nije pogledau termi vel. olajiman
 štafous katnigau ravcau konije dan
 s kólce termije rekan damu povin
 čai neiper novoga jasam mu provislau
 akotje on oto iuh kosei veljek sprovin
 toje prošau sa 3. 4. m. meirat. omeni veli
 vineq pošte čyo neiper jasam prošau
 najedau lapat kaije bilo krumphou
 teranji pnei jedau lonac isamsije
 skuhau. i pojim pab sam legau isam
 spau. nis r budim 3 dane i 3 noći
 katsamse r budim. kosam iau jiskat
 moj Baon. 76. 4. toga samga nasou
 onda sam bio kot 10. komp. kot
 Hauptmon Markus. 5. toga sijako
 strigali 6. toga se istom orgrif teli
 jani manas načinjili isunas meirat
 300 korakof. 72. mestve smojimati nas
 Baon. 76. Haupt. Markus jebiu ča va
 varis čore rinut 3 ure od fronta

7. maja su opet jeko stitjali od nas neliou
 star su 12. Honviki tako bili desu dokovije
 va kerri bili 8. maja. smo mir jimali vala
 gospodionu bogu 9. toga sunas. Baon
 10. oblerali smo isli ols. Brigade rezervu
 neirat 5 h. m. 10. toga smose ristili smo
 bili sih misivi 11. toga smo dostali maro
 komp. 7. mu. tusan 11. komp. sugetafali
 O Leidinand Stöbel jebiu komp kome
 dand 12. toga smose isli gore kuyat
 13. toga smo jimali mondur reinigung
 14. toga gver reinigung 15. toga na loh
 16. toga skolu 17. toga saluter ibunge
 18. toga loh firt 20. toga obmaro
 na fron na Sloprung 21. toga smo
 jimali takoi oganj dasmoji regubili
 22. omuri 22. toga opet velike bitke
 ajako vuce a vode nis Puni tajc
 obore tace snami bit uromobili
 sih tako fresh dasmose kamili
 postigat 23. smo mertve rakapati
 a 24. toga je mona 28. mertve skopat
 kismo 23 rakpati. obore tace snas bit

25. toga nasje merna. pbudim us. u 3 ura.
 jutro kroz vas dan nije spalo. 125. muži

26. toga je Šive Egresits span, Bog
 mudai pokor vetrovečni na toberolo
 brigu 27. moga. smojimali jako velik
 oganj usmo bili tako sutri dase nis
 mo jedam drugoga poznali 28. moga
 smojimali mali sutnji dan. 262. mer
 tve 49. naranijeni 125. uloufjeni a 16.
 nije ubnorilo 29. toga smo utbili si
 kismo oš rivi dace mose dat ulovit
 urje takova vojba bila pretrami
 dajebila kolera betek metnami odraje
 smotili ur gane net od muke. kije
 tuu no-vođu poit sutili sakoga ustrijit

30. toga smo bili od. 2. Brigadone to
 60.000. tisuc muži 620. muži. pomisani
 smabili tako davei nismo jedam drugo
 poznat tili od Reg 101. Reg 70. Reg 12. Reg 14.
 Reg 11. Reg 57. Reg 8. Reg 73. Reg 69. Reg 76. Reg 19.
 Reg 17. Reg 48. i takodafje. 31. voga. seveci nis
 mo ranis morili Feljani tako shifali
 dasutiki valufti sofdati letit.

30

1. Avgustussa je us. rošt namu 70.
korafof dokolen mestri teljanov lečalo

čjebilo takovi terpan dai us. bio ustrijen
14. dan. kres velike ogaz ji omi nismo mogli
a i teljaniji nautili a otai tako smerdi
la davei gor. čušofat nismo mogli
3 togaru nas 2 Brigadu na svicu otkrati
amo proši neirat 12. kilometarof nasje.
ostalo od Boon 76. 54. mesi.

4. toga smojimati rostati 5. toga je došla
Mara komp. vata jebiu Iive Pinerits Iive
Egredit. Matjas Fabiantovits Leshinin
Kičkar mali ugris kis Imre
Kastovits Matjas katun svi mladli di
tixi k nam došli. kosunamse tako
jako čudili da usmo vakodugo va
taji pagnamse oš nis ni stalo jakom
namse čudili i mitovali katamo
suti i čoni bili katunas spitkovali
kakanam histe smojim bili rei
dobro konam nisu verovali mijim
povidat nismo tili ali onisu dobro
znali dojim se nismo povidat

31

noti miti stari sojdati ja tukovits
 Ferenc. Grubics. i Tive Paigica smorikli. i
 prekrivili. vala gospodinu Bogu i maiki
 mariji sadasmo. los. Briga Guberolo
 fronta. narim brigu namje tako čimerno
 isto dase tako gor neda spisat.

6. toga sunas. popisivali kiti. metalije
 dostat. Ferenc. kovarčevoga sudali nitor
 za veliku srebernu a mene tukovicia
 za malu srebernu. katsunam došle
 koi Ferenc. dostau malu srebernu aja
 tukovics Broncomu. 7. moga. smose kupat
 išli 9. toga smo bili. oti Korps. Rezerva
 2. gebergs brigada smo varerervi čerali
 us trirat 1. Trilist, najednoi činokosi
 8. moga. 9. toga 10. toga 11. toga oti Korps.
 Rezerva 12. toga je došau arme zapovit
 2. Gebergs brigada val Slavoniju
 dase. moničof spaiiva. katamo mi soj.
 dati oto žuti kosmo bili jako veseli
 Ferenc. kovarčeu i Paigica su uslop
 dostali teronu neg ja sam stari ostau
 15. toga smo prošli nastacion us.

varos Leibok, nise smo isti 56. kilometar
 onde sunas rivojanerali imose vorili.

Kres varos Ragrab, varos Agrom, varos
Ujvidék, va varosi. Rumi, sunas. ran
 r. bogonou i. sunas va varos Rume
 Rumi smo tili sakidan ausrukat. na
 veliku sinokos jasanse tui senegspovit
 koš moga. kamedanta Ober Leidimanta
 Stribekta rojen Šopron mijetiu dopus
 rat samtiu sir onimi fudi kaisam bio
 na kvatiri van na rože delat. terni
 sam tui ausrukat. jasan otakova
 voliu negse ekkererat pbit Rumi
 smobili do 5. Septembra 1915. leta
 apak smo prošli 29. kilo metarof
 vaselo. Stara Parova, ondesunas.
 opet na tiera rardilili kaije pbova
 bilo skimisam ja bio smojimali
 lipu hiricu smonomje bio Štampel
 Gravel. sir Šaprona Škodler Franca
 Šbeloya sela Škodler Franca. sir
 quise moršic Anton Grosvár
 Kolosvár. sir siraki puste.

i Staro Parovi smotili sakidan ausubhat
 jasam opet ial momu loncu. ober Leidi
 namtu Librektu. teromga tie prosit
 nekome pusti birado ial natim gospoda
 rom koismo na kvatiri ia udelat termci
 tie seneg puscat jasam delat hooliu
 vatom selu Parovi je bilo Hlevatou
 i ugar. i nimac troje fele fjudi
 vatom selu smo bili do 1. voga oktobara
 1. voga oktobara je došla zapovit od divi
 rione komande snai Lečala Keemi
 2. Sebergs Brigada 2. goga. u 2. ura jutro
 obmaro. na dunaiski stacion novo Parove
 2. goga noći u 1. uri smojimali tohvoke
 sup. kafe tujin ja ja kafe smosi dones
 li i spili ali radu namse nih katamo ur
 snai kamocemo u 3. ura. obmaro. 5. kilo
 metarof na stacion Novo Parove
 jakoi kurilo u 4. ura smo ur namesti
 bili u 6. ura došlii Sif vakusmo
 neuter seli teramo kofit stogon utimaki
 u 8. ura seje Sif rie snami ganula.
 rauno kvatiru Stari. Belgrad

4
 vozili smole do 12. ura. katamo varisu
 Lemtin pak. Belgrait dohajali kosunas.

Serbi rir Belgrada vidili neget vidili neg
 i veljeki strifali rir štuki i Infanterija
 ali takojako da ubili najipi 8. mertori
 a 3. An va noqu. rir štuki sunam šif
 presstrifili mise vorimo porredine dunaja
 a vodai šroka 12. stau korafop šif
 namsei napunjerala rir vollem a vorit
 sevet nimogla obvoce račemosada. a
 strifali ko kres tele ki kres monter. ko
 kres mieu ki va človika drugaxije pi-
 moie nih neg va vodu dunei poskakat
 kismo plut knali smo vrino van došli
 ki mieu knali, suse potopili u 4. ura
 smo došli va varis Belgrat. 3 oktobra
 1915. katmodroški va varos kosmose pogasa
 bili rir serbi noie smo poravroš reubali
 dočega smotili doit onde smojimali
 ranasije veselilo jasam hie iprehan
 vajedan lip kšef kajje stanovau urar
 anderamsi sega nametan birim va
 drugoga onoi hie peka iva tictoga

ovejimau mode in paris iva četerdoga
 ondejebilo dobroga šganoga biloi jutro

4. toga smobili svo na varša Belgrad. va
 ciglanki gladnismo bilo jeli nismobili us
 od 3. jutro os Parovi. vatoi ciglankije bilo
 čuda vvinj smovi ulovili 3 vvinje katmoje
 pucali krou sozdati jako šgano. nosili ja
 sam mojim tovorušem rekau vi specite
 vvinju eja hiden po šgano kot ja bivim
 poršano koliri Dekar. šive rir punum
 kantun kram kompagniji jasammu otu
 kaotu riu tesmo ili ubactvimi va pinicu
 ismose dobro nipiđi i kaotu gone napu
 nili set hida mo kompagniji vselo.
 rir punum kantun šgana katamotamo
 došli koi us. mešo kijulo va kisti. ana
 jednuč. Fuhne. naš hornis kuzmanics rir
 menšjova ularm. mismo postiolali
 rir skotla mešo kantu va rukta ter
 bivimo šgenoi kutoriri daloko a serbi
 sijako strifali mineg bivimo trapneli
 granati kočjule. suki neg fučkale
 usglavu. katmo us dugobirali. koamo

36
 kantu sje žiganon spili ameso smohitiki
 katnibilo dobro. kukanov. a nakrai ptaf ure

smojimali: koj ismo onde prih noči ostali
 joci kakosmo mi onda vrditi bili dasmoje
 pobereali 5 toga jgako curilo smi va
 svastiniji vraslan poprik lapat nabrig
 rbriga motori kotnisi vadrašku prih potoi
 koj kres vraslan smodosli ue serbi skupa
 3 pute knoči smose vajestno loxici stiskali
 motori gladni ajakoi rima bilo 6. toga
 u 5 ura. smo opet vatojime bore us dunsai
 polapti polora. po brigi u curiloi vras
 slan. 5. mestoi v. naranjene smojimali
 7. moja. smo opet isli neiper vraslan 25. kilo
 metarop smonajinjeli 2. pute smo na
 kajamet bitku došli ou slan su. Tivu
 (Sekara. va glavu, pak. Rastovics mata je
 bio granat. rasipau 17. mestoi pak. 34.
 naranjene smojimali: curiloi vraslan
 unnamje prates nateli gnyit savala
 2. moja. smo došli pret selo. Kinava
 rvana sela smose rakopali u 4. odjodme
 ismo onde stali. katan serbi jaki bil.

37

amismo bili slabi 9. toga smo jimali tik
 front. mi sojdeli smo noči va setu činava
 krali amanam jebiu *Normat Terence.* 10. to
 erdejskoje Lujer. vajednom stam jima
 lisu lije praviče moja prosili danam je
 ano da ninanga tu dat nato trauf su
 došli 2. nimci im rauno kleucu isli isuje
 rčeli anjegasu ustrijali mismose pak poje
 dobro rjanoga. pakomosi 3. kokoše ulovili
 i spikli teramo prošli kamo smo kerati
 10. toga je mirbui. 11. toga humalo strifali
 vandanje usilo imosi na ognji prates su
 šiki Terbisan vanas strifali alimise nis
 nismo marili 12. toga smo opet isli neiper
 novo smo jimali veliku bitku apak. katus
 Terbi kirat morali miranjini 18. kilometa
 rof. smoje signalni 13. toga smose jutro
 rbusmudi kras. stivou vest. obiga va stras
 ku maglai velika bila kotmi birimo su
 Terbi raiati tako vanas strifat dasmo
 morali va mali potok poskakat. glave
 sunam vama vode bile niti neiper niti
 neirat nismo mogli. Teramo hoj z bogon

38
 utimali vater vodi od 8. jutra do 5. večeri
 on dan su Lickvinin mesar nagoniti
Časmer mesar
 njegovu va terbu bog mudai Potkoj velkovceni
 spaljuje ovdan. 14. mestu o naravnjeni
 14. toga vatojime bore hude mo oret neiper clovki
 smo do velikoga sela Prostjevo, noismo isti
 tamo kras s bale portuuta sambicu na san
 onda smo imali ubitok 15. toga smo oret
 neiper isti 16. kilometarop acurito strigali
 catogorija Infanterija Serbisu vomas. ban be
 bricali kras vas dan smose 5. puti naruke bili
 oc. dan samji 7. umorim amenisenionistalo
 16. toga smo us selo Breenite rustali serbi
 nisutiti pis njevi lipi tekungou van morali
 smo nanje sturm, narinjit katusas dobro
 ubiti ondasuse dali amismo sbogou ranjini
 isti 17. toga nam veli muete moji sojdati
 Ober Leichnand Alfbrek nasje toliu as usmobili
 fercok sakidan nanoga nis usmetno jis usivri
 smo us bili i beteni dutra seduse Bulgonke
 trupe snami skupa doil ami clacemo
 onda varesere pirit 18. toga jako snigalo ami
 smo imali velike maso dostismo najedan biki

39
 233. metare visok, a zgornja je jako rima bilo
 skorosmose smer nubi onde mobilni sinovi jednogaz

subili va terbu paksei izroma smerinuti 19 toga
 smo došli va selo Obganik onde smose rgano
 kethali kotamo us kotau nadragali koi doletin
 granat. vranas 7. dan najje bilo 2 su mestri bili
 a jednomui kotau se telo pizgau kotsei nanjega
 prestihiu va liuxi smo spali 30. toga smo isli
 neiper vajednu lozu onde smo sir serbi skupna
 došli i smo dobošice va kerri bili 357 mestri
 86. naranjeni 500. umamji ulovili onde je os
 jinau nas Baon K. 562. muče. 1000. muči smo
 doštali od. Reg. 6. pak. Reg 15. toga teamam
 posladi 31. voga. post varison Itragujeva con
 33. toga smose vojevali ra varis gragujevac
 34. toga smo krsi gragujevac steros mašerali va
 neivekem oymji 45. toga samur bin tako slab
 xasamse neg sebetau us moje tovaruse simo
 tamno katiambuu kot vrita komije dohtar
 istoten diabimibiu ra vactora dan komije
 redivan imei spujace mekabude pobiroivofji 36.
 smo sir Bulgari skupna došli onde su nasu
 3 brigade ostavili odlat. estrupanni. valabiqus

26 XXX
 Letnanje gospodni biž pomogau 27 moza smoneg
 maserali smo nacinjil 22 kilometare 28. moza
 smo opet maserali povelita trizi 15 kilometarop
 29 toga smojimali roctoh 30 toga smojimali maro
 vasdan usmo bili bluru varria Nis /

1. Novembra 1914 smojimali maro 39 kilometare
2. toga roct tag 3 toga maro 15 kilometarop va
 nove serbije casubili serbi od turke veli leta 1912
 i 13 leta 4 toga opet veliki maro 35 kilometarop
5. toga opet maro ondasunam oviciri rekli kato
 moje pitali kamo set kideumo dakideumo pise va
 turko ro miramo 3 tajedne hodet not zboron
 donleg kemosih pounirat 6. toga maseramo
 najestnuo vidimo ranami kivione moldereit
 va i jovi nasenu Ti Baon 16. turiz nah
 stat Nis novatojimeboie opet meiat 7. maserali
8. moza maserali 9. toga maserali 10. toga smo
 dosli vavaris Nis nivi smojimali 11. 12. 13. 14.
 toga Postag 15. toga smose opet dali nati
 kiki put naramenismojimali takove mchue
 nasibfeno urnanje dibje mero raslo
 termo koht zboron serpit morali ania knivi
 ajakoi rusilo vasodan toskromur sekali da
 dsidemo namisto kaibadeimo nocerali

41

najednom visokom brigu smo spali va drive
 ni kura a veterje jako putiau zimamanje
 jako bilo aglastu. ibogon počivamo u 5. u
 nima seluci. 16 toga obmaro u 5. ura vatojime
 boše 33. kilometare knoici u 8. ura smo došli
 vonjav ubet pojili smoga. ilegli vanas. zelt
 hiriu 17 toga smo jimali počivati u vajestui
 skibini us. velikus volu. se snigaloi sunoie
 skoro smose smerenuli 18. toga smo opet
 maro jimali 33. kilometare krosvelike brige
 tesko smo ur. večer šekali katamo ur jako trud
 ni bili naše teške ristunge kros takove brige
 nosit pot namje tu kusit kotdabililitili mote
 ri svode vandoi boše pomorinam sirotjakon
 19. toga smo opet maro jimali ali usmo tako
 maserali od. truda kosla bijimali uih late
 pune. kopriu narivano usmosi bili uben
 40. kilometarof 20. toga smo ur došli va
 krosjeit turstki 14. kilometarof smo načinjiti
 usmo uih Betermi bili 21. voga maro. ura
 turskom varvony krajini jedilo jedna drvi
 hirie jedno selo. bit ali krajim va hiriu nis
 mo smili vahiri sumutite bit ojigove čene
 raporte kir dicum ubrase. saveseue oii va
 hiri

46

22. toga smojimali neg 8. kilometarop mars.
 noisimo va celli spali 23 toga mars smodostli
 va varos Kruševac. va varos jejinam 24. hie
 hie ovedemo beniksno nois napočivat potnas
 malo. slame. termo vala bogu dobro spali 24. toga
 smojimali opet vedite mars. 25. kilometarop jako
 rimajebilo amalo rane smodostajali jedan mus
 fofaj lipca krutka a i lipce bigabin saki pojim
 nah nekabude po bozoi vifi nicese gospodinu bog
 snas. porabit mimoramo sada radruge terpit
 daite neg mira cenam poit bofe karta patz eloma
 Kof. nof sakičemo 25. toga smo. neg 12. kilometarop
 nacinjeli 26. toga vedite mars ali lipa put smoji
 mali Koup. strasen. (Prestinu), dopristine
 vojimamo 115 kilometarop dopristine nis nimo
 mo. rostag seneg putovat eta 27. mars. 18. kilome
 tarop 28. 30. kilometarop nis leda nis na
 svitu nismotili vidit neg trije patz retke
 stare lose niti sela niti hieore niti stekof
 strekof kot ovede potnas neg samu pustinu
 29. toga 22. kilometarop noievali smo. najednon
 sojedackom rimitosu 30. toga 33. kilometare
 jako lipa dan smojimali vasolansmose poteli
 kotamo maserat. knoii namje nas ober

43

Leidmanas, Albreht, povidaus, oš 13 kilometroŭ
 pakljemojimat rostag) 1. Decembra, 1915. leta
 smodokozjat, sedkimi metkami ota, varos
 Pristine odprode, u 3. ura, smo tamo došli.
 Sada smose, eikvaterali saki, Aug. najedau
 dvor, sak. 2. Gebergs Brigada je počivalos
 va pristini Baon. 8. i 70. i 101. i 64. i mi 76.
 2. zoga sada počivamo vovarošu, pristini sada
 smoseneg tomu veselili, začemojimat na Božime
 svetke doživilimo i 23 toga nibilo. Prot fosunga
 24. toga ur, teko, čekamo, nateruh, ali, ix urje
 noi, došla drugi dan. Procohi, su prarmi, nite
 kucha, ovi, bachtjate, oči, kucha, nimamo, omanje
 ka drugo, 25. toga, na rojenje, kristuševu, nos
 kucha, usada, 3. dan, nite, kucha, nite, minara,
 nismo, doštali, prošli, smosi, turkon, pečjat
 stanau, ka, dadu, vosemo, ugladit, doštali, smo
 ali, neg, žalos, nismo, lino, savalili, ismo, pro
 šti, plačiči, kaismo, spali, ovakof, ritak, smo
 mi, doživili, božime, svetke, 1915. leta
 Na, stepana, smo, doštali, saki, vachtinku
 kucha, ali, same, metine, subile, vanjeu, ali,
 mizmoga, sledtko, pojili, ketomoga, us, jato
 27. jni, bili, 27. moga, smoga, setki, mus, porciju

41
 Dostali 28. moga. smo opet fosali
 29. oktobra. kafo va turstvo 12 kilometrovoj
 30. toga moga. 28. kilometrovoj, 31. vraga moga
 dostikamo opet vavars² (Krujevero,
 ondati znam dšau Svica. Svica is moga.
 kompanijum pak. Sive Šogel. kosta i Šogel
 su majori M. kompaniji došli. ali kafo kosta
 znam dšau koga ja nisam poznau.
 To b. toga Jenuara smobili va varšau Krujevero
 7. moga Jenuara smo dostali rapovit. 1916 leta
 3. Selberga brigada masiren kres. Albanije
 atokaj ia meidemo koda nit medujimi nacinjimo
 apati. kat stros poidemo ko samutonogou
 no spravili smose vatojime boze nati put
 Oficiri su vejeti na reise karti poklejalati
 katkodalekojinamo do varša Skutari.
 koje bilo va kilometari 495. ova ura nacinjit
 6. tajedan putovat as kres albanije nis
 nikarkovi putou nimadu ljudi 8. moga
 smojimali moga. kresbrige visina 1520. metarvoj
 7 kilometarvoj smo nacinjili vasedau noisimo
 na skalina va celti spalati 9. toga jevardau oni
 gado ami ptozon maserali kresjedau brite kije
 bu visok 1635. m. dostekamo gori i doli došli kije

45

bilo noč a trudni gladni noči smo spet na
 skalina spati vasilan moravci in 12 kilometrov
 10. toga mose spet vatojime boš nati put dali
 gladni trudni no. poe beleni maserati smo od
 jutra 7 ur do knoie b. jakoi pima bilo sela. niti
 pioga niti cestou niti stabauka niti rane. niti
 saja tote si nismo mogli nis skupit meg kaigot
 kucunice presotane muti. pau. bile za
 3 funte mikotmo tili bit seneg gladni teobitih
 dali za kile muti i 20 funat katbije bili
 dostali 11. toga obogon masera mo stiga nabite
 Procihi praroni seluci gladni sih starni
 od rime usmojimali same mehuse nanoga
 od hoda naromeni senaribfen od teškoga te
 leta nosnje kadakoc smotili tako pavoni
 bit dasmo tili jedan drugoga nagovarati daie
 nose jedan drugoga. ustrij. imet vec tovaru
 sou seitilo itako stat. dasmotili jutro mertvoga
 nait 12. marš jis nis dostali 13. toga marš
 nis krotka fosali nit minara kotamo masce
 rali nosu naputu 11 kompagniji 3 muri od
 glada umerli setamori vasebi mistili dacemo
 morat sih odglada po umivat 14. toga smo
 plimiu svibotr fosali ali toliko sabi mus

40.
 kot kadse da malomu detetu ra jigu
 nekabude poborci voji 15. toga marta. shiga na brig
 niti hirc niti sela. niti strekou niti pofa nibilo
 vidit nog brik sir brigou skaline gornje u souva
 namje opet 1. mur odglada umest. noci smo
 nastalina va celti spali 16. toga opet marta.
 ur mismo 3 dane krupa fosali proarmu supu
 smodostali prestu soli ve i soli kuharinsujima
 ki urmo bili tako siromasti davei mismo nise
 serjimali nasi konji kumam romanu romu
 nosili kosu pocerkali ava albaniji kaismo
 bili tako sredine su ifudi tako siromasti
 dasami misnisi jimali kakovodu onda vo
 shi ra dat. obose rasesnas bit mimovemo
 sgrunt prvit 17 toga smo jimali rostanj prosli smo
 si sijka jiskat ali drentka ali misnismo naste
 sbrigou smo icli tamu kaismo pocivati noci u
 11. ura sunam opet 5. muri odglada umesto
 18. toga marta nabrik sbriga niti hirc niti
 sela ricesovo bit malo plisnivoza krupa
 smofosali togasmo vefek pojiti as je sakitju
 ve i not ako umrem konicu gladam 19 toga
 marta smo jimali sbriga na brig vascan
 knoi smo nastalina va celti spali

20. toga smo rostag jimali gladni narebeni
 smohofit sbogon potivali. 21. toga opet mas
 22. kilometore nis jili knoci u d. usa smo
 dostali sverionon suru ali neslanu. to nam se
 racila patrosose hof sbogon narebeni vana
 tuani selt kijebin na motri skalina nacinjen
 legli 24. toga. smo maserali. 27. kilometarof
 23. toga smo najednoj ustroi cilini potivali
 i 24. toga i 25. toga. 26. toga smo opet sbogon dalje
 isti ondoi moi gospodot. morut bin ije sau
 kiritu ije kotivita vatau datega. varjital
 Leidinanol Sintoi. mimo dalje maserali.
 27. toga opet maseramno 28. toga. potivamo
 ujedovan urate put. najednau smovidili. dase
 jedna kola voru ije kdalekoga vitanu kadije
 njigor dines setau vikal. linko kunvagj
it a gyazdat, jasam morau vefek knjenu
 kardafe uranjegabit 29. toga sam ur e. ristunge
 jinau not rati nis ali varoni sam vefek
 boje jinau inisam moriu va prvi oganj
 30. toga opet vefek mars. romose va albaniji
 31. toga sam pitau toga leidinanto. jelidemo
 vrit kres albaniju doit vel. oregem veda
meg egyptar najitv oetan meton egroba gjevring

98
 1. voza Februa 1916. leta
 smoos maserati valboniji dostirno do 7
 tuis jedna od drugei bila 100 korapof. kral
 oti kin varos Adesa, molamo bil. Pitkovi
 2. goza. qnet dafo 29 kilometare vec nivilo takeovis
 ki brigou ali jako rimajebilo spakimo senak
 vani 3. toza smo doiti najedno mitto termo
 namje došau Telegram da nekase 2. Gebérga
 Brigada toft nacinji i nekase spociva pojiska
 kismori malo kpu prole kaibudemo počivali
 od 1. kompanije Oficiri Oberleidinand Aljprochik
 Leidinand kurci. Leidinand Kovac. dohitov.
 Semto: jebila jedna kotiva kica suraniji spaki
 vmi moncop va kelti nastaklina ovdesmobili
 do: 25. Februara. 26. toza obmar. Terchion kera
 rosu Skutari jedaleko 138 kilometarof
 27. moza maseramo 28. moza masera mo
 29. toza maseramo 30. toza noii u 2. ura smo
 došli na varos Skutari najedno šinkos a skutu
 rije kin nas Nepretelj 1. voza Maricija 1916
 smoiški va oganj na varos Skutari oti kany
 Jaris mutonegri u 11. ura dopodme jeur
 nas kin nasje bilo H. Regeménat 70. i 101.
 i 8. i 64. i 17. konveit i 12. konveit i 15. konveit

49

naš Batalijon jezinou zgubitka 39. mestri
 a 24. noranjene 18. sunamji ulovili bitkačela
 velika 2. goga. smo mestve rakapali pak. na
 amjene neirat sprimili. 3. toga smo išli us
 vavrosi? Skutar, najednu sinokos alijakoi
 matro bilo onde smosi selte naciinjini
 ismo onde do. 6. toga Logali 7. moga
 smojimali marš va. Hercegovinu pise 11.
 kilometre, po cesti kanasje peljala va
 Tolmarko, masiral sm. 8. dan sakidan
 15. kilometarop 15. toga smo došli. (Meine),
 na obolmansku Granicu pak nasestku
 pak. na Hercegovinisku 16. toga smo došli
 na kasdan post. Grab. 17. toga smo doš
 li vavrosi? Trebinju, Trebinji smo bili
 2. dni 19. toga sunas. na. Stacion van
 isunas nalovili ismose ganuli u 3. usa
 odpočne 20. toga smobili vavrosi, Mostar
 mostarje kraj stat od. Hercegovine
 23. goga smo bili vavrosi Slavonbrozi
 Slavonbrozi sunas. štariti Slavonbroj
 je kraj stat va Bosniji isunas odpepa
 li najednu sinokos ismosi selte naciinj
 fi ismo bili 3 dane onde Slavonbrozi

50

25. toga sunas odvetali sir varisa Slavon brodo.
 va jednoselo 5 kilometarof onde smo poriva
 ki kova tira kova stala kova itadnje kaje
 kotj ploca bilo 29. toga su porisivali one tan
 neiduglje na fronti bili ternasje os smulsi
 bilo kot moje 11. kompanije nas su vefer
 napisali: dazemo na uslo uslop poit.
 30. toga smo isli: Batalijon rapustu ismo ve
 ferk uslop sine dostali da moremopit

1. Avrija samse vojnu prvoput naustop
 1916. leta navisitau Kamiru, Sambotel,
 Liris cinka Lapiro, 2. goga sambie Lapiro
 sam isdu bratu Jostu oje sluicu kot.
 Meglovica Kremota isamse ondo umiu
 imado kirspan. odpostne po evajari
 sam drosau Kofnop Tuktinin doma
 sambie 19. dan. Dobronije isdu odma
 drosanje ota turni dan damoten opet
 vatu pogibel meirat 14. stoga samse
 spravnu nati turni put na cenara
 nasipon matinje drosau jasau
 sic vanjega Kbogon lipi Kofnop
 i oni ki vanjem stomejete voriusamse
 porientki Liris Sambotel.

57
 Kanjra; Slavon brot, katamo termo
 došli kaismo naše vojatke ostavil nji
 ali onde vec nih bilo setamo isli nitat
 na Sofodacku komandnu kamoi prošta
 3. Begejs brigada va Seljansko sada
 hof voogon riko Slavonbroda 16. toga
 merat na Kanjru sambotil divu
 Lapon Materskof Svornesto, Medling
 Bici, 18. toga smo bili Bici 19. toga smose
 na Ost Poni riko Bica gameli va kofatsko
 varisi (divki, smobil) 20. toga varisi
 Trienti, smobil 21. toga. onde smomovali
 militerske komandi nit nitat kai lici
 naša 3. Begejs Brigada 6. Kor. Saluna,
 23. toga smo došli vaselo Saluna ondoi
 licae Baon. Fl. mozi vrtati igoapostari
 24. riko Saluna obmaro 31. kilometer vaselo
 Matu marismo spali nasufa odoanlita suse
 urbili cibil fida van scigali termo mi
 gospodaribili 25. toga obmaro 39. kilometare
 va selo Fagomedli, 26. toga u 4. ura jutro
 obmaro va svorneliniju u 8. ura smo ur
 Seljani skupa došli na jednom brigu
 2800. stou metarof visokon ajatro curilo

52
 doklelog smo je pobili smose 3 pute na bajanet
 riv. Turmonon bili teljanisu birali

27. moga rano jutro obmarš čado knoči 3 ura
 3. metare povisokon snigu na brigu 2953. meta
 re visokon smo stali neg nako kat naši
 peljati nisu snali kaismo termo čičali do
 4. ura jutro 2. muči sunamse osu noči
 smeznuli špominati. 28. moga. smoišti
 va oganj na brig 2945. 2. metarof katimo
 se neijace vjevali koi tako snigalo danam
 nibilo nis vidit neg glavre špominati.

29. toga smo opet isti neiper riv. ognjen
 skupa kotamo birali kosmo ističjali a mi
 galo žai sniba moglo usnamje prates na
 teli gnjit račala a preublie se nismo
 mogli katamo teljana tako naganjali
 dasnojim seneg bili napeta špominati.

30. toga smo saunozimali na bric Melgina
 stoi biv festung obice el. sada
 jutro u 5. ura smose uridili 3dola us brig
 visok jebiu 2973. metare hidemo 4 bogon
 pot bric gori Teljanisu tako stufali va
 nas kogasutidi trefit kosei tu tako neijat
 doli postkalina da doklelogseituu tuu su.

staviti konitni bit nekam sel sakome
 sečilo ja od bit od tela u 8 ura noći
 smo brig festung Melgina dobili i
 stube kisu bit va festungi smoje vejekt
 ubrneli i va telijami kotsu neirat birali
 ranje strifali. 7. 1. Junia 1916.
 smojimali forükung upödmu u 1. uri
 grosje minas bio knam došau daiemoga
 pojis ali telijaminamganisudali. oni 150.
 korakof pret nami lerali takosu sacali
 vanaš strifjat mismo stum vejekt
 narinjeli telijami biru ami ranjeni 3 stum
 smojimali u 2. ura. telijami biru 3 stum
 u 4. ura. telijamisu opet slabi biru
 4. stum smojimali u 6. ura. opet biru
 5. stum smojimali u 8. ura knoči
 dobili smo se. mi ugri pudsibir skof
 nofa. Mate tabiankovits Terener Gubits
 Jive Linerics Jive Gubits Paqira
 Jivica Gubits Sandor Gubits ja Luktovis
 Ambrus. u 9 ura noći smo pelovili
 11. kompanija Telijanou 220. mudi. pak
 3. masin guere mismojimali 37. mestri 8.
 naranjani 30. pgučilo. Spominat dosmerti

29
 2. toga namesti stojimo alivelik oganj
 3. toga namesti ležimo ali Telijani suscibili
 kres vas dan 5. puti nenas razpustili
 na 10. korakov utili na blizu doit aliseveg
 sutil: Telijani morat meirat mrimojimali
 23. mestve a 29. naranjeni 9. toga os tote le
 žimo va' velikon oganji 5. toga jutro u 6.
 ura jedoletiu jedon evroplan ije ve
 redulou do li hitiu ije va sakoi stalo
 da akose mi ugeriski sofdati: Telijanor
 nedamo ulovit kodake Telijan sto mes
 to kai mi sefi ležimo tako zic stuki
 piv strijak dasee saka skalina po
 rashidat obore kaceno snios dozivit
 6. togai parau tako strijat dasei se oko
 lu nas stresalo. not cudasuji postrijali
 aliviosme 7. toga. jebiu opet velik
 oganj noii u 2. ura smo isli 11. kompagn
 nija ols. Baon rezerve ležali smo na
 brigu 1752. metare do pasa va snigu
 8. toga os ležimo va snigu
 9. toga smoos va snigu i 10. toga
 i 11. toga 12. toga smo isli siku 76. kari
 ols. Brigade rezerva prosliamo

meirat 7 kilometarof 13. toga smo brigade
 koreva. ali volili bi dabilili meire va perron
 ognji neg. odrat par kat mora mo sabidan
 meire na prvomu ognju i tekunge. naringat
 14. toga jinsamo lipo vrime vala gospodine
 bogu. a mi delat koidimo 15. toga dela
 mo bome flaisik ali glastni kaini
 sir snigon se menjamo snik. stoten
 vooli jimo kuhari nam sir snigon
 kuhade. snigai dais ali vooli nih
 16. obmar. meire ova oganj je 6. knoci smo
 Stürmal. u. 11. noči su nas Felijani
 pobili takosmo birali dasmonetk leti
 li postkalina 17. toga su nas opet Felija
 ni meirat pobili ali tako domasje
 od 200. murci neg. 25. murci ostalo
 akobibili os. va. par. minut pekali
 kobibili jnas kismova va sikkun ostali
 porumavali odprone unam došti. 11. Reg
 Grom jezan napomri totei bin terrai
 i Pekar. vudon je span. Pekar
 Egresita Ference. 1916. leta misera
 Juni 17. toga Kotelijenskom

18. toga u 12 uva jutro morišti neiper
 stelijani smo na Šturm skupa došli
 naša 11. kompanija je stala 56 mure
 otu sekunde katamo 217. Telijanou ul-
 vili i 3 masin greve koi godina tako suri
 la dasmo bili motori kot misi 19. togaje vas
 dan jurilo Telijanou odnas napravo stran
 kot 70. Regementa front prebili imismoje
 ukolomiridi a. na lijevu stran je Cerian
 Reg. P. H. 2. onisuje tuo kustavidi nato
 smo zimali otu pricu dasmoje neicat pobili
 takoj oganj je bio dasujimali Reg. 70. 680.
 mure regubitka a. P. H. 2. 850. mure regubitka
 20. toga jelip dan nalivu ina pravu
 stran je jako biju granati. Strajneli
 koqube seneg zabijadu usnas u 12 uva
 noći usnas. Granat jezari 11. oblerali.
 21. voqa. smo ra fronton 5. kilometarof
 odkat. jicali za germfon ajakou stitjaki
 22. goqa met neiper va petvi oganj milerimo
 na brigu 1009. visokon odnas. na lijevu
 stran 7. kilometarof Ceri varoš Činjak
 23. toga formasi. na brigu Montinogaro
 lju dan zimamo ete namje seneg.

57

žimo u 3. ure odpočine je počeo Telijan
 tako strijati došci urnas zemlja stricala
 u 4. ure sei opet godina dala svoje rase
 mas bit 34. toga ota dan. jejinan nat. regemi
 nat. seneg svitan rato katje 1869. va telijan
 skon iuda stepin va boji vudan 24. 1916. leta
 smojimadi. Reikrug steerat birali vadesume
 Telijani ser. zavrat jimali jedan mijs u
 umiran vame a drugi mei ubou. ali os
 jinan sive daranjim proteci mogau
 varivoti sam kmojim tovarusim neirat
 došau Spominat †

35. toga smose zakopali imo sbogon četkali
 nis' novoga ni bilo se dan. 26. toga smo
 ser. jetro u 3. ure morali neirat birat
 na brig Meljino

37. mojsi smosi opet začali nabruge mu
 ljino tekunge načinjat godina je rusila
 rainez mogla s' smoga na Petra i Paula
 jakoi rusilo a telijanum strijali dasmo
 birali simotamo anigdir gvišnoga mesta
 mokri kot nisi obice rase mas bit 29. toga
 va neiveiem atalovi ognji smosi morali
 tekunge načinjat pres jila pres. počinka

58
 čepou se per nisam saruk. od. 12. majuna
 39. Toja je opet račau Telijan tako strijat
 minam kamim dat dasi mi tekunge nacinjimo
 ranoj seneg takojako vomas strijoum joku mi
 amo morali nahodugo delat noči vadne
 dokleg smosi tekunge spraviti a Telijan
 je pbozon strijau vec toga kotaje kamije
 kosugatidi ustrijit 30. toga oš zbozon delamo
 nase tekunge 1. Julia 1916.

Telijan nasje kamim van hitil rir masi lji
 tekungou jakoi račau strijat per. u 4. ura
 jutro ra do 10. knoči ali plačeri su prošli
 meirat katom meirat birali kormoge nastjot
 vanje sksmenjen breali. 3. goga. sutelijani
 zmasinen gereron tako vomas strijale dasome
 se mi morali tako postanjat va skutje skali
 ne. kot katse mis vanjegovu skufju strani
 3. togaje front malo pobonjan
 vreme je gadinjivo 4 toga jutro u 4. ura
 formos stelijanismo skupa došli na. 50.
 korakof za par minut gatsou telijani
 protékli 5 toga jutro jezako curilo jasam
 jednoga naravnjenoga brigadi saliter onstoj
 tu nosin frontje ti biv

6. toga Telijan takostrijan mismo vas
 dan morali naranjene neirat novit kres
 neivexi oganj nisanamse nih stalo
 7. moga smori tekunge nacinjali etelijan
 jejako vanaa strijan abijatomalo jis
 smojimali 8. moga. opet tekunge nacinjamo
 ebet smotili spol stoper noci po skusi
 dostati. i kerak mismotili vejek seti
 pojis inakosenistmotili. ra dosti. najis
 9. toga jimamo velik Htofari oganj
 noci sam dostan 10. k. 006. dne. Goubics
 katnje Tive Tasner oto pismo va rukc
 dan. kotromsije icucnuto stan komi
 sei jedna kugela va dMontel zapitenula
 stalomise risni. 10. toga u 3. ura su
 konili Telijani bezon ongrif nacinjat
 ali nisu mogli katamo mi jako
 Bombe vanje bisali terau vejek protekli
 11. toga u 2 ura smo isli ot. paon reservo
 u 3 ura jejako sofenica curila ka do. fura
 12. toga smo leterne Brigadi onitofitu
 nosili 13. toga jimamo jako gnjumo vrime
 snigaloje velik veterje puhau amismo na
 zisokan brigu Logali na frai meiti.

50

14. toga smo bili marš poret a odpočne
smojimali heritelt jakom strifali

15. toga smo jimali lisa vrime misno
os babn reserve 16. toga jimamo velike
atolati oganj varden je snigalo 17. toga
smosi tekunge naingti ismig je jako isan

18. toga smo marš poret jakom inpa
terija telijanaka strifala misemosegu
rali karat. katnasje telijan bofe vidin
neg ani kisu va pevon ognji 19. toga smo
isli 11. kompanija 10. kompanija oblerat
u snigaloje sive sojenicem skupas

20. toga u 12. ura noci smo jimali na rube
bitku pomevicem vrimeu naia 11
kompanija je jimala egubitka 14. metri
29. naranjeni 7. poru ubiti 9. egubjeni

Spominek 20. Juli 1916. leta 21. voga je
takoljso sunce svitilo ali misnose siskupa
smerevali na brigu visokon 1654. metare

22. toga u 3. ura smolostali od Brigade Komande
zapovit dase dobro usidimo daebiti velika
bitka u 4. ura jutro se racala takova bitka
strifanje to oduralo 18. uri dugo varden
sain va kevi lican odnogi tovarnicu

23. toga opet nanovo Infanterija oganj
 štuki Europlaniu bombe nanas hitali
 3. mestu 2. nanajem nanje regibitak
 24. toga oganj škole nas su telijani došli.
 čudo našega vlaka mismoje s bombami
 neirat signali spominak
 25. toga su opet jako strifali sojenicaje
 curila 26. toga jimamo liro vrime kis
 bili na uslopi su neirat došli. Tve
 Plogfon nije paket donisau kotmigai
 varukedau kosam sega. sir mojim
 tovarusem Poigf. Lohan. sir Premperega
 pojue 27. moga su malo strifali jasam
 bu morut sam jimau (Bau smerceu)
 28. smoga jecurilo varolan vode ur nisam
 vidiu 2. misce se smomotali kiz snigon
 upravit 29. toga sudošli od Reg. № 2.
 naš front pogleidat. sikh smo rekli vala
 bogu set icdunas ki dan oblezat noii
 u 3. ura sunas. oblezeli B. H. Reg. 2. mismo
 vefek neirat protiv 13. kilometarop 30. toga
 smo jimali obmar 30. kilometarop poveleki
 brigi 31. voga opet mara 12. kilometarop
 neirat mi moniof mismo znali kamocius

63
 a ofisiri nam nisu tili povidat
 Augustuša 1916.
 upodne u s. usi nasje atamabül
 nalozie i nasje odveran va selo
 Kolenci. Kolenci sivosi kupeli novim
 imo, štali dasu rui nasje pobili sada
 smosi us. mistili dacemo va Rus ko
 3 Goga smobili va Jerkes vanaton, varavon
 Trient vovimose dalje selo
 Lorde. varosisjnubuk. selo känd selo
 Eichli varis, Sevic, selo Goshof
 selo Hörglödbe selo Hopyarten
 selo Hindau selo Herindorf 3 toga
 smodoski va varis Soficburg
 noismo bili va kaup varisi nifer
 estereik, Lince, 4. toga smobili va
 varisu Beiu, odpodne varavon
 Pavoniu, noiu 2 ura smobili va
 varisu Budapest, selo Kaktokeresz
 tur, Kaktacsaba Pécse Jsaacz
 Hödölög varis, Hatvan, Adács
 Kapatya varis, Miskölex, varis
 Mezőlapost, ragorac varis
 Semirel

6. toga smobil: varis Leiberges⁶³
 Lenberg Basa Lentinge

des vozanerani smobil: 6. toga noči u 2
 ura va varisu karjeki ondes modlostali
 viceru imo najedno: tabji spali

7. moga jutro u 5 ura obmaro 35 kilometar
 vaselo Mikulajov 8. moga smobil:
 vaselu mikulajov 9. toga smobil: va
 savorliniju kustu katamo namesto dos
 li kosmo villili kai ranovinu ondesu bili
 nimski sojdati tersunam 3 divali eis
 svindla eis seisa eis pais in Hinterland
 und me miisen kenfen ami nadanje
 nadanje tromose bili pakmo bili detri

10. toga smobil tekunge najinjali nisnoo
 go. 11. toga nis novine jako malosu rusi
 strigali 12. toga odnas na prave stran
 sijimali tremel oganj 8. uri okugo.

Tremel oganj je onakou sih štuki.
 i infanterija tako frisko sijadu ka
 neivei motu 13. toga je tik front bus

14. toga smojimali veliki oganj kis rusi
 andasu čuli das momu ugroski sojdati

64
 15. Avgustusa naveliku masu
 rusje malo strifau s' stuki neg in
 fanterija nam nisi dala mira vala
 gospodinu b'gu imaiti marji usom
 3. tu veliku masu doivou va boji
 jednoga betenoga samnosiu neicat va Spital
 16. toga sci bu rus gone snorin takoi cacat
 strifat d'amo pr serditi bili 17. toga jimamo
 lin dan front je fit 18. toga jebiu nasega
 a sesata Franer. Josefa goit. mistari sojdali
 c smo znali caicos' g'lenabit daicos' denas rusi
 knam doit s' Sturmnon itakoi bilo veliku
 hitku smojimali otoi bila nam vala kesani
 su dobro mulatorali amismo jaukali.
 leta 1915 toga navi dan namje grot ovako is
 la va Telyanskom 19. toga smojimali malo
 tihji front u 5. ura prednecem nasje 7.
 kompagnija 76. nas. 11. kompagniju oblerala
 ismo isli neicat 500. korakof Batalion
 a rezervu. 20. toga smo po noii delat isli od
 9. knoi do 5. jutra Rusi su malo strifali
 21. voga panoci delamo povadne nismo
 mogli as povadne nasje tu rus vidit jedni
 od drugi smo bili 300. korakof

65

22. goga sunam kose ipili na tesbuku
 termojimali rostat ali sismobili beteri
 ni odnje 23. toga smobili mars pesit
 odnas malivu stran 6. k.m. je rus trumel
 oganj sainjju teromose imi bojali olavega
 ikotnas vejek smo gas maske fosali ismose
 učili da kat buke Trumel oganj slabudemo
 imali kakosemoramo ponasat 24. toga je vas
 dan rucilo. 25. toga jegodinjivo sic stutije
 jako srijau 26. toga samsi velik lonac koe
 mptjou donisau sprad ruski svorm linijou
 rusje jako srijau amineg kuhano piakmo
 jili atekunga namsei neg strelala amineg
 jimo 27. moga jimamo lipo vrime sic maske
 gara smojimali školu 28. moga je malo
 srijau rus vrimeje lipo 29. toga smoišli
 neiper va prvi ret u 5 uraje jako curito
 3. maronjene i 5 metir smojimali 30. toga je
 jako velike oganj biv rus se redin dace
 pret namni Trumel oganj nainjil obice
 neg toga met paksmorgubljani 31. voga rus
 jako srijau vradan odnas je senek bi da
 kin spas 1. Septembra 1916. leta
 front nasckraje kami rus prebit sesci straja

66.
 Prvi dan fajer načinja naseknaje 2. zoga
 mismo o.s. Baon rezervne malo strijadelu
 3. toga nepreletj malo strijadelu mismo o.s.
 o.s. batalion rezervne 4. toga nimikinu
 odnas nalivu stran front prebili smo
 čeli noči 5. toga u 4. ura odrodne smo 9
 kompagnija 70 oblerali 1. red štelunge vato
 jime bōre ilmo opet poit vatu pogibel
 6. toga smo jimati lip dan mončop dela
 nepreletj je jako strijadelu atojarija
 7. mogajetiko nanašem frontu 8. noqa
 namalu mašu smo vasedan. Fentiku
 Erdicu tekunge načinjali eutojedomi su
 vasedan jako letili tonis dobroga nepi
 claita 9. toga je nafrontu tiko mončop
 povadne i noči dela 10. toga noči u 2
 ura smo nimškoga naravnjega noči
 si Brigade Salitet Onštaj. iuniloje čai
 neg zneba moglo 11. toga jutro u 5 ura
 jeračala naša čitl tako strijadelu dasmo
 ah peleni bili od straha noči u 11 ura
 jednoga rusa ulovili o.s. špijon nije
 razgledivan naš front prabej je jiman
 kotnaš opiciri 12. toga jebilo tiko na

61
 frontu lipo vrime jebilo 13. toga je
 naša iruska Artl, vadne i noći jako
 strijela gegen ongrif piolanta,
 su ubit namse niti raču 14. toga smo
 jimali godinu Patrofi su jedni va druge
 jako strijali 15. toga jimalo lipo vrime
 strijadu malo 16. toga jimalo lipo
 vrime odnas na livo stran jevelik Infan
 teri oganj 17. toga su kusi našu je
 dan velvotku ulovili noći u 3 ura
 18. toga je oblačno i rima noćismo dila
 li 19. toga smo jimali velik Infanteri i
Artl, oganj noći od 10. ura do 4. jutra
 and ova noć je bila jako teška i duvika
 20. toga jimalo gnjusno vrime frontjetih
 21. voga jimalo godin firo rusje malo
 strijan 22. voga smo jimali velik Infanteri
 i Artl, oganj noći od 11. ura do 4.
 jutra 23. toga malo strijadu vrime ji
 mamo lipo 24. toga smo išli do baon
 rezervu 9. kompanija 76. nasje oblerala
 300. korakof zafront 25. toga lip dan jima
 mo tekunge smo jimali gnjusno od priveri
 godine namsei semja usuševala

68
 26 toga jenasā Atle jako snigala
 europianine jako okole nas ubletivali
 27 moga sumalo strigali vrimeje lipo
 28. moga nis' novine nit 29 toga
 je jako curilo Rus je jako odpoštne s'iz
Atle vanas snigau mismooi baon reser
 va 30. toga pir štuki vradan jako
 strigadu 1 oktobara 1916. leta
 smojimali veliku godinu ijakoje rima
 a bilo 3 goga jimamo lipo vrime ali
 c velik snik modostali do jutra 3 toga
 sijako strigali odpoštne smojimali
 va Laufgraben dokolin voje
 4. toga opet curi odnas nalivo se jako
 biju jimamo čekali 5 toga godina
 curi us toliko blata jimamo daje
 van nosimo 6 toga jimamo teplo
 vrime front je ti. 7 moga nis' novine
 8 moga jimamo veliko blato 9 toga
 je veliko blato front je ti 10. toga
 na frontu malo strigadu 11 toga jima
 mo velik veter vrimeje rima 13 toga
 noci u 1 uri sunas na pravu strani
 3 kilometare na drugo mjesto.

69

14. toga sukanili rusi preet namu front
 prebit ali niugomogli mismoje jako
 gnjusno sir bimbami neirat no bit

15. toga jimamo lipdan midelamo va ste
 lunga 16. toga jimamo oblačno noči
 smo čuli kotu rusi vrtali pot zempun
 sukanili rusi naše stelunge egspede
 rat ali naši pijoneri su vejetk rauno
 nji knjim kopali testkjadu rusi i
 naši. dalje 17. toga jimamo lipo vrime
 stifadu malo naš front je jako turan
 rač katse bojimo datenas rasirat ako
 ekspiditadu naši ali rusi 18. toga
 jimamo gnjusno vrime stifadu malo

19. toga je godintjivo koč ki sus spade
 20. toga je jako sima stifadu malo
 21. voga jimamo snik ijakoi sima noči
 sambiu napatroji isnose sir ruskiin
 patrojom pominali oninieu vanas trifali
 ami nismo vanje terje doter bilo

22. goga je naša i ruska atofarija jako
 srifala 8 metra i 3 natanjene smojimali

23. toga jimamo godintjivo frontje tih
 vala gospodinu bogu i maiki mariji

10
 24. toga su rusi jako strifali isu kamil.
 opet trimel oganj nacinjit
 25. toga jimamo velik infanteri oganj mismo
 mori pericit va stelungi 26. toga jimamo
 velik moras utolarija os seneg jako strife
 mismo os seneg mori pericit 27. moga
 smojimali lipo vrime nis novoga 28. moga
 smo isti Regemenat 10. oblerat vanove
 stelunge v pau uri od staroga mesta
 29. toga smojimali velik utolari oganj
 30. toga smojimali velik infanteri
 i utolari oganj rusi došli donas. na
 35. korakof 3 done su drugo lečali ibili
 skupa. rik snjini mismoje morali
 rik bajaneti neirat poit signal noči
 u 3 ura dokleg smoje signal jebilo
 5. uri jutro nasje bilo metir 4.2. nara
 njeni 95. muči v rusi metir smo mi
 našli 18. naranjeni 29. muči. Spominak
 1. Novembra. 1916. leta
 smo mestve ratarali naše i ruse
 2. toga je rus jako strifan mismose stanja
 li kikamo jasam us jedan debel ras
 tučan najednu je doletin vati

ras. egrizit granat. № 18. 71
 va rastiye egrizit granat rasitiu
 kice kaje odlomiu koj meni nagla
 ve spadalo jasamsije koniu kraj
 sjasam upau setsam glidan
 pomeni ramije kosom vidiu dami
 kres komasne kerf puri jasamsie
 koniu frisko sarut ali nisamsie
 mogau a kerf nije jako surila
 frisko samsi lajnjak sir lac
 sputnuk isamsi vadebilom mesi
 nogu svor izvsko viraou onako
 nije kot malo manje surila setsam
 si sam nogu samatau kotsam
 mogau. a Fermer Grebica mei jis
 kau ije kmami dotikau imije nogu
 zaviraou imei tamno odnesau kaje
 moj Zug tekunga bila inde nije
 sine slozou kapcha dau. isume
 vefek 2. saliteri Majer i Mersita
 Anton odnesli na helplac stri bilo
 2. Novembora u pore 2. goi uti 1916.
 leta va ruskom us selo. Mikulajof

73 3 toga jutro sume rir koli na brigadu
 onstoly odvereli po čemernom putu jako
 sam z dvajau i krvavim sam jako
 ali na drugu stran sam piu vesel kotma
 jako bolilo katsamituv natu tuqu pro
 mislit kusamjinau sagolir na frontu
 krasam os rado terpiu neg da nekujem
 toga strifenja
 na brigade onstoly sume zaverati
 rane upucali isume poslali rir
 otomabidon va Felcht Spital Raviko
 Raviki sumas vefek usickali i vusi
 ukupali cistu belu prates dali
 i vefek k doktoru na ferspant.
 6. toga sam jako krvavim 7 moja
 sumikanili nogu enet aliya sije ni
 samdan Regemene doktor nije jako
 kolivau aliya se nis nisam maniu
 vci paprit mei maniu dat. moja nara
 i okolu rane noga nijebila čma
 terje doktor seneg goornu nogu enet
 as čeme pront. jasamse ali čvereto
 rir anjim dasije nedan ako vefek
 umolm. tersumiju čamotali neg.

73

7. moga sumi diblje meso palili na romi
 41. togo samjinaw 2. moga sumiju
 frister samotali isam kervaviu jako
 9. toga samjinaw betega 40. i pou
 10. toga ferbont nozi u 3. ura sam kes
 vaviu 11. toga sumiju pisto samotati
 12. toga sam opet jako kervaviu
 13. toga samjinaw betega 39. i pou. 14.
 toga sam ric kacike ric tranperustan
 daje sau na rek sume van donisti
 15. toga se vorimo va ugersto va
 bogoni samjato kervaviu 16. toga
 Psemirel. odprodne smose odverli
 17. toga smo bili mistkolci. odamlet
 opet neirat vavavos Kasse
 Kasu sunas va fijelo stacijon
 na Peobohung onde smo bili
 18. dan va baraka. rimajebilo jako
 18. toga sumi opet romu palili 19. toga
 ferbont 20. toga ferbont. 21. voga ferbont
 22. goga sunas va vavos Kasu Jotis
 Kerest. Kothas. Falso Leinj Tokola
 23. toga samiraw ferbontu. jakosam
 kervaviu.

74
 24. toga samjiman betega 29.8. Laro
 andajmije opet čemerno bilo 25. toga ferbont
 26. toga nis 27. moga. mije jako rana krova
 vila noći u 11. ura. svesterkou nebilo
 da bimiju bile xamolale 28. smoga
 ferbont. pake krepat. 29. ferbont. 38. i 6.
 samjiman Laro. 30. toga. mije bilo boje
 1. Decembra. 1916. cela kerva vru sam
 vs jako katriambiu kot ferbont. 38. 4. Laro
 2. goga nis 3. toga ferbont i čemerno mije
 bilo 4. toga mije malo boje bilo 5. toga ferbont
 6. toga Laro jiman 29.7. ikspicierung
 7. moga ferbont. 8. smoga boje 9. toga ferbont
 i Laro jiman 29.2. 10. toga sumi diblje meso
 rirali katsu bili fertik kosamjiman Laro
 40. i 8. 11. toga ferbont i čemerno 12. toga čē
 merno 40. i 6. Laro. 13. toga ferbont. 41. Laro
 14. toga boje 40. Laro 15. toga boje 29.8. Laro
 16. toga nis 17. toga ferbont. i boje 38. 7. Laro
 18. toga ferbont. 19. toga nis 20. toga ferbont
 i boje 27.5. Laro. 21. voga nis 22. goga ferbont
 23. toga kupau 24. toga samdositan 2.
 Diet minas 25. toga naborice smojimali
 dober. minas i cigomiseu beternim

vašpitali jigrali 26. toga smojimali ⁷⁶
 dober ubit 27. moga ferbont. i kerraviu
~~Sam. alinejako 28. smoga nis 29. toga~~
~~nis umije boje 30. 5. Laro 30. toga ferbont~~
 31. voga ferbont i ikšpiceerung
 1. Stjenusra 1917. leta
 smojimali ferbont 2 toga nis 3 toga ferbont
 4. toga nis umije boje 5 toga nis 6. toga
 ferbont. 7 moga nis 8 moga nis 9. toga
 ferbont. i kupanje 10. toga sam kerraviu
 katamse kodit uicu na 2. kruka
 11. toga mijebilo čemerno 29. 2. Laro
 12. toga čemerno 13. toga miije svester
 Boldovicicni zdivala katamjoi
 Laro mēri podmanu 14. toga nis 15. toga
 ferbont. 16. toga nis 17. toga nis 18. toga
 ferbont i kupanje 19. toga miije boje
 bilo 20. toga samse ojet isam kodit
 uēt kip krukami isam upau i jako
 kerraviu 21. voga čemerno 29. 3. Laro
 22. ferbont 23. toga nis 24. toga nis 25. toga
 ferbont 26. toga nis 27. moga nis
 28. smoga nis 29. toga nis 30. toga
 ferbont. 31. voga boje ijaxidi smon

76
 1. Februara 1917 leta jimemo ikšpiceung
 2. goya nis 3. toga ferbont 4. toga sam opet
 abogon krukic morau set i kodit se uelit
 5. toga nis 6. toga ferbont 7. moga nis 8. moga
 nis 9. toga ferbont 10. toga miže biže ur
 na krukic kodin 11. toga ferbont 12. toga
 nis 13. toga ferbont 14. toga nis 15. toga
 ferbont 16. toga nis 17. toga sume va 7
 musci kicu 18. toga sam isaw vakuti
 nju krumpe bilil 19. toga ferbont
 20. toga nis 21. voga nis 22. goya ferbont
 23. toga sumi ranu palili 24. toga miže
 iememo bilo 25. toga ferbont 26. toga nis
 27. moga nis 28. smoga ferbont 29. toga
 nis 30. toga ikšpiceung 31. 1. Marci
 usa 1917 leta ikšpiceung 2. goya nis
 3. toga ferbont 4. toga nis 5. toga nis 6. toga
 misci rana ras utlila imci jako bolilo
 7. moga nis 8. smoga nis noya mejako
 boli 9. toga ferbont 10. toga nis 11. toga
 nis 12. toga ferbont i biže 13. toga nis
 14. toga ferbont 15. toga nis 16. toga nis
 17. toga ferbont 18. toga biže 19. toga nis
 20. toga 21. voga nis biže

22. goga ferbont. 23. toga 24. toga boje
 25. toga ferbont. 26. toga 27. moga. nis
 28. smoga boje 29. toga ferbont. 30. toga
 jimamo itäpicerung 31. voga nis
 1 Aprija 1917. nis novoga 2. goga nis
 3. toga smosi mi tovarusi. Borbij' tauda
 pak ja harte kupili termose tili kasivica
 korstat. 4. toga 5. toga 6. toga, nis novoga
 7. moga ferbont. 8. smoga. 9. toga 10. toga nis
 11. toga ferbont 12. toga kupanje 13. toga 14.
 toga nis 16. 17. 18. 19. toga nis niki 20. toga
 ferbont. 21. 22. goga nis 23. 24. toga kupanje
 25. toga 26. toga boje 27. ferbont 28. 29. nis
 30. nis 31. voga. itäpicerung
 1 Majusa 1917. leta menidaada boje
 hida noqami lipo il: veimene imeboli
 meqkoč. 2. 3. 4. 5. toga nis 6. toga ferbont
 7. 8. smoga nis 9. ferbont. 10. 11. 12. nis 13.
 kupanje 14. ferbont 15. 16. 17. nis 18. ferbont
 19. 20. toga nis 21. jimamo velik
 virit n. 4. ura jutro smose stal. ristit
 hise Ober stabs etc. je virit derian
 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. ferbont.
 nis novine niki

78
 8. Junia 1917. leta samjinau naboi na
 pravoi noji 3. goga migau ober ore rasti
 rau. 14. dan dugomei bokto satemo ut
 bili va nasoi hiri koda nasvei nebililo
 va spitati saki osanu dan nasje tu
 dicit nasi dohri ober ore pogledat
 svesterke sunas saki 4. dan frisko
 ramu opnat. i zaverat. 25. toga jimamo
 velik ikšpicerung Votös keres kotkax
 felsö Leämj Tokala Kassa.

91
 10. Julia 1917. leta sam isau kasi
 va drugi spitati 66. Kassa onja
 1. Povilan 15. kabo. Kassa. varom
 spitati nije čemerno bilo va rami
 ovde smo dostajali sbekundum žuspa
 skufuricimem mukem kasi i krah
 kukuricini 13. toga augustusa samse
 mojemu kadonu kotvirita javiu
 a. 15. toga naveliku masu sam
 prisau vir Kassar. 66. Kassa sam el
 kadonu. 16. toga smo dostali nase
 masi rute. Derehcion Pjecs.

17. toga smo išli mi siskun na staciju
 kati ismoge sledan sino drugi tamo
 kadov. odvred. jasau bio sam
 od regementa 16. toga 18. toga sam bio
 va varisau Miskole knoii va varisau
 Hlotvan 19. toga Budapesti. 20.
 toga Szjeri. 21. toga Koljnofi. 22. goga
 Bési. onde samse kot moga kadova
 16. toga javiu isu poslali 6 sup
 kompagniji 23. toga sam isau morut
 viritu jinje Ober Ore rekau danisem
 konstoteringi 1. Septembra 1917 leta
 sambiu kot konstoteringa Bési va
 3. Beringi i samolostau Befunt B.
 voholine 8. smoga sam isau navi
 rit Suprovideringi Ober Stabs ore.
 mei viritrau isam dostau Befunt
 A. B. C. D. 12. miser urloz. onde
 sambiu vesel. 5 funat samjinou
 pinis tesam vejek isau rapit
 18. toga septembra. sam dostau
 moj urlopsen ds. invajit mit
 43. procent. ellosen au 12. monete
 Zbogon. Bex hidano Koljnof

80
 Katsam došau kofinop kosam isāu
 Fēpinin isam kotniji biu. saki misex
 sam vukau. place ois sōkont. 11. junet
 lēta 1918. toga Januora 30. toga sam
 se ušēnu nīje biu pīr ili neg sīr
 māski jigrāi nīmo nī jīmali
 ilovik nīje biu tētac publiku a. Anī
 jebiu tētac Taimforu popīru sam ostan
 kot moji nōvi starji kot kostini
 23. toga Septembara 1918. lēta sam
 opet mōrau Jāpōin vīkītu isam
 došau befunt. 6. vakotē 3. oktobara
 1918. Cēta sam opet mōrau pīrutat
 Bēi Regemēntu 16. isume reigeta
 fali māīnen govore 3. misex aus
 pīftat apak ismo na. front fliger
 ober Regemēntu. uēiu samse do. 4.
 Novembara. 1918. Cēta 5. toga je bēi
 Rebulaxijon van došau ismo vejekt
 nōvi pīratē fōsali iva magazīne
 pīpīrtali ismose pak sprāvili
 gūfīre sofoātī skupa ipō odrat
 kīz sof bīrga van napon pīresēga
 pītarja Jōmon Kōgnōf ~~debetū~~

83

~~Trovanču drugi dan su umrli.~~
~~Fanka Barice su tako stigli do su~~
~~anu ubadri neki polomati drugi~~
~~dan jetro su došli va kofinop sloka~~
~~nele a Tetar gorda voicka subiti~~
~~valoci Grabri~~

7 maja noći smalošili domon ja patk
 čive Traub naki Tive Jan, olomasunas
 spithovali prestrašeno kairiv snemi kaš
 smo sinuli niz Běta jasanjimseprovidau
 kako ali ja. rajar ocau jedošan Tive
 žvicho niz Serpstoga naki došan Fikene
 niz Epitala Orvola, ondenjimsekti. ne
 kahidukitudemore. a siromastoga
 Brada Tive onsei pgebiu Ceta 1915
 morciusa 28. va karpaci. isvaka
 Taubara onsei pgebiu Ceta 1914. toga
 Septembora 25. toga i bratica Bunde
 sei pgebiu 1914. Ceta Septembora 20. toga
 a Bauč Tive sei 1915. Ceta 28. marcija
 onje pisau niz Russtoga. do. 1919. Ceta
 siromati akosu varivot. bogjimdoi
 at. pricu da domon olidli

akrodasu pumeli. biq jindas vekove
 čini Pokoi leta 1919. aprily je nas
 krala vovos garda a. i. voga majisa
 su vovos garda velik svetak jimali
 da ljudi nisu smili delat bisi su
 kiritof drali natjedoslo na gmainu
 damaru platit casu junaki potrosili
 mi koj nofi smo delati ja i sandor
 smo gjoji rakice vovli a jedau otoma
 bil sei sir boise vovim koj nof pogledat
 jeli ljudi svecuju kotbe mi vovimo kot
 Puklinoga sir gjojem konarje otoma
 bil pustavim ismas pitali jelimi ner
 namo dai denas. Orsaki svetak
 mismo rekli nek. isnose dafje vovli.
 5. toga Junia jebiu koj nofi velik
 Boj ugori fehér garda divr Kereska Loisa.
 Liang Perertek tenka Bura vesem komak
 suse spavili sikh na koj nof da jemo
 jimi jnjimi morat ali nati ljudi su si
 po pofi delali katsu sir tenke masé
 vali kousi veselo. javili i trubili.
 sir vidami prufki skosami sgreri
 vili serpi skidari kotau vaselo. č'it.

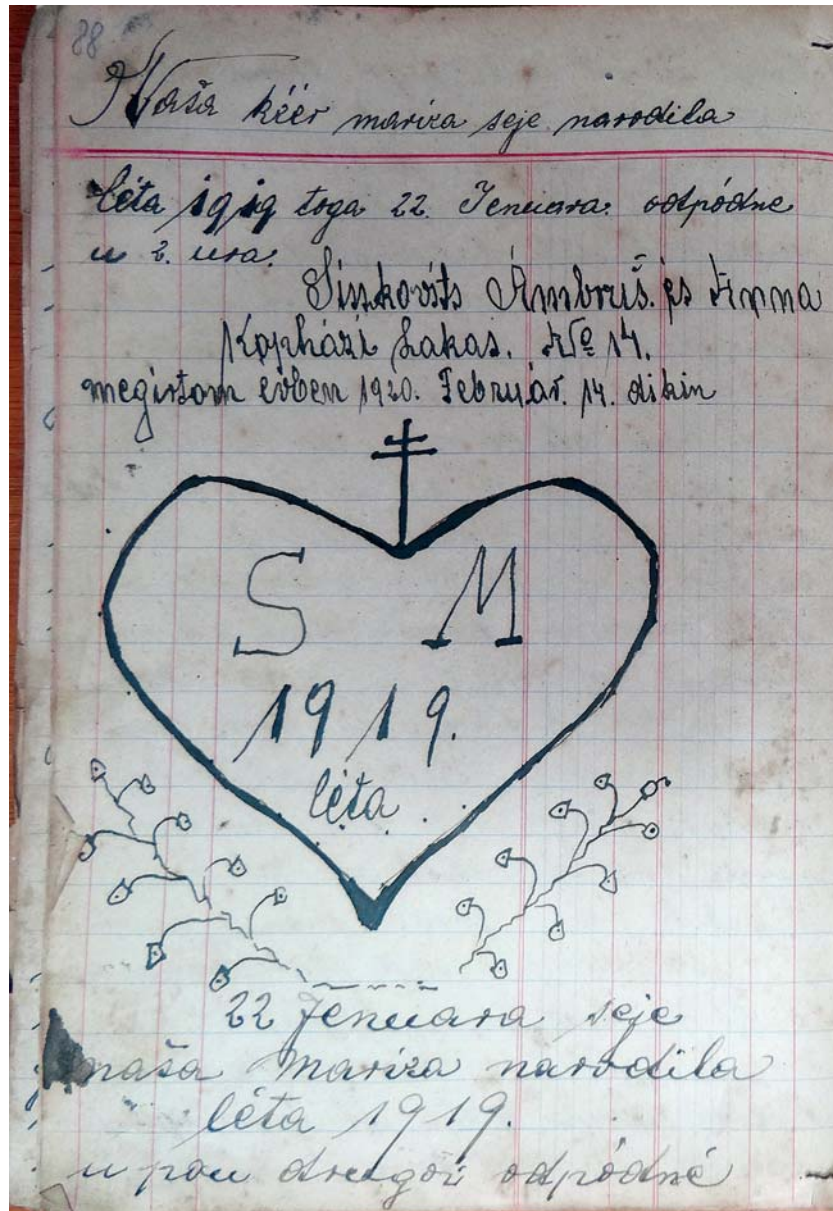

85
 koseje jedan Automobilj smake centke
 Sapron vojno tañ uvadiu iñi koj
 noji novoga našu žudi su se porođi
 delali imi smo utrapali kot toma
 ja Lera Kicmer Kater Sandler mati
 katamo to žudo vidili kosmo imi
 domon birali katamo domon došli
 kosu legri vikali imi motamo noit
 onjimi smose siki pravili kije ča jiman
 Sandler rik sabfum i svegor Kicmer
 zlevul'varom našu junaki i Sandler
 su presjefer protiv ča doma posuška
 onde suje vovši villil' puačali vanše
 junake strijat našu junaki su malo
 munivije jimali tersu mivrali sinet
 vovši su došli ča do mošta nađu
 pički vakti vaton času su vovši
 jednoga Europlona kojnoš postu
 li na zvide šase kojnoš kucha
 školu selai Cetin katije se pogledan
 hoi odletin Sapronu nato večet
 je kačala vovši garda pčuvički vaki
 hoi smajnen gveron va kojnoš
 strijat a ugri supopali birat čo

86
 us kimitar početi nosigeti pogoniti piše
 i kudajije postakalo namjera kola. isuse
 ostro variti keentu dole va grabu su
 stali isusi samec navinjali na šintfari
 va grabu lovi a v. Gjelto Kristin pak.
 Pajni žive su došli da jclitese tehér gar
 da podat. a tehér garda surikli nek
 gveše sujim seli i bješe bili poubijali
 a kofinovei suše ranje seli isuje va gmois
 ki kolca konceli paperli rir štubi su
 jako račadi strigat rir pod voha pak rir
 gungja i štelijo je okolo sela letue
 jonye jako rir mašinen gvešon dole stri
 fan strigalim do 9. ura knoči u 9. ura
 su šitili va ločija Pidlavoga škodanj
 vasjebim vešek va ognji ove minute
 su došli knjem Gjelto Kristin i žive.
 Pajni neirat vrtis gardon isujim po
 vidali čai kofinofi novoza natosu tie
 rali od strigjenja drugavije bibili ma
 prah kofinof postrifali u 11. noči je
 Pajnof. Krfeni va selo došom a muži kisu
 bili ugarat su na plava stal katar
 črfeni Pajnof oti muče videli stat

kosu štimali dasu ugni teras vefek
 vanje strigali isu ustrijali matu
 87
 Pludovac i sta toga jivanku strugi
 dan su pemetli Jani barifi su ubadov
 nuke polomati takosugastuteli nati
 ljudi kiu sgora sela bili su stoper
 strugidan došli domon 6. toga jutro
 u 7 ura je došla vörös garda kofnóf
 Gjalr kotku oš komedan do kapéle
 su masérati onde su mórali stat. dat
 su ugni rje lovi grabre Fehér garda
 va. vörös gardu strigali 6. toga noći su
 Fehér garda sht domon tihuli a 7 moga
 jutro je ur. vörös garda na velikoi
 čentki bila 8. moga su vörös garda
 čentku raubali 8. dan su čentku
 raubali Blago. mico vinje mas. muku
 pincer časuneg našli va četu.
 Kisukibi Fehér garde snin surimali
 - iteta Tagosičevaje otstraha semer
 la katku vörös garda kofnóf došli
 vaseku kofnóf je vörös garda čuola
 krava včiniu koje strigau spómí
 nati oš. leta 1919. toga 5. Janija

Ambros Lukovits keg. #76. Feldpost. 46. 1917. 89
 Haus. 11.
 orvos odmoji posnati straiski
 tovarusiu atresi. isenst.

Johan Krizmonics Malombhara 1914
 U. S. Jüles Lorton. Megye. magyar Ország
 Borbely László Tiszaménna 1910
 Heves megye Magyar Ország
 Feiler Gyula Eötvös 1910
 magyar ország
 Turner Tamásék sík. Césna 1915
 Erubics Vince kék juf. keg. #6. Komp. 6.
 Feldpost. 361. 1917
 János Egresics keg. #6. M. G. O.
 1917 Rorer gasse 17. Berierg
 Brothar Mihály. Kassa. 1917
 magyar Ország
 János De Guere juf. Fabiankóvics
 Johan alaprajzotki 3 Amadpono perm 1918
 Jászafko. Kesz London
 József Lintovics keg. #9. Komp. 1. 1917
 Feldpost. 408.
 Feldmon. Wándor 18. H. G. E. 1. Pöt
 párat 5 szakas. Karánsebes 1910.

90 *Arbuzs Lukovits vörös keser körháse*
 1916. Kassa 11 misér

Fraue Erubics Infanteri III/76
 m. g. kompagnie
 Feldpost 363 1914

Johan Erubics Reg. 76. kompagnie 7.
 Feldpost 52. 1915

Hustová István Miksdétfalva
 1916. Nagrád megye. m. országr

Jossep Sinkovics Feldt Spital 909.
 Feldpost 408. 1916

Skodler Jossep Reg. 76. Trebinje 1914

Katarina Sinkovics Ogabona Tér 14. 1910
 Szeged.

Mmarevics Ivan kakovec P. h.

Saladin Porjed Botarovane 1915

Johan Lvietho Feldpost kamadand

Le sbz Entappen post Görnje Milánova 1915

Anna Sinkovits Stemmel Str 313.

Harrisburg Pa. nord Ameriko 1909.
 Gal

ngáron miker sít a nap

Ha eljön a vasárnap kimejünk a nagy kassói elébe
De van már rám a bánom. Akesvesem a bánom

Ninem néme saka máslanj szemébe

91

Hagy ha meg lát - Nagyon kiált
 Itvan ass én bakám ki csak engem imát
~~Mét semé fekete - Engem szeres szeres~~
 Edgjit megjúnta ki a város ligetbe
 4

Amertem én más legény, bakiat husiar nak meg tréit
 It's én bakámmate meg sem csak párja
 Sem evésben sem jóiban, és meg sok minden másba
 Iti a táncosa of túresen járja
 Megkerdessem - Húma radol
 Az felette ami nékem kosz pénz adol
 Ifen ass én kedvesem - Pátára nines szereltem
 De azért én isten mégis szeretem
 3.

Hivatos lány vagytok én - Kacsingot ráim sok legény
 Halkimegjetek vasárnapon a táncosa
 Drom nére én ráim - Isotrógi a szaknyám
 Tel is kiste engem sok legény a táncosa
 Én a bakámmat - Maradok
 It kiemék én egész hiten kosz pénz adok
 Ott szeretem szeresem - Mert a sceme fekete
 Ném özön haadi ass ö szereltem
 4

Lóivan kipi a bánat - Elvitik a bakámat

93
 A harca tere ment a menet sára dol
 Kétvégbe még nem estem - A hársórnjába mentem
 Még ismertem a katonát a táj árol
 Ot regutas kedét segeny - Pedik továbbra mandom hogy derék
 A haza dász hóféher - A piomna tölcet ér
 Csak hogy nagy a család korc piros söté
 Vége 1960. Február 16.
 1. Dal 1914

Mese mentél nagyon messe - Talá söté látdak
 Fetelek hogy maít vége lesz a szép szerelmi nyárnak
 Fitelek a széltől - Ego nap sugártul
 Fitem ate szerelmedet ass elhevadástul
 2

A sz mad ják hogy nengjűse vissza Hijaiba is vár
 A szerelom és a hieség nem egy után járnak
 Eke a lelkeim érte - Szeme kiván sírva
 Beteg sívem a szenvedés nem sokáig bírja
 1. Dal 1914

Glideg szelphi ides anjám haza ki a kendőt
 Még ass ejel fölkeresem a régi szeretőt
 Hiálak a kapujában
 Kibeszélgetem magamat vele utaljóira
 2

Előitk a ballábomat vol a piros vírem

93

ninesen orvas sem sealtóra kibekőse nekem
 Gyere kis anjalom kis be

Sebeimet gyógyies meg a hangtos seivesel
 1 Feb. 1917

Szöke kis lány kiment a harer tere
 Egyenesen száradas elébe
 Száradas per hat asz én kedvesem
 Fláram íve miúta keresem
 2

Szöke kis lány majol fogsz tomég síni
 Hát fogsz nekem gyász levelet írni
 Muska virrel lesz az átrossz írva
 Bánatosi lesnek bele írva
 1 Feb. 1917

Lakadalom van a mi uránton
 Udaballik szigany muszika
 Hivatatos vagyak usla én is
 Nem megjete el ha szar szart ison nek is
 2

Megvan már Este viszik a megaszay agyat
 Elvondetik nyosodo nigg lábát
 Szék megany nem fekszik asz ággra
 Megy meg minden a nyosodoi nigg lábá

94 ³
 Még van már a nyosoló nagy lába
 éppen asszony fekély fel az ágyra
 És a lábat febető formába
 Nagy rataggan a nyaraló nagy lába

Égésen már alakadalmak
 Nagy bánatja van a nagy asszonyak
 Forgatja a karko gyűrűgűt
 Salnája a régi verőjét
 1920. Február. 25. Török

1. Dal.
 Hafőnök hafiúlok a fekete göröve
 Isten tudja isten tudja halálakrebelőte
 Merit kisálok lebergi álamáson -
 Érd a gyónu csatok a kard galéria hatáson

2.
 Salvéria nagy határon körös körü füstölők
 Öfetsége káros király rész ágyuja nemdörök.
 Szabnak az ágyuk rapagnak a feggverek
 Herbe fűrészek a . H. gyerekék.

3. Dal.
 Isten csinaltatom hákat.
 Denagyat denagyat denagyat
 Oblakat rá 300. hákat denagyat. 2-3.

95

Hősejje tükör szabat a magyben oroszán pest
 pudeloro magat Pinteken szabator Vasárnap

2.
 Elment oroszán pestre loknyi. Anjatom rajagos galomban
 Kérésis Babám let belöte
 Anjaloms rajagos szilagom
 Sárpa pipó gumu sorok a bakának Pinteken
 szabator Vasárnap

3.
 Megy a görös Szabjatom Szbesen 2-3.
 Aka jlnöte öreg bakák. Szegenyek szegenyek szegenyek
 Szegenyek szegenyek szegenyek szegenyek
 Az öreg bakák valakia valakia vagy soha

4.
 Indul görös sorvan felö Szbesen 2-3.
 Szipul förik minden felö Szbesen 2-3.
 Szabak jantü öreg bakák. kik karcöl
 tak magyar ország Szbesen Szbesen Szbesen
 1948 1930. Március 5.
 Deubrus. Luktovits No 14.
 A Feil 1930.

Ohjaron mikor süit a nap
 Ha elgyün a vasárnap
 Kimegyek a nagy karcánja elébe
 It vár már már a babám

96
 A kedvesem a bakám
 ki nem nézne soha más lány szemébe,
 Foggy ha megak - Maggán kiált
 Irtán az én babám ki csak engem imát
 A két szem fekete
 Engem szeres szeresre
 Együtt megyünk ki a város ligetbe
 1930. április 5. kora
 Szép v. st.

Így kerdom lapomat imi hatimegyek
 a kassai nagy hegyre föltétek a
 csidagos nagy egre gyai isteneu möve fele
 sük a kassai sírója meg engem a kedves
 babám kánjeit kúlcit utsonu kúlcit
 tat kánjeidet utsonu nem tudom vissza
 gyövek harát valahis a kassai tereu vol
 nak azo sgyük rapognak a fegyverek
 most látjuk ká bücske magyar
 öreg baka gyerek akimár rég utá
 a kassai tereu harát is a kassai m. est
 harát idetint a kassai tereu kassai
 emi életim, mégis csak van jó ked
 vünk kassai sírből szeretetöl nagy
 szépen tisztelom és sok szeretet

97
 raskat kändim magamat kivānā
 sok pērcērsiet pāgjo istentol pērl eivomā
 lopamat Jsten velle is velle
 G. Kropits Kassa 31 VII Jūni 1917.
 Lēta 1920 tōga jē Kājnovā
 svētome mōtinu vā cirkvā
 sikh Judi 3. Jvōne kēpiti 20
 23. Jūni i 500 stou funat
 sēbinti sēje lēta 1920 aprīlā
 27. mōga dōpōdne i 11. urā
 Jāsam nāvōne dau 80. kōtān
 40. funat. Sūkōvits Ambros
 i mōga dōvīsa dūca i kēl mōvica
 Katarina Lindovits kēlā Hānā
 Pēd. Kēvchēp gāse 26. Jōpōsā 1911.
 Kōt Jācēberke sām Jēu
 1919. lēta 6. Jūliā amōse pōpāt.
 v. 23. tōga sōmō sprāviti 20
 Jām kōbōv. Jūnī 19. Jēnī 29. Jūnī 29.

98. 1920 leta.
 svoji klotitre oolnasi lopat

ostani gnutruk

dragas 153. mladi 261 grehte 230
 Rakice 177 krcic 885 Brnk 430
 sinitor ~~430~~ sinitor 640
 bobounjak 169 Ripisice 502
 veliki 1. 220. stikvisice 1052
 seuska 430 Reye 300
 linkhjar 1214. zavrti 852

svoi novi gnutruk

linokos 496 veliki 87
 veliki 273 veliki 1477. Ripisice
 748 Drenje 761 Reye 287
 fludveit 1759. Bobounjak 204
 sinitor 365. sinitor 255
 krcic 852. Rakice 169 gora vrt
 64 grehte 172 mladi 333 pustika
 161. zavrti 761. linkhjar 1205
 Lora 418 Lora 418 Lora 576 12
 Ripisice smo sili ibertka 450. i Drenje 600
 sve dva smeni mi se ...

Telesk kónjuf je krasu klóktie⁹⁹
 i parcele zapísane, od lopat.
 Kapelu va Krikvu je jedlan
 Zvon kupiu odam Kompos.
 leta 1930. toga Junia 5. toga
 Kir male cri kvice Zvon kicei pola
 mau gaje kupiu Laci Bidlou
 igai dau narinjil va kapelu
 Kover li suga ma svetag svetga
 Petra i Paula 29. Junia 1930.
 Laci Bidlou. Korkasa.
 Kottaubeske rom jiu leta 1930.
 za 7 dam Kabou. 26. Junia smose
 popali a 10. Julias smose spravili
 naseli smose Hrutko 23. Denice 25. Jara 27.
 Nisi grunat smosi razolili
 1920 17 majusa, No 1 mare
 Hledveit cimitor bobounjak Karkice
 879. 620. 204/169. No 2. Rozina Sinkjar
 Kric Drije Kure 600. 426. 603. 287.
 No 3 Ambrus Velikoga mlade
 1477. 273. 87. 236.

200

№4. katicā Gudveit brik tram
 širokoga 879. 523. 440.
 №5. Anna. širokoi zavrti brik
 lapat 496. 761. 523.
 №6. Joska. širkyar brik pustika
 grehte Ripišce. 603. 436. 397. 450.

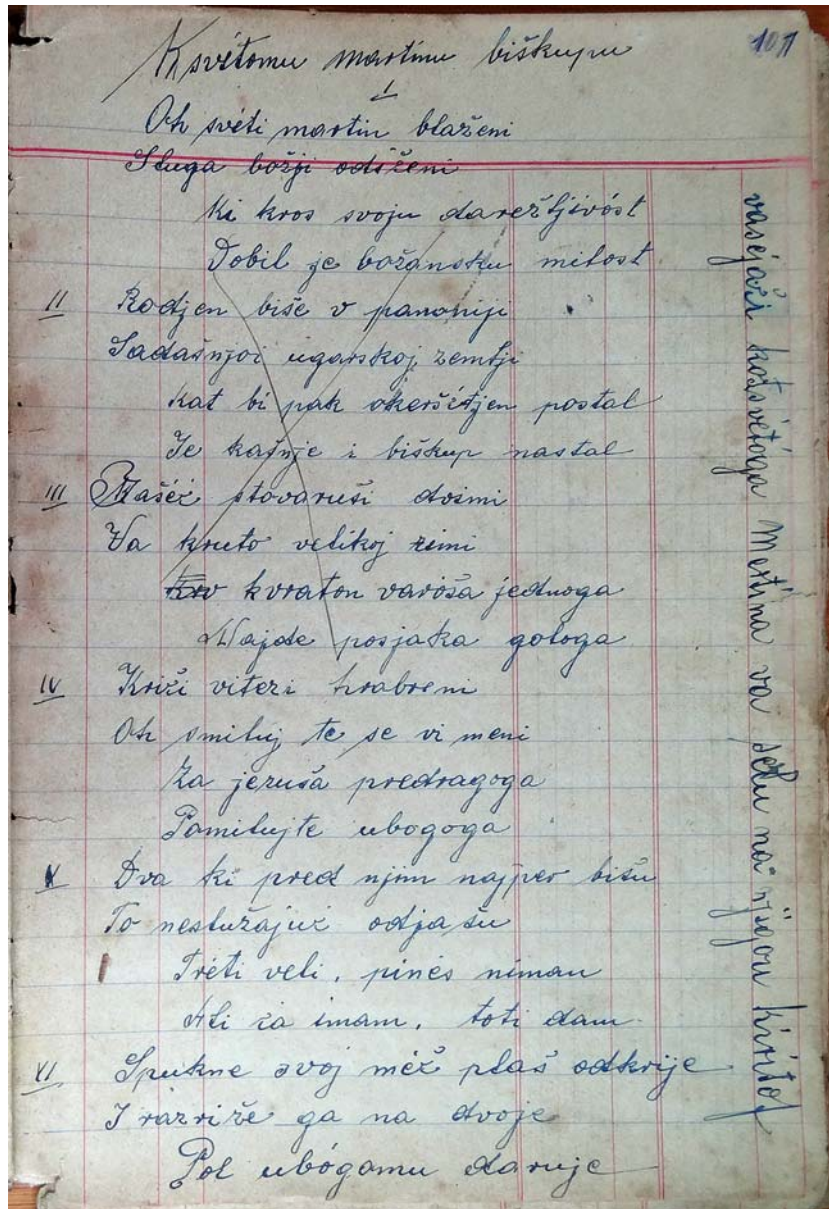
Umbrovi šindroiti Hapkovici 1930.
 17. majūca. Haus № 17.

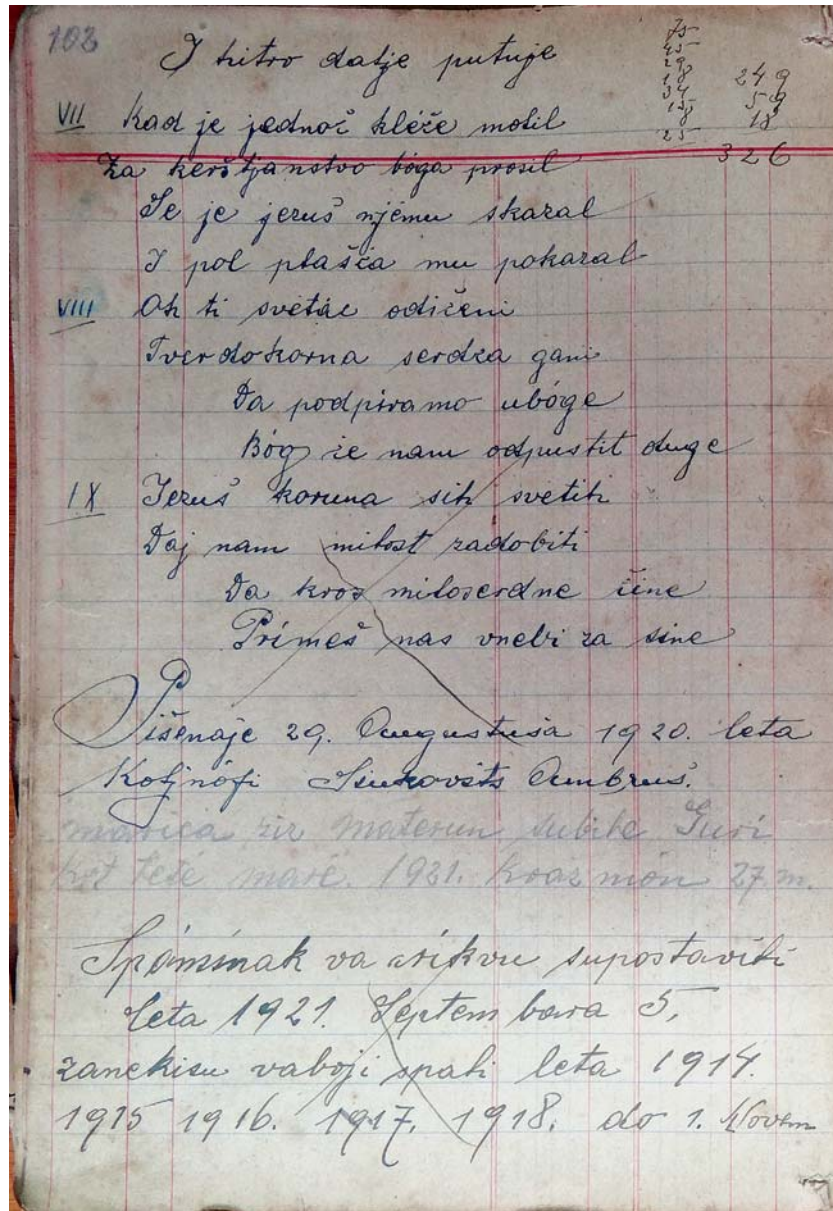
mati mije umerla leta 1899
 3. marciesā Otac mije umerl
 leta 1903. 1. marciesā

Šog jindai vekovečni pokoi,
 katze mati umerla. kosanse zir
 sviicum prvoquet Pričesiau

Feliks sam kypiu 1920. za 3300. naperesitogi
 1919. sviuju pridau 3348. korun 1921. krasov kypiu
 za 6700. fomat 1921 sviuju pridau 8352. korune
 Tele 1922. Pridau 14746. 1922. Tele pridau 6780. 1923.
 sviuju pridau 984520. korun 1924. Tele pridau 560.000

148 103
102

Ujedinjalismose leta 1921.

20. Novembra. ka Hiru
 mari 3000. Katiri 3000. Joski 3000
 funat. Korini 1000 Ani 1000.
 ira koru mare je optarjala
 Joski 3000. Katiri 3000 funat
 ja sam Korini 1000 Ani 1000 funat
 egruntaisaki glai dostau

leta 1921. voga. smo dostali
 za dostave čamanje ~~čamanje~~
 postala se kuzinof rajadnoga
 vesmo onda varmipili 90. funat
 180 korun. 15. junija 1921.
 1920. jimamo pinis od kende 117.
 1921. od kende čamanje ostalo
 leta 1920. 117. funat leta 1921. voga 206. funat
 ovom Korini ovi suji va postkati
 1919. zavendu 161. 50. kraicarou
 čamanje mater načinju 1922/18. junia
 zame ira Korinu 1000. kurun.

104

Popraufali smosi *Yl²* *Seiru*

1922. majusa 12. toga
 rādriivo smodali 2800. funat
 cigļu smodali 1550. funat.
 jāpno 2. metare 530. funat.
 ācauti 600. funat. daske 580. funat
 lētoe 430. funat nasten 400. funat
 Kočur 1000. funat Soimer
 cigeltiker 1650. funat.
 šēli pēsak. 15. funat.
 22. majusa 1922. smo spravi *Li*
valabogu
 naša Anisa seje narodila
 lēta 1922. goga. Julia 27.
 knāci u. Dura. pētak

Kola smosi kypiti 1922
 11. Novembra na Buri. od lipa
 ta. 22500. funat. namestinju
 75000. kopun. Plek smosikupili
 od Pōdē, pir šoise ka 4000. funat
 1922. februara. 30.

1919. svinje kupim 1000 k. prodam 1000 k. 1000 k. 1000 k.
 na 5000 k. 1920. leto. Telicu kupim na Perbu
 3200 k. Prašiče kupim 1500 svinju 1. prodam
 6000 k. 1921. kravu kupim 6800. Slomoki, Prašiče
 Kupim 3500 k. Tele prodam 6700 k. svinju prodam
 8352 k. 1922. Prašiče kupim 4200. Tele prodam 14725 k.
 Tele prodam 7850 k. 1923. Prašiče kupim rakostinu jstbu
 15000 k. svinju prodam 984520 k. 1924. Tele prodam
 560.000 k. Prašiče kupim 450.000 k. kravu prodam
 4200.000 k. kravu kupim 6400.000 k. prašiče kupim 270.000
 Sporhet 448.000 stou kilou. Šlervufje 350.000 stou kil
 kukorice 400.000 čičme 700.000 olivi prates 650.000
 Derva 600.000 Ameriku paket 120.000 1925. frišje
 prodam 2. kilu za 18000 147. kilou 2. 625.000. Prašiče kupim
 3. za 370.000 nakolo ibni 197.000 kravu 480.000. Techa lucera
 600.000 Sena 450.000 marici čičme 350. svinje 2. kilu 16.000
 148.000 3335.000 korun. Jaiu 11300. Derva 775.000. bunda 650.000
 kravu kupili 3750.000. 1926. kravu prodali 3155.000 korun
 tele prodali 15. Februara 19. 69. kilou 1300.000 naukranje
 maršin 350.000. Spital 2.000.000 olavije 779.000. tivo
 svinju prodali 1. kilu 16.000 111. kufebita teška 1755.000
 Derva kupili 540.000. naukranju
 Tele 1. kilu 19. tiva 74. kile 1.275.000. kravu na vaqu 5. 7/8. fetu
 595. kil. 3375.000 dostali 1927. Telicu 2. ia 268. 2. svinje
 265. 2. svinju 117. 2. svinje 231. 2. svinje 143. 2. svinje
 Šlervi 44. matere 31. Laproni 11. Kosini 11. 2. svinje
 77 1827
 273 356
 1977 356
 1937 2070

Grubits Vincenc

naša mati Ursula je kradala gospodarstvo
 1926. 1. Aprila Vincenc je dostal Hlivi i pot hični
 gnenat vas? promiskoga je dostal pou losi pou tipkoufa
 kot vtačica Sinoksi kod toma Sinoksi spalo splacuje
 30.000000 milijonov Janzel podglavica vica mi lapat
 Siva pou tipkoufa podglavica lapat matice
 pou Linčara Segičkoga pou Juricki vaktou pak
 19.00 pak 33. milijone Anica potglavica mi lapat
 kod toma kotvračica pou Linčara na piski Sinoksi
 7.000000 splatila matice. Landor Horcovu Sinoksi
 pou Juricki vaktou raticu Britauskoga 10.000000
 je dostal 7.000000 je splatno matice mati jima
 aur noma od matice Anice Landora odsakoga
 3. metare Lonice od vicenca 3. metare pak pou Lore
 15 kilou murti pakidan pou litara mlaka akose
 svadi perinjum 1926. 1. Aprila
 Velika voda je bila 1934. 27. februara
 1934. jareca 19.20. Senice 7070. Herušje 9. kabno
 1935. jareca 16.40. Senice 4207. Herušje 25 kabno

Rozina Knoll Gueriki 109
 ovoj rendo naj ostal lito 1919. leta

16. junat 1920 leta 177 ofunat 1921 leta 206.
 junat ranasje mater ujedinau 1922 leta 2998.
 korun 1923. leto dacija 3762. korune gospodin
 3563. korune ^{navrat 16. m. n. a. a.} 160.000. tunc 1924. leta 1697. korun
 1925. leta dacija 156.000. tunc gospodin
 16700. korun 1926. leto dacija 144.000 tunc
 gospodin 14700. korun. 1927. leta dacija
 11. Pongau gospodin 128. fikrou 1928.
 Dacija Rosini 10.00. leta 1929. ^{gospodina, n. s. m.} platit 1929.
 Dacija 9.70. fil 1930. Dacija 5.20. filar 1931.
 Dacija 4.62. filar 1932. Dacija 5.70. fil 1933.

1937. marciusas
 od Rozine smo lepte kupili Sintkar. rize
 Drijel za 2.30. Polarov. 100. Polarov smosplatiti
 smosplatiti 1937. marciusas 27. ovsmejaj.
 dušni 130. Polarov

110

Lira namije posudila 1937. julia. 25.

~~132. Pöng. od jara. iz konzeina 300 P.~~
~~270. Pöng. od kirkinka. Schier Mikalás~~
~~100. Pöng. Lira~~
~~100 Pön. jiplicini~~
~~100 Pön. vendelka.~~

Sivjorim smo spletili za Sinkhar
~~150. Pöng.~~ 772. klohtre
~~270. Pön~~
~~300. Pöng~~ 1119. Pöng
~~720 Pöng~~

Sivjorim smo se spletili
 1937. julia 27. 1119. Pöng 772. ksh. jevelik
 1. ksh. amo kupiki za 1. 45. jel. Spletili smo se
 1937. leta 19. Augustusa.
~~od Vendelka amoni posudili 300. Pöng~~
 18. Aug. 1937. se smo Sivjon dali

111

Imci moj Otac seje narodil

1857. leta Umerlje 1900. ^{marciana} Hostin
 Otac seje narodil 1849. leta umerlje
 1933. februara 16. Bogjimdar vekovecni potroj
 moja mati seje narodila 1861. leta umer
 laje 1899. marciana 3. Hostina mati seje
 narodila 1858. leta umerlaje 1936. septem 27.
 ja samse narodil 1889. leta moja žena
 seje narodila 1889. leta ^{decembra 6} skupa smose žeti
 1918. leta umerapusti. Perva dite marica
 namsej Narodila 1919. Jenuara 22.
 Anica namsej Narodila 1922. Julia 31.
 Anica namje umerla 1933. februara 18.
 naša Anjica seje Narodila 1934. Janar
 20. Anica seje Narodila 13. jenuara
 leta 1928. Franer Hoste žena je umerla 1936
 2. septem.

1919. svinje kupiu za 1000 korun prodan
 1. svinju 500 korun 1920. telicu kupiu Perestaj
 za 3200 korun Prasice kupiu 1500 korun. svinju prodan
 0000 k. 1921. Kravu kupiu 6000 k. Flomotr. prasice
 kupiu 3. 2500 k. Tele prodan 6700 k. Svinju prodan. 8352 k.
 1922. Prasice kupiu 4200 k. Tele prodan 14720 k. Tele prodan
 malovic kola kupiti 45.000 korun
 78500 k. 1923. Prasice kupiu 15000 k. Svinju prodan 97440 k.
 1924. Tele prodan 50000 k. Prasice kupiu 450000 k. Kravu
 prodan 4.200000 k. Kravu kupiu 6.300000 k. prasice kupiu
 240000 k. Sporhet kupiti 450000 cisme 70000 1925. svinje prod
 3522.000 k. Prasice kupiti 340000. Branu za 500000
 Svinje prodati 2335000. Jociju 113000. Dundu. 650.000
 Kravu kupiti Boisi 370000. 1926. Kravu prodati
 3165000. Tele prodati 1300000. Masikanje mesin
 250000 k. Spital materin 200000 k. Jociju 779.000 k.
 Svinju prodati 1745000 k. Tele prodati 1375000 k. Kravu
 prodati 3472.000 k. 1927. Telicu prodati 3350000 k.
 Svinje prodati 265. Longu Svinje prodati 231. P. Svinju
 prodati 117. P. Lepat kupiti od paigice 640. P. in
 Tele prodati 143 P. Jociju 97 P. 1928. Svinje prod
 252. Long. Stot kupiti 3350. Prasice kupiti
 57 P. Lick. kupiti 80. Long. Prasice 53. P.
 zefori sudic 28. Skau 13. Long tele prod
 88. Long Jocija 95. cisme 26 cisme 24. derva 26. 14.
 Svinju prodati k. za 16. tis 128. Long
 100 teika

115

Zlati Očenaš

O moj dragi sinak jeruš čaćes ti bit
na svicnu nadliffiu moja draga mati
tošiu ja tebi veljin povidati ja šiu jedon
velik kraj bit i šiu rajahat va jerura
lem i ondecu prodikovat i učit? čuda
ljudi šte moj nauk prijeti ali me sek

O moj dragi sinak jeruš čaćes ti
bit on pandifak moja draga mati tošiu
ti ja veljek povidati, onda budem mlshav
i nemošon nigdor me nebude jimat nit
me nebude valil niti crkvi pomoš
nosil

O moj dragi sinak jeruš čaćes
ti bit on utorak moja draga mati
ondacu ja jedon velik putnik bit i
šiu putovat od jednoga varoša do dru
goga i va nednoj noci piošifka jimat

O moj dragi sinak jeruš čaćes ti
bit onu srediu moja draga mati
onda šiu na uljovi brik plisti i od
mlshavosti šciu snat kamo šte
mene pejat od onoša do kaifoša od

116
 prancija pilata do herodeia
 Omoj dragi sinak yerus čičes ti bit
 na veliki četrtak moja draga mati onda
 su jedan prodom Bog biti od folišnoga
 judasa ca 30. semberjakof Omoj dragi
 sinak yerus čičes ti bit na veliki petak ma
 ja draga mati onda su na jedam visok
 sir ostrimi čvrti kriš prebit postat pro
 tom smecem ote mene prebit i se
 hero ter voda ka upitaje grihof curi
 ti i onda teme sveti jivan ter Jorčef
 škriča dobi pnet i teme va troje křilo
 poloziti i očesme ti su stovjini surami
 smakati i zolasi utirati
 Omoj dragi sinak yerus čičes ti
 bit na mličnu sobotu onclau va grob
 pološer postat i su ležat do nadiže
 i potom su od mestri gori stat i va
 limbus poit stare ote van spefest
 va moza ota křořestvo nato govoreu
 marija mati bore kaditi ona človika
 jimela kibi njoj plati očenaš

117

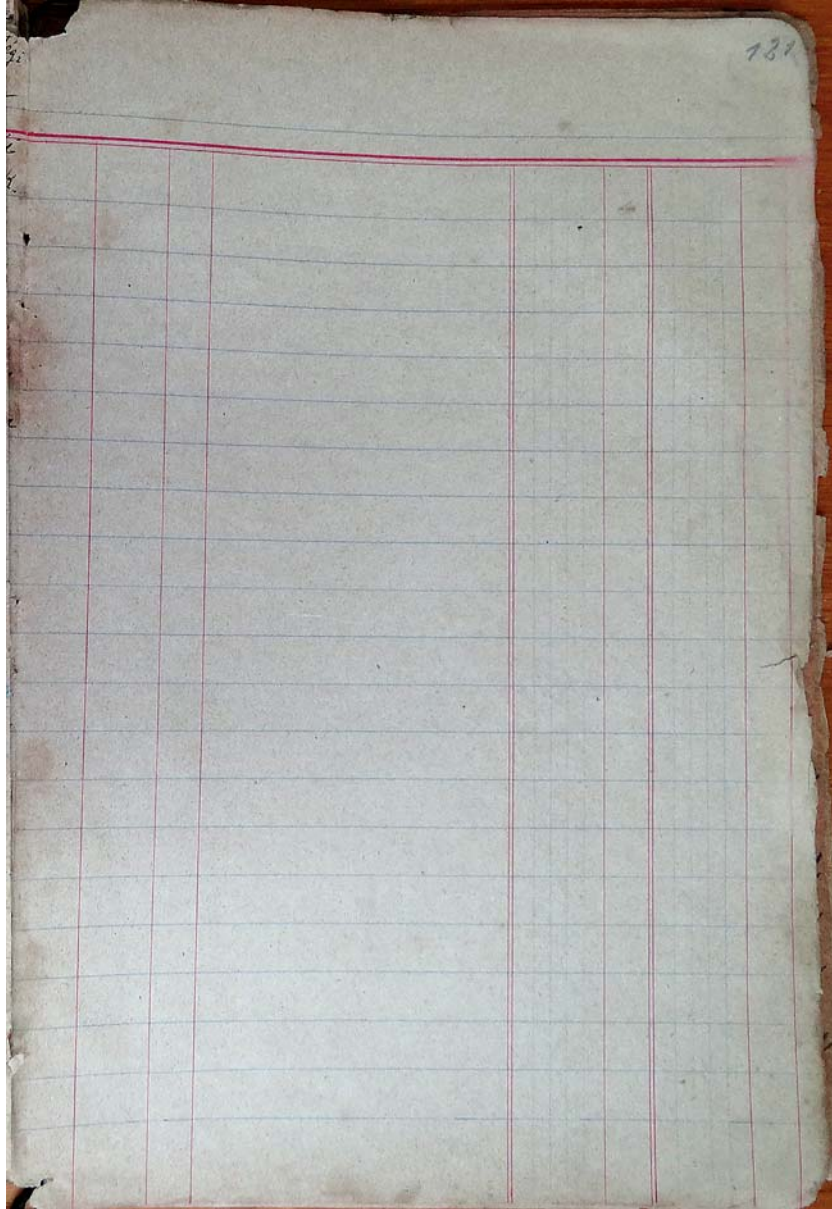
jednici dvakrat trikrat smolil
 i premislil nije sinka metku Bog
 ce njemu dat ca bude prosil i molil
 Amen

Pienajebila 17 martija leta 1931.
 Kutukeravu smosi kupiti 1934
 6.200. tuzi Tirala 12 Apr utelila 30. januara 1936
 Tirala 30 Apr utelila 25. januara 1937. Tirala
 5. Apr utelila 7. januara 1938. Tirala 1. martina
 utelila 16. Decem. 1938. Tirala 20. januara utelila
 20. Februar utelila 26. Decem. 1929. Tirala
 5. m. 6. juli 1. oktoba 1930. 15. ~~Februara~~ ^{Januara} 1931.
 utelila 29. Oktobara 2. Tirala 1. Aprifa 1932
 21. Aprifa 3. ang.

Pesjenus keravu kupiti 1936. ca 5 milijonau
 Tirala 3. Febru utelila 19. Nov. 1936 Tirala 10. Apr
 10. Sep. 14. okt. utelila 10. ang. 1938. Tirala 8
 okt. utelila 23. Julia 1929. Tirala 28. Sep.
 utelila 18. Julia 1930. Tirala 1. okt. 15. Nov. 15. mar.
 1931. Decem 19. utelila Tirala 9. junia
 utelila nasviniu 35. m. 1933

118 Ziglas seje 1939.
 Telica seje tirala 15 April 1932
 Bela
 utelilaseje 23 Januari 1933.
~~Terfina tirala 19 August 1933. utelila 23 maret~~
 Telica tirala 3 Novem^{5 Juni} 1933. Februari 28
 1934 utelila
 Terfina telica tirala 18 Februari 28 Novem
 Bela tirala 3 N^{28 J. 5 Juni 3 Aug.} 5 okt 11 Aug 1935
 Terfina tirala 7 martius. 24 Apr. 14 Maj. 14 Jul.
 3 Augustina
 Bela 3 N^{28 J. 5 Juni 3 Aug 5 N.} utelila 11 Aug 1935.
 Bela tirala 24 Septem. 14 okt.
 1935
 Bela krava Tirala 3 N^{28 J. 5 Juni 3 Aug 5 N.} utelila 19 Aug 1935.
 5 Jul 3 Aug 5 Novem
 Tirala 24 Septemba 14. oktobara Ziglas 30. tirala 5 Julia 1936
 4 Sep 20 Januari. utelila 30. okt. 1937
 Golom krava tirala 1946.
 2. Aug.
 juze telica tirala 1946. sept 25

122 Hiru kopra aljali 1923
 2a. Hiru smodali 2800 funat
 Sigitu 1550 funat jipmu 630 fun
 Caudi 570 funat dastu 620 fun
 litru 470f Selmer 1750f Kotuor
 1200 f. nastin 600f 1927 nastin
 greddes 4. 9. Pin. Ridel eigeltikel
 15. Pin jipmu 12. Pin ciment 9. Pin
 1930. Ridel 12. Pin jipmu 6. Pin
 ciment 3. Pin, 1931. Laukui nareri
 nangi Krou nalingu 4. roremice
 10. Pin litru 4. Pin tober 10. Pin
 1933 eigeltikel 15. Pin ciment 5. Pin
 jipmu 4. Pin 1937. litru smo nalinget
 zadji i povi his i itaku 2a. greddes
 128. Pin 2a. claska 75. Pin 2a. ciglu
 33. Pin 2a. ciment 14. Pin 2a. jipmu
 18. Pin 2a. 14. dan 2a. claska 50 P.
 1937 eigeltikel 15. Pin jipmu ciment 9. Pin 5. Pin

1922. leto sam 1. Dolar. razminu 417. junija
1924. leto sam 1. Dolar. razminu 32.000. junija
2. sam koniu leta ra. 41.000. juniat. 13 Decembara
~~Rosina mamje poslala. 11. kusicof Junias 1925~~
1926. leta 1. junia smo 6. dolaru razminu 1. Dolar. za 71.250. kotu

1919. leta sanosi Samliki
 Senice 100. 85. Herufo 105. 75. 60.
 Preštataki 2. svinjari 459. klot

1920. Samliki Senice. 129. 120. Herufo
 149. 100. Preštataki 2. svinjari 469.

1921. Samliki Senice 85. 75. 65. Herufo 295.
 Preštataki 189. paki. 100. kuhanya

1922. Samliki Senice 150. Herufo 200.
 Preštataki 619. svinje

1923 Samliki Senice 260. Herufo 285
 svinje Preštataki 457

1924 Samliki Senice Herufo Preštataki

Sin Kovacs Maria, 1928.
 Sin Kovacs Agnes seje privescala
 seje privescala 1933

família dukovits Ambria Anna, Kier mörtes i Anna, i angust.

1919.	smovandali:	1813	fumat
1919.	smodostali:	2648	fumat
1920.	smovandali:	6821	fumat
1920.	smodostali:	9737	fumat
1921.	smovandali:	22718	fumat
1921.	smodostali:	30133	fumat
1922.	smovandali:	50875	fumat
1922.	smodostali:	51937	fumat
1923.	smovandali:	659694	fumat
1923.	smodostali:	982152	fumat
1924.	smovandali:	9724450	fumat
1924.	smodostali:	8550700	fumat
1925.	smovandali:	10704.000	fumat
1925.	smodostali:	9815.000	fumat
1926.	smovandali:	13.900.000	fumat
1926.	smodostali:	1422750.	fumat
1927.	smovandali:	2342	Pänge
1927.	smodostali:	2372	Pänge
1928.	smovandali:	1536	Pänge ¹⁶³⁰
1928.	smodostali:	1007	Pänge
1929.	smovandali:	1310	Pänge
1929.	smodostali:	1359	Pänge
1930.	smovandali:		
1930.	smodostali:		

Franjo Pajrić

Po staza naših starih

(01–14. 07. 2013.)

Prvi puta u povijesti krenula je grupa potomaka Hrvata, koji su se doselili ili bili preseljeni u habsburške nasljedne pokrajine, prvenstveno Dolnju Austriju ispod Beča i Zapadnu Ugarsku (ali sjeverna granica tog seljenja je bila do Moravske) sa svojim prijateljima iz Hrvatske na put, da bi se na toj ruti sjetili događaja od prije skoro pola milenija i odali počast i dužno priznanje svojim precima.

Grupa od 40-ak ljudi prvenstveno mladih na ovom putovanju od skoro 1000 km prošla je skoro 100 naselja, dva glavna grada i kretala se na relaciji najstarije staze Europe koja vodi sa Jadrana na Baltik.

Uz puno sadržaja, zemljopisa, povijesti, etnografije, folklor, kulinarija, muzike, svijetova bajki i legendi, upoznali su dosta novih prijatelja, udruga, institucija, aktivnosti drugih ljudi, ali su prvenstveno osjetili duh zajedništva i uzajamnosti, koji će ponijeti sa sobom, kao neprocjenjivo blago na koje se mogu osloniti i dalje se razvijati.

Projekt je zamišljen kao promocija ideje o zajedništvu svih grana Hrvata i nevjerovatne činjenice, da unatoč povijesnim neprilikama, koje su nas rašicale na sve strane, mučeći se u nemili časi i pogibelji ipak opstali i da nas još vsenek ima!

Ova povorka je simbolična, jer predstavlja jedinstvo Hrvata u vremenu i prostoru, što smo htjeli pokazati i sa svehrvatskim kolom na kraju svakog dana. Pokušaj da se čuje stara rič naših pradjedova je isto simbol štovanja starine, tradicije, koja ne mora bit nazadna i srednjovjekovna, nego koja izvire iz života i jedini je pravi izvor, kojemu se uvijek vrijedi vratiti i iz njega crpiti.

Kolo je i simbol sunca, a mi smo djeca sunca.

Želimo povezati ljude, krajeve, institucije, društva. Prvenstveno ljude, jer će ljudske veze biti zalog, da će veza opstati, da će se jezik koristiti, čuvati.

Tražimo put, tražimo načine, tražimo odgovore. To je jedno od svrha zašto smo krenuli na put.

2013

- 01.07. Rogoznica
- 02.07. Šinac
- 03.07. Udbina, Otočac
- 04.07. Ogulin
- 05.07. Rude
- 06.07. Markuševac
- 07.07. Čakovec
- 08.07. Petrovo Selo
- 09.07. Hrvatski Židan
- 10.07. Mjenovo
- 11.07. Koljnof
- 12.07. Uzlop
- 13.07. Hrvatski Jandrof
- 14.07. Kemlja

Ovako je nastao dar

Prvi kipići za projekt

Junak i Amazonka

Ekipa kompletna 30. 06. 2013.

Na putu se događaju čudne stvari!

Mjesta kade smo stali ili imali važnu priredbu: Rogoznica, Sinac, Udbina, Otočac, kratki pogled na Senj sa senjskih vrata, (to smo napravili zbog važnosti Senja u doba našeg seljenja i Nikole Jurišića), Modruš, Ogulin, Karlovac, utvrda Dubovac, Jastrebarsko, Rude, Samobor, Buševac, prijelaz preko Save skelom, Zagreb, Gračani, Markuševac, Marija Bistrica, Vidovec, Varaždin, Gornji Kuršanec, Čakovec, Mursko Središće, Lendava, Körmend, Szombathely, Narda, Čatar, Hrvatske Šice, Petrovo Selo, Pinkovac, Nova Gora, Štinjaki, Kisečka Gora (Vlaji), Vincjet, Čemba, Čajta, Kiseg, Hrvatski Židan, Prisika, Unda, Filež, Mjenovo, Mali Borištof, Veliki Borištof, Frakanava, Donja Pulja, Šuševo, Vedešin, Umok, Koljnof, Šopron, Cindrof, Cogrštof, Pajngrt, Celindof, Vorištan, Željezno, Trajštof, Uzlop, Pandrof, Bijelo Selo, Novo Selo, Hrvatski Jandrof, Požun (Bratislava), Čunovo, Bizonja, Stari Grad i Kemlja.

Cijela naša priča, cijelo putovanje se odigrava u zapadnom dijelu karpatsko-jadranskog prostora, koje je jedno od ključnih područja od prapovijesti pa sve do danas. Najnovija istraživanja potvrđuju vrlo stare korijene kontinuiranog civiliziranog života već od ranog neolitika. Pravo je to utočište za čovječanstvo.

Prvi blagoslov pred polazak

Pred polazak jutro 01.07.2013.

Mimohod u Rogoznici kapljica mora u hrvatskoj duši

Rogoznica

*U Marini Frapa**S herojem u Rogoznici**Sinac**Mega lička kapa i zastava u Sincu*

Kao neka zipka iz koje je proizašlo vrlo rano i pismo, računanje vremena, brojanje i prerada raznih metala, reguliranje međuljudskih odnosa, oplemenjivanje žitarica i pripitomljavanje životinja. Po genetskom kodu svi smo mi na ovim prostorima braća. Komunikacija između hladnog Baltika i toplog Jadrana omogućila je ne samo kolanje roba, ljudi nego i ideja i vjerovanja.

Po staza naših starih je jedan fantastičan projekt, koji će nam omogućiti dugoročno vođenje raznih aktivnosti, programa, susreta i realiziranje novih ideja, pa preko toga i otvaranje nekih novih dimenzija. To je početak, koji puno obećava, a mi skupa moramo ponuđeno realizirati.

Ideja vodilja je bila ponoviti put naših starih, naših pradjedova u dva tjedna a pri tom susresti sve više ljudi u različitim prilikama. Bilo je tu predavanja, učenja glagoljice, plesa i svirki, prelaženja rijeka skelom, na mostu s autom ali i pješice, posjeta muzejima, institutima, bili smo na hodočasnim mjestima, na utvrdama u glavnim gradovima i da ne nabrajam. Pola naših iz Gradišća i pola iz Hrvatske omogućilo nam je da jezik komunikacije postaje hrvatski, ali led nije bilo lako probiti. 5 dana je trebalo, ali uspjeli smo. Stvorila su se prijateljstva koja će vjerujem potrajati i animirati i druge da isto urade. Sklopili smo ugovore, ušli u pregovore i realizirali ono u što su samo rijetki vjerovali. Dokazali smo

Pred odlazak ekipa u Sincu

Crkva Hrvatskih Mučenika Udbina

*Sa gospičko-senjskim biskupom mons.
Mile Bogovićem pred polazak na hodočašće*

Krbavsko polje

Krbavsko Polje i crkva Hrvatskih Mučenika

Konjanik u Brinju

U Otočcu

da se uz Božji blagoslov i vjeru u sretan ishod mogu uz dobre ljude napraviti velike stvari.

U Rogoznicu smo došli predati simbolično dobrodošlicu Europe Hrvatskoj, jer je upravo taj dan 01.07. Hrvatska postala punopravna članica EU. Došli smo iz tri zemlje, mi Hrvati da bi pozdravili našu staru Domovinu i pokazali kapljicu mora u hrvatskoj duši.

Pozdravili smo goste na 5 jezika.

Sa Jadrana, sa jednog kraja te stare staze krećemo na put za Liku za Gacko Polje, među ponosne Gačane u Sinac, kade žive čakavci. Tu smo sklopili prijateljstvo otkrivši spomen ploču i sudjelovali u lijepom programu. Do bili smo na dar mega Ličku kapu simbol tamošnjih ljudi, koju su čuvali 23 godina, jer zbog srpske pobune te 1990. godine gosti iz Gradišća više nisu mogli doći kod svojih prijatelja. Ona se čuva u Etnomemorijalnom i Informatičnom Centru Gradišćanskih Hrvata (EMC GRAH „KUME”) u Koljnofu.

Iz Sinca smo se drugi dan rano jutro dali za Udbinu iz koje smo izvorno planirali krenuti na naše putovanje. 2013. godina bila je jubilarna iz više razloga , nekih tmurnijih a nekih veselijih. Prije 550 godina palo je Bosansko kraljevstvo, prije 520 godina odigrala se krbavska tragedija, a ova dva događaja su direktno povezana sa polaganim pomicanjem dijela hrvatskog puka prema zapadu i sje-

Brinje

Na utvrđi Sokolac u Brinju

Panorama sa Modruša

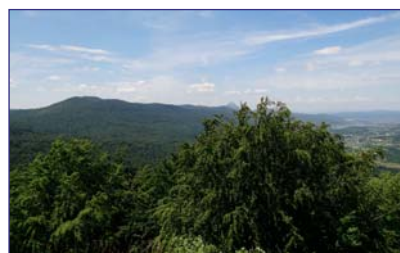
Modruš

Simboli na Modrušu

Ostaci utvrde Modruš u pozadini autocesta A1

Ogulin i Klek sa Modruša

veru prije 480 godina. Po drugom Sulejmanovim pohodom na Beč počinje masovno naseljavanje Hrvata zbog strateških razloga blizu Beča,

Izdan je u Urahu/Tübingenu Novi zavjet 1563. štampan na bosančici , poslije onoga na glagoljici 1562. godine.

Prije 420 godina bila je sjajna pobjeda pod Siskom (1593) , a veliki rat protiv Osmanlija 1683. započeo je prije 330 godina.

Znači na početku 16. stoljeća polako se počinje formirati i obrambena zona, koja će se kasnije nazvati Vojna krajina.

U Udbini smo imali lijepu svetu mašu s mons.dr. Mile Bogovićem i velečasnim Jurom Tutekom, koji nas je i blagoslovio prije hodočašća. Mons. Bogoviću smo, kao simboličnom predstavniku hrvatskog naroda predali poklon gradiš-

ćanskih Hrvata. Nakon toga je uslijedilo hodočaše sa biskupom. On je 30-ak kilometara pješačio s nama skupa, da bi još taj dan došao na Modruš ponovivši egzodus krbavskih biskupa u Modruš zbog turske opasnosti još u 15. stoljeću 1460. godine. Iz Modruša je kasnije biskupija preseljena u Novi Vinodolski.

Bio je to snažan simbolični čin sa strane biskupa Bogovića.

Nakon toga, kada je nekolicina hodočasnika stigla u Sinac krenuli smo svi u Ogulin. Sa nekoliko konjskih zaprega veseli smo stigli u grad, gdje su nas dočekali konjanici i gradsko vodstvo. Održano je predavanje u organizaciji Čakavske katedre i nakon toga vrlo lijepi skupni program na glavnom gradskom trgu. Nekadašnja hrvatska Venecija se pokazala kao vrlo dobar domaćin, kao i oni, koji će nam biti na pomoći na našem cijelom putovanju.

Drugi dan kratki skok do senjskih vrata da još jedanput vidimo Jadran i grad Senj.

Put nas vodi do Brinja i utvrde Sokolac, vrlo lijepo restaurirane gotičke građevine, gdje smo opet otplesali svehrvatsko kolo. Prekrasne kulise i sjećanje na teška vremena na granici u tursko doba.

Modruš. Legenda. Tu smo brzo apsolvirali glagoljicu (nije tako teška, kako se čini, a uostalom djeca sunca to imaju u svom kodu) i popeli se na ostake utvrde.

Ogulin tvrđava Frankopana

Recitator podno ogulinske tvrđe

Karlovac

Karlovac

*Dubovac**Dubovac kraj Karlovca*

Vidik prekrasan. Autocesta ispod nas. Moglo bi se koristiti za promidžbu samo da se netko sjeti toga. Tu prolazi više stotina tisuće stranaca godišnje. Da je utvrda restaurirana ostali bi bez daha prizorom, koji bi ih čekao.

No ostavimo maštanja. Put nas vodi preko Josipdola u grad podno Kleka, u Ogulin. Uz Frankopansku gradu domaće KUD-ove i vrsne recitatore program pored Đulinog ponora u sjeni frankopanske utvrde zaslužuje svaku pohvalu. Čak smo čuli i recitaciju pjesmi koljnofskog pisca Mate Šinkovića i Frakanavca Mate Meršića Miloradića.

Posjet muzeju i malo priča iz bajki Ivane Brlić Mažuranić brzo su proletjeli, jer mi već moramo dalje u Karlovac. Najprije na utvrdu Dubovac, koja budno čuva grad na 4 rijeke. U Karlovcu smo prodefilirali promenadom i bili sudionici Danima grada.

Pada mi na um pored volana, kako su svoje putovanje proživljavali naši preci, dali im je bilo jasno o čemu se tu radi?

Koliko su sve to prihvatili svijesno ili podsvijesno. Malo je o tom pisao Ivan Kozlica u djelu Koljnof prije 500 godina....(tekst je objavljen u jednom prijašnjem broju Regionalnih Studija)

Ostaviti svoj rodni kraj nikad nije lako, ali se tu putuje još u skoro istom prostoru. Velika je Panonija.

*Jastrebarsko**Po staza Jastrebarskog*

Erdődyjev dvorac dočeka nas je u Jastrebarskom. Iz ovog je grada došao svećenik Ivan u Klimpuh i napisao svoje opaske na glagoljici i bosančici u evanđelistar i na taj način ovjekovječio tropismenost naših pradjedova. Datum na zadnjoj korici je 1564.

On je sigurno poznao Novi Zavjet štampan dvije godine prije, koji je došao iz Njemačke na gospoštinu Weispriacha pomoću Stipana Konzula Istranina.

Nakon Jastrebarskog idemo u Plješivičko gorje, u bajku, koju samo onaj razumije, tko je već tamo bio. Na radiju je emitirana upravo emisija o nama. Ponosno i sa suzama slušamo kratku reportažu i našu pjesmu Po staza naših starih. Inače nas Radio HRT-a pratio na putu, pa su nas ljudi mogli pratiti. Isto svaki dan dajemo intervju radiju ORF Gradišće, tako da su nas ljudi i doma čuli. Na internet su se aplicirale prve fotke, a i na facebooku dolaze prvi komentari i podrška.

Rude su apsolutni pogodak i iznenađenje. Ovi ljudi imaju posebnu dušu. Njemačka krv pomiješana sa onom našom podsjeća nas na naše Gradišće. Pomiješali smo se sa publikom i prasnule emocije. Nevjerojatno!

Zatim Samobor. Već je skoro noć i temperamentni konji posavci nas već sitima čekaju. Isto tako i ljudi u prelijepoj narodnoj nošnji.

Tu se dogodio prvi gaf.

Gasimo vatru u Rudama

Rude veliko iznenađenje

Mlin iz Bajke

Samoborske legende

Mlin iz bajke

Pozdrav iz Buševca

Naša kolona u Samoboru

U Jastrebarskom smo u rođendanskom slavlju i oduševljenju našega Nenada ostavili rudo od naših kola. Ništa od povorke.

Došli smo u Mlin iz bajke na potoku Bistrecu. Stvarno kao u bajci. Uz super raspoloženje dočekali su nas i gradski predstavnici.

Drugi dan prvi put kiša. Moramo mijenjati plan i ne prijeći sa skelom tu nego nastaviti do Buševca i probati kod Gorice kasnije prijeći Savu.

U Buševcu stari naši prijatelji. Već 37 godina u skupnom druženju. Znamo se u dušu. Osjećaju da smo u škripcu sa vremenom i hranom. Šalju nas na Savu i u međuvremenu pripremaju izvrsnu kotlovinu. To je kada te prijatelj pomaže u nevolji.

Savu smo prešli za 150 Kuna svi. Nevjerojatno! A i sam prijelaz je nezaboravan. Nas 40 sa konjima i kolima. Pjevamo i sviramo i polako se opraštamo od Posavine.

Zagreb je nešto uvijek novo. Kod Kolodvora se presvlačimo. Sam prizor je neobičan. Tako nešto još nisu vidjeli ni policajci. Toleriraju našu neurednost, a mi se polako dižemo i u nošnjama smo nešto sasvim drugčije.

Povorka preko Zrinjevca i dolazak na Trg Bana Jelačića ostat će zapamćeni po skupnoj pjesmi legende Ante Sikirića *Croacijo iz duše te ljubim* podno Bana

Velika Gorica

Velika Gorica

Prelazak Save je iznenadilo i konje

Prelazimo Savu

Svirka na skeli

Sava

Ispred kolodvora u Zagrebu

Rijetka slika kod Zagrebačkog kolodvora

Trg bana Jelačića i naša povorka

U Zagrebu

Nezaboravni trenutak

Dobrodošlica u Gračanima

Braća na putu

i mahanjem sa sabljom našeg konjanika, načelnika sela Koljnofa Franje Grubića, uz komentar jednog prolaznika pokazujući na Jelačića: On je već mrtav, a vi ste živi!

Sa Jelačić placa brzo u Gračane! Tu nas čekaju naši iz Podgorca i uz grmljavinu nas i sam Bog čeka dok završimo druženje.

U Markuševcu je pak započela kiša, ali nas to više nije ometalo, jer smo bili pod krovom.

Uz dobri gulaš kod Mikija i naših prijatelja iz KUD-a Prigorje družilo se do jutra. Tu su neki napravili svoj drugi preskok, izdurali bez spavanja. Spavali su u autima poslije.

Majka Božja Bistrička nas je dočekala još u kiši, ali je za nastup prosvjetlilo

Markuševac

S prijateljima u Markuševcu

Tako su nas dočekali u Markuševcu

Zbogom Markuševac idemo dalje

Poklon u Markuševcu

sunce. Krenuli smo dalje Zagorjem do Vidovca, gdje smo predahnuli i uz lijepo gostoprimstvo domaćina dogovorili za daljnju suradnju.

Sljedeći skok u Varaždin. Grad baroka i utvrda su uvijek prekrasna kulisa, što smo mi i iskoristili. Iz Varaždina idemo u Čakovec, gdje nas u utvrdi čeka izaslanstvo grada i Zrinska garda. Uz lijepi kulturni program prošetali smo centrom grada na opće zadovoljstvo građana. Konji su se ponašali vrlo lijepo i nemamo nikavih problema s njima.

Mislili smo do sada. Ove noći su ali trebali spavati sa magarcima, što im se očito nije sviđalo i pobjegli van. No zbog kiše do jutra su postali skroz blatni. Kočijaš Ivan Pajrić i konjanik Franjo imali su uru i pol posla dok su ih sredili za sljedeći nastup u Murskom Središću.

Jutarnji zalogaj kod Jinx

Kolona u Mariji Bistrici

Lijepi doček u Vidovcu

Gornji Kuršanec mjesto pogibije Nikole Zrinskog

Varaždin

Odmor u Vidovcu kod Varaždina

Čakovec

Kroz grad Čakovec

S gradonačelnikom Murskog Središća

...i želja se ispunila...

Mala škola jahanja

Zbogom Hrvatska u Murskom Središću

Put preko Mure

U Sloveniju smo došli preko Mure

Uz hrvatski dom u Lendavi

Teško je proći Sloveniju bez kazne

Dočeka nas je gradonačelnik, koje se dan prije vratio iz prijateljske hrvatske općine Narde iz zapadne Mađarske iz Gradišća.

Prošli smo pješice mostom preko Mure isto tako, kako su naši prešli prije 480 ljet onim starim drvenim na mjestu ovog novog. Rekli: Zbogom! Hrvatskoj, do sljedećeg viđenja.

Sljedeća štacija je Körmend, gradić na zapadu Mađarske, blizu kojeg se odigrala poznata pobjedonosna bitka protiv Turaka 1664. godine i nakon koje je sklopljen sramotni Vašvarski mir.

Tu u dvorcu Batthany smo otpjevali našu pjesmu i prošli gradskim trgom.

Iz daljine se nazire masiv Schneeberga, sniježne planine, koji će nas budno pratiti skoro do Požuna.

Menhiri, kameni kazači i taj brijeg bili su dovoljni za orijentaciju u prostoru od prapovijesti do izrade karti i označavali sigurni put prema jugu, prema moru. A prva planina koju će morati prijeći bit će tek Kapela.

Dolazak u Sambotel, jedno od središta grad. Hrvata. Županijsko središte i mjesto pogibije u antici (303.god) poznatog panonskog sveca sisačkog biskupa sv. Kvirina.

Tu je navodno (ili u Sabari ili podno Svetog Brda Panonije Panonnhalmi) rođen i prvi svetac, koji nije bio mučenik, Sv. Martin.

Povorka kroz Körmend

U Körmendu

Sambotelski Glavni trg

Kroz Sambotel

Imali smo prekrasni nastup na trgu i već idemo dalje preko Narde, Čatara i Hrvatskih Šica u Petrovo Selo.

Dočekalo nas je cijelo selo. Prvi put smo imali skoro svi suze radosnice u očima. Nevjerojatno!

Kao da smo došli prije 480 ljet, vidilo se kako su se ljudi veselili našem dolasku. Donijeli smo im nešto neuhvatljivo, ali toliko važno. Duh naših pradjedova. Ta duhovnost još živi u nami i u onima, ki već ne govori jezik, ali „pod kožom” znadu kamo pripadaju.

Prezentirali smo i ovdje Hrvatski kandelaber djelo Štefana Benczaka. On je isto u EMC GRAH „KUME”, kao i križ, kojeg smo nosili cijelim našim putem, kao da smo na hodočašću, jer smo mi zaista bili na hodočašću. Na cijelom smo putu osjećali Božju milost i naklonost i stvarno se nikom nije dogodilo ništa kroz tih 14 dana silnog i napornog puta.

*Narda**Četar**Hrvatska Šice**Dvorac Eberava*

U Petrovo Selo su došli već i naši ljudi, koji će pak doći svaku večer na glavnu predstavu, jer smo sada već takorekuć doma.

Drugi dan smo pozvani na doručak u Pinkovac.

Ovde je Panonski Institut i voditelj Dr Hajszan nam je poklonio vrijedna izdanja, koja će nam dobro doći u budućnosti.

Nakon toga Nova Gora i skupno fotografiranje sa farnikom Markom Jukićem. Zatim grad Borta (njem. Oberwart), gdje je trojezična gimnazija i dalje u Štinjake.

Štinjačka nošnja kažu/velu da je najlipša u Gradišću, ali govor im je sigurno poseban.

Zatim Vincjet i sa brežujka smo poslušali kratko izlaganje Dr Hajszana (on nas je cijeli dan pratio) o seli Vlaha u Kisečkoj Gori koji dio se zove Vlahija uz mali grad Rohunac (njem. Rechnitz).

Petrovo Selo

Pred crikvom u Pinkovcu

Miho Nakovič Novi duhovni vijenac

U Pinkovcu

S gospodinom Jukičem u Novoj Gori

Naša kolona u Borti

U Štinjaki

U Čembi

U Vincjetu

U Kisegu

S Juršićem

Uz Čembu i Čajtu gdje smo dobili monografije sela i imamo lijepa sjećanja sa nedavnih Dana Mladine, idemo opet u Mađarsku.

Stali smo blizu Kisega na obiteljskom vinarskom gospodarstvu i pojeli dobar gulaš uz dobru kapljicu vina.

U Kisegu nas je dočekaao sa svojim pomoćnici sam kapetan Nikola Jurišić. Naravno slikovito, jer su to naši Hrvati iz Kisega i okolice pod peljanjem Šandora Petkovića rodenog Undanca.

Plešemo na bini a u pozadini restoran Kod zlatnog noja, najstariji restoran sa kontinuiranim radom u Mađarskoj. Ovdje su prenočili Petar Zrinski i Katarina

Nastup u Kisegu

U Prisiki

sa svojom kćerkom Jelenom, kada su ju nosili na vjenčanje na sjever Mađarske.

Našom su cestom putovali svi hrvatski izaslanici na sabor ili u Požun ili u Šopron. Na krunjenja ili poslom u Beč.

Ovdje se odigrava dio hrvatske povijesti, samo ju treba malo proučavati. Ovdje prolaze vojnici generala Todorovića 1848. godine, i tu je Treći Reich htio zaustaviti ruski marš prema zapadu gradeći tzv. Jugoistočni zid na dužini od 130 km.

Ovdje je naš konjanik vitez Franjo salutirao na ulazu u utvrdu kapetanu Jurišiću i nas je uz kip kisečkog junaka Jurišića velečasni Dr Anton Kolić blagoslovio. To je bilo treći put na putu, jer nas je na početku prije odlaska u Koljnofu blagoslovio gospodin Antal Németh.

Na putu smo na više mjesta odigrali scenu, kako mlada djevojka, draga od vojnika uz poljubac veže rubac vjere i sjećanja oko vrata svom voljenom. Taj čin i taj rubac će kasnije u povijesti biti početak nečega, što je danas općeprihvaćeni dio muškog a dijelom i ženskog dress koda na svijetu, kravate.

Iz Kisega smo brzo skočili u Prisiku u Muzej Sakralne Umjetnosti Hrvata u Mađarskoj, koji je instaliran u rodnoj hiži velečasnog Štefana Dumovića, jednog

Povorka u Židanu

U Židanu

Putovanje u vremenu

U Frakanavi

od nekoliko čuvara hrvatske duhovnosti na mađarskoj strani Gradišća. Uz dobru pjesmu i poučne riči svećenika išli smo dalje ka glavnom cilju toga dana u Hrvatski Židan. Umor je već polako došao i ostao gost kod većine sudionika, tako da od velike fešte po programu i večere nije bilo ništa. Brzo na spavanje u Koljnof u EMC GRAH „KUME”. Idućih 6 dana spavamo svakidan ovdje. S ovog centralnog položaja u Gradišću sada nam je svako naselje najviše na sat vremena vožnje.

Polako se vrtimo u okolici.

Ujutro prvo smo posjetili tzv. Kultni objekt iz Haschendorfa, malog sela samo nekoliko kilometara od Koljnofa, koji je nastao u brončano doba i služio kao sredstvo mjerenja vremena. Preko puta toponim Božji stolac, tu je nekada drugi čovjek u hijerarhiji starog mađarskog društva, Harka, stupio u kontakt sa Svevišnjim. Nalazimo se na srazu ili sljubljenju Panonije sa Norikom. Posljednji obronci Alpi se spuštaju u ravnice. Krajolik pun vjerskih obilježja. Oni su na mjestima nekadašnjih menhira. I naš objekt ima u susjedstvu Sveto Trojstvo.

Sljedeći u redu je Veliki Borištof i posjet KUGI pa i hrvatskoj majki.

Ovdje je rođen i slavni pijanist i kompozitor Franz Liszt, koji je odrastao u susjednom selu Raidingu, čije mađarsko ime još čuva staru toponimiju, naime

U Dolnoj Pulji

Simbolika

Vremenoplov

U središću Burgenlanda

U Gerištofu

U Undi

Pred Fileškom crkvom

Naše vesele djevojke u Filežu

Iz Fileža u Mjenovo

Idemo u Mjenovo

U farskom vrtu Mjenovi

U Mjenovu

U Šuševu

Kod Hrvatske majke u Velikom Borištofu

*Pred rodnom hižom Franza Liszta
u Velikom Borištofu*

zove se Doborján (Dobri Jan). Ime Liszta ima programsko značenje našega kraja. Ono je naime suvisla riječ na sva tri jezika ova tri naroda, koji ovdje skupa žive već stoljećima. Dolazi nam Donja Pulja, a na brigu do sela najstariji naš zidani spomenik, mala kapelica koju je dala postaviti obitelj Fabijanić 1574. ljeta. Slikanje je obavezno, jer je tu i geografski centar Burgenlanda, ne i Gradišća! On je negdje drugdje. Našli smo se i sa umjetnikom Franjom Kosom, ki ima vrlo specifičan pogled na svijet i umjetnički izraz u skulpturama. Tu je i Venera, mala skulpturica iz neolitika, tipična ženska figura sa prenaplašenim oblinama.

Po staza u moderno doba

Na cesti od Rimljanov

Lipo selo Mali Borištof

Ona, pa kapelica, naš pano putovanja sa križem i vrhovi Alpi u pozadini činu nam se vrlo dojmljivim.

Idemo u Frakanavu odati čast Mati Meršiću Miloradiću. Pred njegovim poprsjem, koje je izradio Ivan Meštrović pjevamo pjesmu, koja nam doziva druga vremena i dimenziju.

Idemo u Šuševu i pred dvorcem Nicky u posebnoj ambijentu opet zvuči naša pjesma: Po staza naših starih.....

Mali Borištof je sljedeća štacija. Ove Hrvate u sridnjem Gradišću je vrlo vjerojatno naselio sam Nikola Jurišić, jer je uz Kisečko imanje dobio i Kloštar (Klostermarienber) na upravljanje, a on (kloštar) je imao velika imanja u okolini.

Opet smo u Mađarskoj. Idemo našoj braći na obronke najzapadnijeg stepskog jezera u Europi, na Nežidersko jezero. U sela gdje se još ponekad čuje zvonka kajkavska reč: Vedešin i Umok.

Popodne se putuje u Šopron važno središte za nas Proći ćemo centrom grada, gdje još i dan danas prolazi stara Jantarska staza i upozorava nas da smo još oko 900 km od Baltika.

Ne osjećamo vihore velikih seoba i možda ih nije ni bilo?

Nije bilo mračnog srednjeg vijeka, nego se antika relativno brzo pretočila u rani srednji vijek.

Pohod Vedešinu

Mrzli izvor u Vedešinu

Štacija u Umoku

Karavana u Umoku

Zar nam grad Šopron još sakriva neku istinu?

Možda je najvažniji grad s povijesnog gledišta u današnjoj Mađarskoj? Spominje ga još Plinije Stariji u prvom stoljeću po Kristu kao Scarabantiju na granici Panonije i Norika. Ovdje se sužava prostor, gdje se može proći na sjever. Ovdje su Kelti imali poznati svoj grad u šumama Šopronskog gorja, a u zadnje vrijeme se tu protezala zloglasna željezna zavjesa, istina, ona je tu i počela padati 19.08.1989. godine.

Pored Šoprona najočuvaniji Mitrov hram u Mađarskoj. Dva smo Mitrova hrama već vidili u Gackoj dolini. Malo više na sjeveru na istoj stazi kod Dunava opet Mitrov hram. Naše kršćanstvo je preuzelo vrlo puno elemenata tog mističnog vjerovanja.

Ring u Šopronu

Na Glavnom trgu u Šopronu

Opet u Šopronu

Hvala vam Koljnofčani!

2014. godina je puna godišnjica krunjenja kralja Matijaša Korvina krunom Svetog Stjepana u Alba Regiji na Veliki petak 1464. godine. 550 godina prohujalo kao tren. Događanja i zavrzlake oko te krune odigravali su se u našem kraju.

Drugi veliki vrhunac našeg putovanja ulazak u Koljnof. Doček fantastičan. Transparenti, tamburaška glazba i pozdravne riči, a prepun trg ljudi. Najviše sudionika je iz Koljnofa, pa je razumljivo ushićenje i dirnutost onog trenutka.

Atmosfera je među sudionicima kroz cijeli put vrlo dobra i vesela. Puno je šale, zezanja i druženja. Ova pozitivna vibra prenosi se i na ljude u mjestima gdje smo prolazili i to vide i naši ljudi ovde doma.

Svaki pita kao nam je i svi su veseli. Čestitke. Seoski drvorezac Ferenc Tashner je turoban, jer se nismo potpisali u Udbini na poklonu, kojeg smo dali mons. Bogoviću. Ali brzo nađe rješenje. Nudi nam na brzake izrezbaren prazni list na drvenoj ploči da se potpišemo. On će pak kompoziciju naknadno napraviti. Puni pogodak. Čuvamo tu ploču u izložbenom prostoru našeg Centra „KUME”.

Sada smo među Poljancima. To su sela, njih 14, okolo Šoprona i Željeznog. Većina ovih Hrvata došla je iz Bosne, pa su se zvali Wossner Krowoten (bosanski Hrvati). Prošli smo kroz skoro sva sela da bi na ručku zastali na Aleji umjetnikov u Trajštofu.

Povorka u Koljnofu

...malo više molim...

Pred klimpuškom općinom

Pavlinski kloštar u Pajngрту

Med Klimpuhom i Cogrštofom

Rasporački lipi trg

Iz Vorištana u Trajštof

Ni Otavu nismo zabili

Pred Kaušić Institutom u Celindofu

Trajštofska idila

Glad je velik gospodar

Uz jelo za petak: a to je vrnjova supa s kunci na žumenji (tj. juha sa vrhnjem i krompirom i tijestom sa svježim sirom, koje se pomiješa i jede sa žlicom skupa) pogledali smo majstorska ostvarenja umjetnika, koji se svako ljeto nađu tu u koloniji i stvaranju uz obavezno druženje.

Nakon toga idemo u rodno selo Filipa Kaušića utemeljitelja Zagrebačkog Sveučilišta. U institutu koji nosi njegovo ime uz peljanje Dr Gassnera doznali smo o povijesti ovog sela o drugim velikanima i uz izvrsna vina družili se par sati.

Samo nekoliko kilometara je Bečko Novo Mjesto, koje nije ostalo u dobrom sjećanju kod Hrvata, mada u kolektivnoj memoriji naših ljudi o toj pogibiji hrvatskih velikana nije ostalo ništa. Aparat je napravio svoje.

Trajštof i Vulka

Vrnjova supa i na žumenji kunci jilo za petak

Počinak po dobrom objedu

U Cindrofu

Stali smo i u Vulkaprodrštofu

Nakon toga brzo u Željezno, gdje imamo dozvolu prošetati sa konjima glavnom promenadom i otplesati svehrvatsko kolo ispred poznatog Esterházy-jevog dvorca.

U viteškom dvorcu obitelji Esterházy u Fortnavi čuva se i najstarija zastava Hrvatske još iz 17. stoljeća.

Posljednji nastup, završetak toga dana čeka nas u Uzlopu. Bilo je vani cijelo selo i Jurica Čenar nas je iznenadio sa predavanjem o poznatim ličnostima toga sela. Uz poznata lica razgovarali smo sa puno emocija, makar bili dosta umorni.

Još nas čekaju dva naporna dana. Valja pojt spat.

Drugi dan idemo u Pandrof. Čeka nas glani urednik Hrvatskih Novina Petar Tyran, koji će nas pratiti cijeli dan, jer je ovdje njegov rodni kraj. Došli smo na

Povorka u Željeznom

Lipi varoš Željezno

Pred dvorcem Esterházy u Željeznom Kismarton

Putni blagoslov od vlč. Borenića u Pandrofu

Pred uzlopskom crkvom

Pred nastup u Uzlopu

Iskrpno predavanje Jurice Čenar u Uzlopi

U Pandrofu

U Novom Selu

Povorka u Novom Selu

U Bijelom Selu

Lipo selo Novo Selo

U Jandrofu

Staro i Moderno

Po požunski lipi cijesta...

Pod požunskom tvrđavom

Slikanje u Požunu za binom

Povorka u Požunu

Ča je lipše katedrala ili noge

Zbogom Požun

Nastup u Čunovu

područje sljedeće subetničke skupine grad. Hrvata, na Hate. Od farnika Dobrenića smo dobili treći blagoslov na putu i krenuli u druga dva sela u Austriji, da bi kod Hrvatskog Jandrofa došli u Slovačku. Do nedavno ovi ljudi i oni u Čunovu su govorili od malih nogu 4 jezika. Hrvatski, njemački, mađarski i slovački (a s tim i češki). Po mentaliteu slični nama s ugarske strane veselili smo se ponovnom viđenju.

Dalje ponovo glavni grad i to Bratislava. Jedino Mađari i Hrvati zovu taj grad Požun. On je bio 300 godina glavni grad Ugarske i tu je zasjedao zajednički Sabor.

U gradu se održavaju upravo Dani Hrvatske Kulture. Dobro smo došli. Naravno uz razne dozvole imamo mogućnost sa konjima proći dijelom grada i svakom se dopadamo.

Program je perfektan i zajedničko pjevanje poslije.

Nakon toga spontani nastup u centru grada. Turisti nas nagrađuju sa Eurima. U šali smo već razmislili da ovako nastavimo.

Tako smo podno vebne utvrde grada Požuna, koja se pri vedrom i čistom vremenu vidi sa naše Gore u Koljnofu, krenuli smjestiti konje u predgrađe Požuna, a poslije još na malu svirku u Jandrof.

Na puti doma dvorac Esterházy u Fertődu

U Čunovu

Jive Maasz gajdaš Dunacsúny Cunovo

Pred bizonjskom crkvom

Već smo 200 km udaljeni od Hrvatske granice i u trećoj smo državi, ipak se još čuje hrvatska riječ. I to ona stara rič naših starih ocev i starih majki. Govor, koji nas povezuje u vremenu sa našim precima, govor, kojeg želimo očuvati, jer nam sakriva dio našeg identiteta i otkriva put ka prastarom govoru karpatsko-jadranskog prostora. Ako ga izgubimo izgubit ćemo živi put i nit vodilju natrag u prošlost, ali istovremeno i mogućnost građenja nečeg novog pomoću njega.

Došao je i posljednji dan! Nevjerojatno!

Krenuli smo za Čunovo. Uz glase gajdi nas je dočekaao Jive Maasz i još pola sela. Susreli smo se sa starim prijateljima i napravili kratke intervjuje. Poslije opet Mađarska, ali ovaj put Bizonja.

Upravo je završila nedjeljna sveta misa. Ispred crkve uz dosta ljudi pleše se kolo i svira pjesma. Načelnik Kammerhofer nas je lijepo primio i ugostio. Poslije povorka u Starom Gradu.

Naše lipe u Bizonji

I u Bizonji nam je lipo bilo

U Bizonji nas je posluživao i načelnik Kammerhofer

Konjanik i mučenik

Starogradski ambijent Mosonmagyaróvár

S domaćini u Starom Gradu

Na kemljanski placa

Na kraju puta ali još uvijek vesele Gradišćanke

Pozdravne riči i na glagoljici

Prelipi ambijent u Kemlji

Zadnji takt je započeo. Dolazimo u Kemlju hrvatsko selo uz Mali Dunaj, gdje je 40-ak godina bio dušobrižnik najveći pjesnik gradišćanskih Hrvata M.M. Miloradić.

Kada je govorio o Gradišću, govorio je iz ovog mjesta. Znači Gradišće i Burgenland nisu identični pojmovi. Ovaj prijašnji je ipak malo veći i širi pojam.

Transparent: Dobro došli u Kemlji! ne bi bilo nešto strašno veliko iznenađenje s obzirom na sve što smo već u ovih 14 dana doživili, ali pazite! Ispisano i na glagoljici. To je već nešto! Koliko truda su si uzeli ovi ljudi da ispišu na totalno stranom pismo (danas već nažalost) ovaj pozdrav i dobrodošlicu!

Seoski ljudi u nošnjama sa kolima, mala djeca isto. Tu su i kokoši, i koza i sve drugo. Dugačka je povorka. Stanka kod Hrvatskog kluba. Pozdravna domaća pjesma. Perfektni doček. Idemo na groblje.

Oslobađaju se emocije. Treba reći par riječi zašto i zbog čega je ovo sve organizirano. Nije lako. Glas ponekad posrne, kratki muk.

Gradišćanska Himna: Hrvat mi je otac i Hrvatica mat ...za moj hrvatski rod ću živit ću umrit, zakriknut ću hura, nek čuje cijeli svijet...

Hvala svakom! Hvala dragom Bogu, Gradišćankama i Gradišćancima i svima, koji su bili u duši s nama na ovom putovanju!

Na kemljanskom igrališću

Na grobu M.M. Miloradića u Kemlji

Na kraju putovanja

Bezbroj je individualaca, udruga, institucija, općina i drugih, koji su prepoznali korist ovog projekta bilo nam je na usluzi. Pokazali smo da se uz minimalne troškove, koji su relativno ravnomjerno raspoređeni uz dobru volju i organiziranost i malo sreće i Božjeg blagoslova može napraviti posao, koji je pozitivan za sve sudionike.

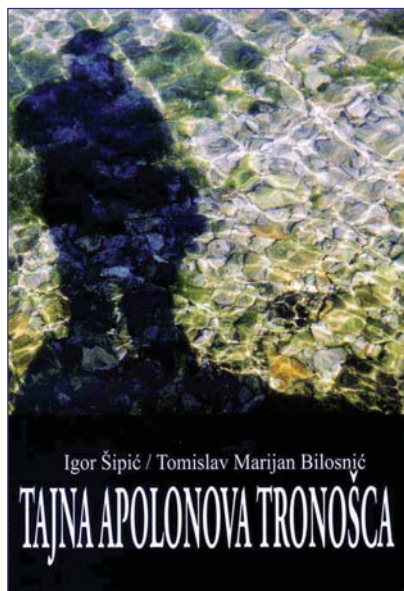
Isprika svim gradišćanskim mjestima kuda nismo zbog manjak vremena mogli doći, ali obećavamo, da ćemo čim prije ovaj naš propust nadoknaditi, možda već sljedeći put u projektu: *Po staza naših starih 2015*.

PO STAZA NAŠIH STARIH

2015

- 03.07. Kiseljak
- 04.07. Vitez
- 05.07. Podmilačje
- 06.07. Pakrac
- 07.07. Bjelovar
- 08.07. Sopron / Kalnik
- 09.07. Varaždin
- 10.07. Pinkovac
- 11.07. Prisika
- 12.07. Veliki Boršt
- 13.07. Koljnof
- 14.07. Bizsonja
- 15.07. Hrvatski Grob
- 16.07. Mikulov
- 17.07. Beč

*Igor Šipić u Plajgoru među
gradišćanskim Hrvatima*

Govor Igora Šipića povodom početka pohoda gradišćanskih Hrvata „Po staza naših starih”, kada im je uručen prvi primjerak knjige *Tajna Apolonova tronošća*

Dragi prijatelji, Hrvati Gradišća, na početku vašeg povijesnog hoda, animaciji pohoda vaših predaka od prije 480 godina, više od onog čime vam izražavam osobno poštovanje i divljenje kazuje o vama samima vaša nazočnost, kulturno blago, jezik i običaji. Zato ću stalno biti između poetike i povijesti, gdje se tisućljećima događalo nešto što danas rekonstruira svoja povijesna polazišta sa ishodima ravnima otkriću. Zato vi danas polazite s mora!

Kad na kontinentu čujemo, obično pred ljeto, da kažu – „idemo na more”, mi primorci istom pomislimo: „hm, na more”? – da, ali što je tu more, gdje je tu osjećaj, što je tu organsko, poput posljednje želje dragog mi, nedavno preminulog profesora Nikole Ivanišina, izuzetnog poznavatelja ekspresionizma i djela Ive Vojnovića, kremiranog i potom pepelom iz urne morem razasutog. Organsko, poput velikodostojnice Audur iz doba Vikinga, koja po vlastitoj želji biva sahranjena na samoj crti islandske morske obale, iskazujući dostojanstvo

žene do kraja. Organsko poput vas samih, koji ste moru, nekoć otkinuti, sad ponovno užadi materinstva podvrgnuti. More nije samo ono holističko u nama, nego i mi u svakoj kapi tog čudesnog planetarnog tkiva. More ima svoju ontogenezu i filogenezu, svoje zasebno biće, organskost i duhovnost, more je sveta voda – bogatstvo iz kojeg nastaje novi život. Ali more je i zemljovidna odrednica, njegove geografske predispozicije bitno utječu na mitske predaje kao oblik istodobnog prenošenja i skrivanja znanja o ranoj topografiji i pomorskoj navigaciji, pružaju dublji i bogatiji uvid u pomorsku tradiciju, potičući na preispitivanje uloge pomorskih puteva u mitu i praksi staroga i srednjega vijeka.

Ono što nema svoju svjesnost, ali bitno utječe na svijest o duhovnoj snazi entiteta, dokaz je da nitko, ni cezari, niti politika, ne može utjecati na zakonitost cjelovite sredozemne kolijevke i prijenosnika civilizacija, ni vjekovima tradicionalne pomorske Hrvatske. Ljutio se Plinije Stariji na laži grčkih pjesnika i na njihova slobodna ophođenja sa zemljopisnim podacima. Ali, ako se logografski i mitografski moglo prikriti crpilišta rudnih bogatstava i žitnica, sa svim posljedicama u kulturnoj devastaciji (moderno se to radi podizanjem brana i akumulacijskih jezera, na primjer, u srcu ramske ili cetinske kulture), nije moguće zaustaviti progres u tom ordonansu „palače” svijeta, kapi univerzuma – transmutacijsko-evolutivnoj matici života na Zemlji (R. Chambers – Ch. Darwin). Nadograđivana za ljudsko iskustvo, bila je ne samo prauzor i pramjera, nego i sveživot, pa zato i toliko opjevavana i kolonijalno zloupotrebjavana. Ta kaplja mora, bila mirna, uzbibana ili divlja, libijska ili hrvatska, nikad ne će povrijediti one što je nose u svojoj duši; poput svake čežnje, trajno će poticati na povratak. Na kraju kulture nije ono što znamo, nego ono što pamtimo, pa ako me pitate jesam li sretan danas – da, sretan sam, samo zbog vas, zbog dr. Franje Pajrića, koji vas vodi i kaže: „Nasljeđe naše kulture, ili kultura, preživljavano na svakakve načine, pa i u rudimentima, ugradilo se kao ljudski kod, kao skupna memorija društvenih zajednica s ovih prostora.”

Rusmir Agačević, dramski književnik, braneći dr. Semira Osmanagića, istraživača i pronalazača Bosanske piramide Sunca u Visokom, kazao je:

Mene fascinira što je čovjek uzeo kašiku i viljušku i na brdo nasrnuo, pa ga otkopava i raskopava, mene to čudi i raduje, imati takvu golemu snagu i vjeru u nešto što ga naprijed sve više i više tjera ... Mene ne interesuje je li zemlja okrugla ili kockasta, mene interesuje ono što ljude motivira i pokreće da vizionari i istraživači budu, mene ta vrsta dobrote i upornosti fascinira, a onaj koji nije takav, neka i dalje po tuđim knjigama rovi i prepisuje ono što su prepisivači od prepisanih prepisivača prepisali, a nigdje mrdnuli sa svog praga nisu ...

Premda to podsjeća na epizodu o Rudolfu Wegeneru (meteorolog, koji je dugo bio ismijavan, a prvi je, režući kontinente na zemljovidu, po uzoru na *puzzle games*, uočio „svekontinent” nazvan poslije po geolozima Pangea), imam na umu upravo sve vas – jednu od niti koje još mogu pripomoći održanju prava na „drugačiju istinu”, istinu pojedinca, društvenih zajednica, pa i naroda, spram one koja uvijek nekomu odgovara. Zato ste vi ovdje, zato toliki entuzijazam, zato se mi Hrvati danas budimo s osjećajem, i živimo ga, kako nemamo razloga prihvaćati konvencionalnu, konformističku, pa čak i imperijalnu povijest uvijek prilagođenu „pobjedniku” poput kakva zaleđena lica.

Prepoznali smo ontofilogenezu zavičajnog prostora i nasljeđa kulture „Po staza naših starih”. Osupnuti silinom slobode, očito smo u velikom oslobađanju energetske potencije od gušnje slobodne misli, što u pravilu rađa turbulencije i potresima.

Hrvatskoj se priječe u dva smjera: u procesu razdruživanja od tzv. kulture zajedništva, nalik su kirurškom razdvajanju sraslih blizanaca s najmanje mogućim štetama i realnim šansama za preživljavanje; u novom združivanju, pak, brisanjem svega nacionalnog, sve do potpunog gubitka identiteta i asimilacije. Ne stide se o tomu čak ni javno govoriti. To suvremeno u praksi retorički zvuči: što će nam Gibraltar kad na njemu stražare Britanci!

Kao Mediteranci, za koje je, po Pavlu Pavličiću, „ljepota uvijek unutarnja i ljudska”, vi, Hrvati Gradišća, danas crpate i izražavate svoju biosociološku, biopsihološku ili sociopsihološku samosvijest pokazujući kako je bez dobrog poznavanja zemljopisnog terena vrlo teško shvatiti povijest i povijesno nasljeđe kultura. Ovo prvi puta kazujem i dovodim u vezu s vašim putovanjem: geolozi su dokazali – pitka voda u kraško-dinarskom podzemnom svijetu stara je oko 7 – 10.000 godina (otprilike kad se formirao i Jadran u svom današnjem obliku), a od 125.000 špilja danas u svijetu, 11.500 ih je u Hrvatskoj (nešto manje od 10%).

Oba podatka, s motrišta naseljavanja, migracija i humanih potreba, od neandertalskog do neolitskog čovjeka, drastično ukazuju na autoreferencijalnost dinaridskog prostornog korijena, poglavito nakon posljednje oledbe, te njegovu epicentričnost u punoj povijesnoj širini spram europskih okvira. K tomu, kad još i ugledni arheolog (B. Kirigin) potvrdi da se s obje obale Jadrana na Palagružu plovilo prije 8.000 godina onda sve postaje moguće. Zato se ni pod koju cijenu ne smije odustajati od povijesti kao slike nedovršenog.

U tom kontekstu, hrvatskom prostoru dužni smo povijesni tretman i ugled – istinu s kojom vi danas sa središnjeg Jadrana ulazite, osobno držim, na prastaru predrimsku Jantarsku cestu, povijesno i geografski jedino ispravnu vezu sjever-

nog Sredozemlja i Baltika. Ona je mnogo starija od akvizicije do Vječnog grada poduzete, kao i sve drugo rimsko, iz vojnih razloga, vrlo sumnjive povijesne vjerodajnosti i tipičnog cinizma prema porobljenim narodima.

Ništa nije slučajem odabrano od strane čovjeka kako bi se lakše i brže kretao i u dokompasnom dobu pravilno i sustavno snalazio u prostoru. Sve potpuno mijenja topografsku sliku kad se u nju uključi čovjeka. A on je uvijek pratio zvon predvodnika.

Nikada nismo zaniijekali vjeru, ali smo olako ispustili iz vida naše domaće životinje. Pustimo li da nas vode, one će do cilja najkraćim, i s najmanje otpora, putem.

Mi, živi ljudi, mi smo u stalnoj projekciji, stalno u zrcalu, odašiljemo da bismo se vidjeli: „zub ne može sam sebe ugristi, ni oko samo sebe vidjeti”.

Od prapovijesne Ljube, u Ljubačkom zaljevu kod Nina, takva trasa vodi u središte Zagreba, a zatim se nastavlja dalje u smjeru Baltika. Sinac, Brinje, Modruš i Karlovac, te Šopron, rimska *Scarbanatia*, i pozicija Devin Grada, Hrvatima naseljenog Devin Starog sela, toposi su te jedino logične utabane staze, nestale, doduše, pod humusom i raslinjem, kojom ćete gaziti sljedećih petnaest dana. Naprosto prirodna, i danas povezuje srednjoeuropske države od Baltika do Jadrana, koje imaju zajedničko kulturno nasljeđe te pripadnost Katoličkoj Crkvi.

Na to smo ukazali u upravo izišloj knjizi *Tajna Apolonova tronošca* (I. Šipić, T. M. Bilosnić). Uostalom, i četiri ceste sagrađene tijekom 18. i 19. stoljeća od Karlovca jugozapadno, kroz šumovite predjele Gorskog kotara, vode prema moru: Karolina (Karlovac – Bakar i Rijeka), Jozefina (Karlovac – Senj), Lujzijana (Karlovac – Rijeka) i Rudolfina (Karlovac – Novi Vinodolski). A, zapravo, sve četiri povezale su Panonsku nizinu s Hrvatskim primorjem.

2003. hvarski su Starograđani odjedrili do svoga egejskog Parosa; 2006. netrvanski lađari preveslali su Jadransko more putem svojih predjedova Molisea. Danas, vi ste se vratili konjima i zapregama da biste pokazali kako multikulturalnost pokreta ne može nasilno prekinuti lanac prirodnih zemljopisnih doticaja.

Sve planimetrijske studije, koje smo donijeli u dvije knjige, a obrađeno je oko 150 neuralgičnih točaka i više stotina gradova šireg Sredozemlja, pokazuju da prostor ima nadnacionalno-entitetski integritet kojeg ne mogu razbiti podjele izazvane čovjekom i njegovom djelatnošću i, ne baš bezazleno, opakošću.

Mi nikad nećemo razumjeti ljudsku povijest ako ne prihvatimo činjenicu da se čovjek u prostoru vazda ponašao i kretao sustavno, možebitno tehnološki na nižoj razini, ali intelektualno zacijelo umom nadmoćniji. To je zapravo povijest velikih imperija, a stvarnost malih zemalja. Vrijeme je da počnemo učiti od zemljovidista!

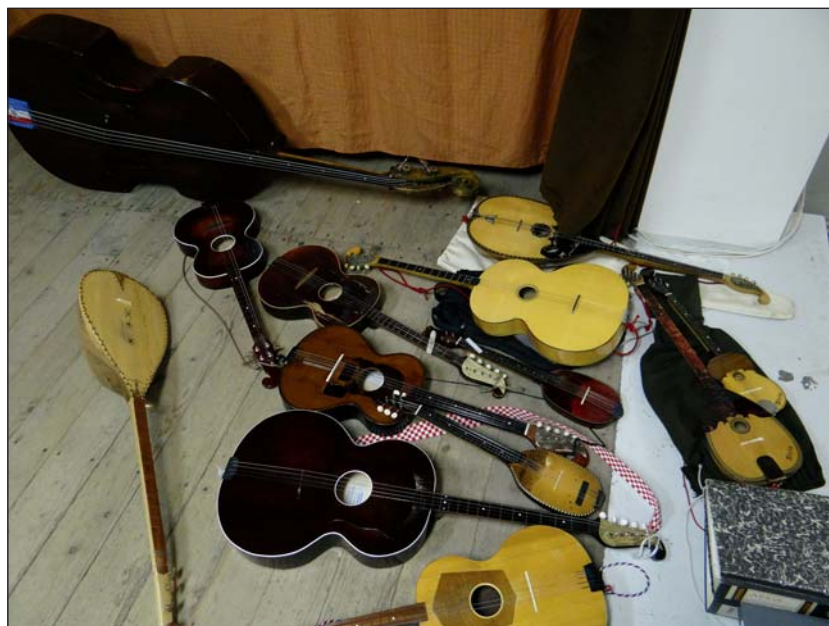

Dragi prijatelji, tradicija se ne mijenja zakonima, već srcem, a ono, usoljeno u morsko-nebesku plavet, poput naše mediteranske srdele, upravo ustrajava na upornosti čuvanja. Nikad nitko neće zatrti našu tradiciju! Mi ne sanjamo svoj san, mi ga živimo, i ne idemo nikamo; tu smo danas gdje smo i bili, od prije tri, pet, deset tisuća godina; isto more, isti rtovi, uvale, prirodna sidrišta, luke, gradovi i ljudi. Ništa se promijenilo nije, a brodovi i dalje plove; odgovornost u tradiciji ne mjeri se satom, već učinjenim.

Kao što riječ može dirnuti u dušu svojom poetskom snagom tako i vi možete kap mora u hrvatskoj duši uznijeti do nebeskih visina, s pravom se ponositi njome, i sve te njene sustavne i kulturno dotjerane poruke pretvarati u nove momente nadahnuća i nade, ne zaboravljajući ni povijest ni mjesto od kuda i od koga ste potekli. Tek toliko da znate: vi sutra iz Sinca, na izvoru Gacke pod Vencom, polazite sa istog meridijana na kojemu se nalazi i geometrijsko središte Sredozemnog mora – prapovijesna Ljuba i ljubački Venac. Neka to bude trajno zapisano.

Neka vas dragi Bog čuva na vašem historijskom putu.

Rogoznica, 1. srpnja 2013.

„Moda se mijenja, ali stil ostaje vječan”

Umjetnost naočite pojave nekada i danas

„A divat változik, a stílus örök”

A megjelenés művészete egykor és ma

*Kravata na sopronskom tornju
Nyakkendő a soproni Tűztornyon
(maga a nyakkendő motívuma is a tűztorny).*

Prije otvaranja izložbe   *Kiállítás a megnyitó előtt*

Povijesni trenutak   *Történelmi pillanat.*

Sa zapovjednikom Kravata pukovnije   *A Nyakkendő ezred parancsnokával.*

*Autor Štefan Benczak i inicijator izložbe Stanko Horvath
A kiállítás szellemi atyja Štefan Benczak és kezdeményezője Stanko Horvath*

Izložba Moda se mijenja... Kiállítás A Divat változik...

U glavnoj ulozzi Kravata Nyakkendő a főszerepben

Uvod

U današnjoj historiografiji svijet politike dolazi sve više u drugi plan, a u prvi plan, na svoje zaslužno mjesto, dolazi istraživanje struktura svakodnevnice i njihovo upoznavanje sa širokom publikom.

Ponašanje, načini provođenja slobodnog vremena, bolesti, epidemije, odnosno načini njihovog liječenja, prehrana i povijest odijevanja daju takve mogućnosti u ruke stručnjaka koji se bave poviješću, pomoću kojih su u stanju prikazati „stvarnu” povijest zainteresiranima.

Različiti oblici posljednje spomenutih, kao što su kultura ponašanja, sustav pravila dobrog ponašanja, te elitni način prehrane i odijevanja, imali su važne društvene funkcije. Reprezentacija je bila instrument pokazivanja moći i bogatstva, čime se isticala razlika prema nižim slojevima društva. Raskoš je u svijetu mode bila naročito izražena pojava.

Potreba da se pokaže društvena superiornost nikada nije prestala postojati, ali neki elementi načina odijevanja, prehrane, čak i graditeljske mode, mutatis mutandis odvojili su se od aristokratskih krugova i utopili u široke slojeve društva, brišući na taj način isključivost koja ih je prije karakterizirala.

Promjenom političkih i društvenih sustava pojedini su se odjevni predmeti takorekuć demokratizirali, a u tom je procesu nošenje nekih predmeta postalo dijelom građanskog mentaliteta. Tako je dijelom života toga dijela društva postao štap za šetnju, sat na lančiću, pa i kravata.

Kravata je u međuvremenu od jednog ukrasnog odjavnog predmeta prvo vojnika, pa vladara i uglednika postala dio europske pa i opće kulture, ali za široke slojeve društva još uvijek služi reprezentativnoj svrsi i naočitoj pojavi.

Povijest uglednog izgleda – u užem smislu kulturnopovijesni aspekt kravate – možemo vrlo slikovito pratiti i u umjetničkim dijelima.

Naša izložba vam dopušta uvid u ovu priču.

Bevezetés

Napjaink történettudományában egyre inkább háttérbe szorul a politikum világnak feltárása és megérdemelt helyére, az érdeklődés homlokterébe kerül a hétköznapiak struktúráinak kutatása és az eredmények megismertetése a nagyközönséggel. A viselkedés, a szabadidő eltöltésének módja, a betegségek, járványok, illetve azok kezelésének formái, az étkezés, az öltözködés divatjának története olyan lehetőséget ad a történelemmel foglalkozók kezébe, mellyel a „valóságos” emberi történelmet mutathatják meg a nagyközönségnek és hozzátják közel az érdeklődőkhöz.

Utóbbiak közül számos forma, így a viselkedés kultúrája, a jó modor kifinomult szabályrendszere, az elit étkezés és az öltözködés is fontos társadalmi funkciót töltött be. A reprezentálás, a hatalom, a gazdaság megmutatásának eszközei voltak, mellyel az előkelők hangsúlyozhatták a társadalom egyszerű tagjaitól való különállásukat. A fényűzés a divat világában különösen szembetűnő volt.

A társadalmi felsőbbbség elkülönülési igénye soha nem szűnt meg, de az öltözködés, az étkezés, sőt az építkezés divatjának bizonyos elemei mutatis mutandis „leváltak” az arisztokráciáról és felszívódtak a társadalom széles rétegeiben, megszüntetve a kizárólagosságot, mely korábban jellemezte őket.

A politikai és társadalmi rendszerek változásával bizonyos viseleti darabok demokratizálódására is sor került. Ennek során egyes ruhadarabok viselete a polgári mentalitás részévé vált. Idővel éppúgy hozzátartozott a polgári létezés a sétabot, az óralánc mint a nyakkendő. Utóbbi a katonák által hordott, majd uralkodók, előkelők körében kedvelté vált ruhadíszítóból mára az európai, sőt az egyetemes emberi kultúra részévé vált, a társadalom széles körében azonban ma is a reprezentációt, a jó megjelenést szolgálja.

A jó megjelenés történetét – szűkebben a nyakkendő fejlődésének kultúrhistóriai vonatkozásait – művészeti alkotásokban is kiválóan nyomon követhetjük. Kiállításunk ebbe a történetbe enged betekintést.

Njegovo Veličanstvo kravata

Povijesna skica

Od doba faraona do srednjeg vijeka

Doba bez kravate – s nekoliko izuzetaka

Ljudi su već prije nego što su se počeli odijevati sebe ukrašavali raznim nakitima. Ovo nam nedvojbeno dokazuju nalazi arheoloških iskapanja.

U tom kićenju samih sebe istaknuto mjesto dobilo je područje oko vrata. Oni koji su svoje tijelo pokrili krznima, učinili su to dijelom da bi se zaštitili od hladnoće, a dijelom da bi se reprezentirali.

Taština je međutim već od početka dobila veći naglasak od praktičnosti, što se može potvrditi i današnjim prilikama, istima kao nekada.

Možemo hrabro izjaviti da je moda jednako stara kao i ljudsko društvo.

Onaj koji se želi istaknuti iz mase mora biti poseban.

Prilikom nošenja nakita vrat je dobio uvijek naglašenu ulogu, no stilovi antike i srednjeg vijeka su na različite načine kitili ovaj dio tijela.

Višeslojne ovratnike, koje su nosili visoki dostojanstvenici Egipta povezivali su prvenstveno malim kamenčićima, a ne tekstilom.

Broj slojeva nam je govorio o rangu nositelja tog nakita u društvu.

Vrat je u većini slučajeva kod Egipćana ostao slobodan, isto kao kod Mezopotamaca, Grka, Rimljana, Bizantinaca i srednjovjekovnih naroda Europe.

Vrijedi spomenuti dva izuzetka: u Kini se na terakota (glinenim) vojnicima prvog cara vidi kravata, odnosno nešto slično njoj.

Ovaj običaj je morao nastati zbog neke specifične potrebe, jer se za vrijeme dinastije Han više ne vide naznake tog stila.

Do početka 20. stoljeća se u Kini uočava malo naznaka nošenja kravate.

Mao Ce-Tung je nju smatrao proizvodom zapadnog svijeta, pa ju nije podržavao. Nije poznavao niti spomenute terakota vojnike, jer su iskapanja počela u godini njegove smrti (1976).

Od tada je postalo jasno, da su kravatu poznavali i u Nebeskom Carstvu – mada su je drugačije nazivali. Danas je ona neizostavni detalj odjeće političkih vođa i poslovnih ljudi.

Ostaci nošenja kravate očuvani su i u antičkom Rimu.

Őfelsége a nyakkendő

történelmi vázlat

A fáraók korától a középkorig

Korszakok nyakkendő nélkül – néhány kivétellel

Az emberek már előbb ékesítették magukat különböző ékszerekkel, mielőtt ruházkodni kezdtek volna. Ezt az ásatások során előkerült leletek is egyértelműen igazolják. Önmaguk ékesítésében kiemelkedő szerep jutott a nyak környékének. Akik a testüket állatbőrrel fedték be, részben azért tették, hogy védjék magukat a hidegtől, részben azért, hogy reprezentáljanak. A hiúság a kezdetektől fogva nagyobb hangsúlyt kapott az öltözködésben, mint a praktikum, és ez napjainkban éppúgy elmondható, mint régen is igaz volt. Bátran mondhatjuk, hogy a divat éppen olyan idős, mint az emberi társadalom. Aki ki szeretne tűnni a tömegből, annak különlegesnek kell lennie.

Az ékszerek viselése során a nyak mindig hangsúlyos szerepet kapott, az antikvitás és a középkor öltözködési stílusai azonban nem egyformán díszítették ezt a testrészt. A többsoros gallérokat, amelyeket az egyiptomi előkelők viseltek, legnagyobbbrészt kis kövekkel kapcsolták össze és nem textillel. A sorok száma adta meg a ruhadarab viselőjének rangját a társadalomban.

Az egyiptomiaknál a nyak legtöbbször szabadon maradt, csakúgy mint a mezopotámiaiaknál, görögöknél, rómaiaknál, bizánciaknál és a középkori Európa népeinél.

Két kivételt azonban érdemes megemlítenünk: Kínában az első császár sírjából előkerült terrakotta hadsereg katonáin nyakkendő, vagy ahhoz hasonló kiegészítő figyelhető meg. Ez a szokás azonban valamiféle különleges szükségéből alakulhatott ki, a Han-dinasztia tagjai idején már nem azonosítható ilyen stílus. A 20. század kezdetéig ugyancsak kevés jele akad a nyakkendő használatának Kínában. Ahogy Mao Ce-tung sem részesítette előnyben a nyakkendőt, amit a nyugati világ termékének tartott. Számára a terrakotta hadsereg figurái nem voltak ismertek, mert még abban az évben meghalt, amikor az ásatásokat elkezdték (1976). Ettől kezdve világossá vált, hogy a nyakkendőt már a Mennyei Birodalomban is ismerték – ha máshogy nevezték is. Napjainkban a politikai vezetők és az üzleti élet szereplőinek már nélkülözhetetlen viselete Kínában.

Az antik Rómából is fennmaradtak a nyakkendő viselésének nyomai. Erre

Primjer za to možemo naći na Trajanovom stupu, gdje na dijelu koji prikazuje tračke ratove možemo opaziti vojnika s kravatom.

Poznato nam je iz rimske literature da su je nazivali „*focale*”, znači poznavali su za taj dio odjeći, ali on nije postao dio mode.

Vojnik prikazan na Trajanovom stupu mogao je biti plaćenik, pa nije sigurno da njegovo odijevanje predstavlja elemente rimskog stila.

Interesantno je da na primjerima iz Kine i antičkog Rima tekstil oko vrata ne susrećemo u vojničkom kontekstu.

Njegova se povijesna pojava veže uz vojsku tek u razdoblju Tridesetogodišnjeg rata u Europi.

U rimskoj su modi vrat ostavili slobodnim i taj je običaj ostao isti u kršćanskom srednjem vijeku.

No, i tada možemo naći iznimku: jedan činovnik i svjetski putnik, Eustache

*Detalj Trajanovog stupa
Traianus oszlopának részlete*

találunk példát Traianus oszlopán is, ahol a dák háborúkat ábrázoló részben egy katonát nyakkendővel ábrázolnak.

A római irodalomból is tudomásunk van róla, ahol *'focale'* névvel illették, tehát ismerték ezt a kiegészítőt, ám abban az időben nem lett divat része. A Traianus oszlop katonája is zsoldos katona lehetett, öltözködése tehát nem római stílusjegyeket mutatja.

Érdekes, hogy a kínai és a római ábrázoláson egyaránt katonai környezetben találkozunk a nyak köré tekert textildarabbal. Ezért is érdekes, hogy a harmadik megjelenése is a katonasághoz kötődik, a harmincéves háborúból. A római divatban a nyakat szabadon hagyták, és ez a szokás a keresztény középkorban végig megmaradt. Ekkor is találunk azonban kivételt: egy világotutazó francia író és hivatalnok, Eustache Deschamps (kb.1345-1407) 1380 körül említi a nyakkendőt ahogyan ma is ismerjük, viselési módjáról azonban nem tudunk meg többet.

A nyakkendő számos mai nyelvben (korábban a magyarban is) használatos neve valószínűleg horvát eredetű, és a francia *'les cravates'* szóból származik. A németben *Krabaten* vagy *Krawadten* alakban jelent meg. Kérdés, hogy a *Krawate* alak hogyan kerül Eustache Deschamps-hoz? I. Nagy Lajos (1342–1382) magyar király Kotromanić István bosnyák bán lányát, Erzsébetet vette feleségül. A magyar királyi udvarban akkoriban élénk nemzetközi kapcsolatok fejlődtek. Tudjuk, hogy Eustache Deschamps Magyarországon is járt, és itt találkozhatott horvát előkelőkkel és katonákkal. A horvátok között számosan csatlakoztak Anjou-barát párthoz, amely a királyhoz nagyon közel állt. Deschamps, aki a francia udvarban a király mellett fontos pozíciót töltött be, horvát katonákkal és nemesekkel találkozott, sokat utazott a Magyar Királyság különböző részeire. A nyakkendő említése bizonyítéka lehetett annak, hogy a horvátok már korábban is viselték ezt a kiegészítőt, amely nyugaton, vagy később felbukkanásának helyén, Franciaországban még nem volt az általános divat része.

A nyakkendőt nem csak a katonák hordták, hanem a horvát népviseletben is feltűnik. Azt azonban, hogy mióta van jelen Horvátországban, nem tudjuk. A nyakkendő nemcsak az egyedüli darab, mely innen származik, hiszen az ún. Dalmatika is ebből a régióból ismert. Utóbbi régi császári viselet, mely Diocletianus korában jött divatba, és a mai keresztény egyházban is tovább él, annak ellenére, hogy Diocletianus üldözte a keresztényeket, a hivatalokból eltávolította őket, a vallás gyakorlását büntette, és a régi istenekhez való visszatérésre kényszerítette. Diocletianus illír származású volt és Dalmáciában egyszerű emberek gyermekeként született. A lemondása utána visszaköltözött a dalmáciai Splitbe, ahol 316-ban halt meg. Palotájának romjai mai napig láthatóak.

Deschamps (1345. – 1407.) oko 1380. spominje kravatu pod današnjim imenom, ali o načinu nošenja ne donosi nam detalje.

Ime kravate u puno današnjih jezika (prije i u mađarskom) dolazi vjerojatno iz hrvatskog jezika, a direktno potječe od francuske riječi „les cravates”.

U njemačkom izraz možemo naći u obliku Krabaten ili Krawadten.

Pitanje je kako je došao oblik Krawate do Eustache Deschamps.

Ludovik Veliki (1342. – 1382.) oženio je kćer bosanskog bana Stjepana Kotromanića, Elizabetu.

U mađarskom su dvoru tada bile razvijene međunarodne veze.

Znamo da je Deschamps bio u Mađarskoj i mogao je sresti hrvatske dostojanstvenike i vojnike. Među Hrvatima brojni su bili pristaše Anžuvina, stranke vrlo bliske kralju.

Deschamps je uz kralja obnašao važne poslove i susretao se s hrvatskim plemićima i vojnicima, putujući u razne krajeve Mađarske.

Spominjanje kravate može biti dokaz da su Hrvati već tada nosili ovaj dio odjeće, koji na zapadu Europe i mjestu njenoga kasnijeg pojavljivanja (Francuskoj) nije bio dio opće mode.

Kravatu (rubac) nisu nosili samo vojnici, nego se pojavljuje kao dio narodne nošnje.

Međutim, ne znamo kako je dugo ona nazočna u Hrvatskoj.

Nije samo kravata, koja vuče odavde svoje porijeklo, jer i tzv. dalmatika potječe iz ovih krajeva.

To je dio antičke odjeće, koja je ušla u modu u vremenu Dioklecijana i prisutna je još i danas u kršćanskoj crkvi, unatoč činjenici da je Dioklecijan proganjao kršćane, izbacivao ih iz državnih službi, kažnjavao njihovu vjeroispovijest i prisiljavao ih povratku starim bogovima.

Bio je ilirskog podrijetla i rodio se u Dalmaciji, kao sin običnih ljudi. Nakon abdikacije navodno se povukao u svoju palaču blizu Salone, koja danas čini jezgru glavnog grada Dalmacije Splita, a ostaci su vidljivi na više mjesta.

Od Karla V. (1519.–1556.) do Tridesetogodišnjeg rata (1618.–1648.)

Početak vladavine Karla V. je u Europi početak novoga doba i hegemonije španjolske grane Habsburgovaca. Ovaj posljednji period se završetkom Tridesetogodišnjeg rata i završio.

V. Károlytól (1519–1556) a harmincéves háborúig (1618–1648)

V. Károly uralkodásának ideje Európában az újkor és a spanyol-Habsburg fölény kezdete. Utóbbi, vagyis a Habsburg-korszak a harmincéves háborúval véget is ért.

Károly trónra lépését követően nem sokkal új kihívással, a protestantizmussal került szembe a Birodalom.

*Martin Luther(1483.–1546.) kopija iz 18. stoljeća
Martin Luther s vidljivim ovratnikom, prema djelu Lucasa Cranacha (1472.–1553.)
Luther Márton (1483–1546) 18. századi másolat
Lucas Cranach (1472–1553) munkája alapján Luther Márton szembetűnő inggallérral.*

Philipp Melanchton (1497.–1560.) kopija iz 18. stoljeća prema djelu Lucasa Cranaha (1472.–1553.) pokazuje prijelaz u kružnu kragnu.
Philipp Melanchton (1497–1560) 18. századi másolat Lucas Cranach (1472–1553) munkája alapján. Az inggallér a körgallér kezdeti jeleit mutatja

Brzo nakon početka njegove vladavine Sveto rimsko carstvo je bilo suočeno s novim izazovom, protestantizmom.

Ne samo Lutherov nego i nastup drugih protestantskih vođa, pa i velike promjene u strukturama moći donijele su Europi niz konflikta. Među tim konfliktima najdulji je bio Tridesetogodišnji rat, u kojem su plaćenici preplavili Europu. U to vrijeme dogodile su se i promjene u modi: pojavila se posebna vrsta ovratnika, tzv. polukragna, koja je do tada bila nepoznati modni detalj. Ovratnik se počeo upotrebljavati u različitim oblicima. Prvo je bio dosta malen, a zatim je počeo poprimati sve veće dimenzije, da bi se na kraju u šali uspoređivao s veličinom „mlinskog kamena”.

Nemcsak Luther, hanem más protestáns vezetők fellépése, valamint az európai hatalmi átrendeződés is konfliktusok sorozatát hozta Európára.

Ezek közül a leghosszabb a harmincéves háború volt, melyben a szerződöttetett zsoldos katonák majdnem egész Európát ellepték.

Ebben az időben – párhuzamosan a háborúval – a divatban is nagy változások kezdődtek: megjelent az ingnyak, illetve a kihajtható nyak, mely korábban ismertetlen divatnak számított. Változatos formában terjedt a körgallér.

Először egészen kicsi volt, aztán egyre nagyobb, amíg egészen malomkő nagyságúra nőtt.

*princ Guise Henrik I. i obitelj Francois Bunell (1552.–oko 1599.)
Svaki član obitelji nosi ovratnik princ Henrik (1549. – 1588.), prije vođa francuske katoličke
stranke, jedan od vođa tzv. noći sv. Bartolomeja (23.–24. kolovoz 1572.)*

Žrtva umorstva u dvorcu Blois

*Guise I. Henrik herceg családja Francois Bunell (1552–1599 körül)
A család minden tagja körgallért visel. Henrik herceg (1549–1588) korábban a francia katolikus
párt vezetője, és a Szent Bertalan éjszakája (1572. augusztus 23–24.) egyik kitervelője volt.
Gyilkosság áldozata lett a Blois-i kastélyban.*

*Férfi körgallérral. Ismeretlen művész (1558 körül) A feltehetőleg holland férfi egy ún. nyolcas körgallért visel, ami elöl nyitott, és szalaggal összekötött.
Muškarac s ovratnikom. Nepoznati slikar (oko 1558.)
Pretpostavljeni Nizozemac nosi tzv. ovratnik na osmice, koji je sprijeda otvoren i veže se mašnom*

Ahogy a hajviselet változott, és a haját kiengedve hordták, a gallért lejjebb igazították.

A szabadon hordott gallérok, főleg a csipkegallérok hölgyeknél és férfiaknál is elterjedtek.

A legexkluzívabb férfi gallérok Angliában voltak divatban.

Az öltözködési szabályok előírták, melyik viselet melyik ruhához illik.

A harmincéves háború ötödik évében a gallér a spanyolok által fennhatóság alatt tartott országokban tiltott viselet volt, ehhez pedig az osztrák Habsburgok által irányított országok is csatlakoztak, csakúgy mint a katolikus országok.

A tiltásnak takarékosági okai voltak, a spanyol királyok költekezése miatt: a háború pénz.

Néhány gallérhoz majdnem 15 méter anyag volt szükséges, és ezt a luxust nem engedhették meg maguknak.

*Otmjeno društvo u razgovoru. Ovratnici dama i gospoda potpuno su izrađeni iz čipki.
Slika je datirana oko 1640. godine
Elegáns társaság beszélgetés közben. A hölgyek és urak gallérjai teljesen csipkéből vannak,
a csipke és a körgallér korszakában. A képet 1640 körül datálják.*

Kako se mijenjala moda i u nošenju frizure, kosa je postajala sve duža, pa se morao spuštati i ovratnik. Slobodno nošeni ovratnici, ponajprije oni iz čipke, proširili su se i među ženama, kao i muškarcima.

Najekskluzivniji muški ovratnici bili su u modi u Engleskoj. Pravila odijevanja su određivala kojoj odjeći pripada koji ovratnik. U petoj godini Tridesetogodišnjeg rata je ovratnik postao zabranjen na području koje su kontrolirali Španjolci, a ovoj su se zabrani priključile i države pod nadzorom austrijskih Habsburgovaca, kao i druge katoličke države.

Uzrok zabrane je bila štednja, zbog velikog trošenja novca španjolski kraljeva u ratu. Za neke ovratnike bilo je potrebno potrošiti i do petnaest metara materijala, a ovaj luksuz si nisu mogli dozvoliti. Ovratnik nije bio jedina luksuzna roba zabranjena u to doba. Protestanti nisu uzimali u obzir zabranu i dalje su nosili ovratnike, kako bi smanjili prevlast Španjolaca – moda je postala instrumentom politike.

Vestfalski mir (1648.) bakrorez Jonas Suyderhoefa prema Gerard ter Borchu (1617.–1681.)

Na prikazu se vidi niz utjecajnih europskih političara odjevenih prema tadašnjoj modi, svaki s velikim ovratnikom, samo španjolski diplomat nosi tzv. golillu.

A vesztfáliei béke 1648. Jonas Suyderhoef rézmetszete Gerard ter Borch (1617–1681) nyomán

Az ábrázoláson sok befolyásos európai politikus látszik az egykori divat szerint öltözve, mindenki kihajtós gallérral, csak a spanyol diplomata hord ún. golillát.

*Petrus Angelinus iz Bergama, 17. stoljeće, talijanska škola (oko 1640.)
sjeveroitalski plemić nosi naočitu, vezanu – vrlo neugodnu – punu kragnu.
Petrus Angelinus Bergamából, 17. század, itáliai iskola (1640 körül)
Az Észak-itáliai nemes feltűnő, hímzett – kényelmetlen – körgallért visel*

A gallér nem az egyetlen luxustermék volt, amelyet tiltottak ebben az időben. A protestánsok a tiltást figyelmen kívül hagyták és tovább hordták a nyakkendőt, a katolikus spanyolok fölényét csökkentették: a divat a politika eszközüvé vált. A tiltás következményeképpen Spanyolországban is feltűnt a gallér, ahol az ún. „spanyol gallér” jött divatba, ismertebb nevén: 'Golilla'.

Ezt a viseletet a magas rangú vezetők hordták, de követőkre talált Spanyolországon kívül is, továbbá a protestáns országokban.

A gyűjteményben egy portré látható Velazquez festményén, ahol szintén feltűnik ez a ruhadarab. A körgallérok változatossága, – csipkével vagy anélkül – fontos viselet lett, elterjedt a szalonokban is. Szép példáját látjuk Hollandiában és Itáliában.

Ekkor már – amint látni fogjuk – katonai környezetben előfordul a nyakkendő, elsősorban a csatatereken.

Kao rezultat zabrane se i u Španjolskoj pojavio poseban ovratnik, koji je ušao u modu kao tzv. španjolska kragna, poznatija pod imenom „Golilla”.

Nju su nosili visoki dostojanstvenici, ali imala je svoje sljedbenike i izvan Španjolske, kao i u protestantskim zemljama.

U zbirci se vidi jedan portret na Velazquezovoj slici, gdje se pojavljuje taj detalj. Raznovrsnost okruglih kragni (s čipkom ili bez nje) postala je važna moda i raširila se po salonima. Ovo potvrđuju mnogi primjeri u Italiji i Nizozemskoj.

U to doba – kako ćemo vidjeti – već se pojavljuje u vojnom kontekstu i kravata, prvenstveno na bojištima.

Poznati modni ilustrator Cesare Vecellio (1521. – 1601.) ovu je poznatu modu prikazivao na crtežima i dopunjavao tekstom. U reprint izdanju njegovog djela

*Portret gospodina (oko 1646.), Peter Danckerts dy Ry, Amsterdam (oko 1646.)
Kako prije puni ovratnici , tako su i čipkasti ovratnici postali sve veći.
Úriember portréja (1646 körül). Peter Danckerts dy Ry, Amszterdam (1646 körül)
Ahogy korábban a körgallérok, a csipkegallérok is mind nagyobbak lettek.*

A híres divatillusztrátor Cesare Vecellio (1521–1601) ezt az ismert divatot rajzokban is ábrázolta, és szöveggel is kiegészítette.

Művének 19. századi reprint kiadásában két nyelven (francia-olasz) kommentálja a rajzokat.

1590-ben Vecellio a 'cravatta' szót használja, noha Velencében – ahol egész életében élt – nem ismerték a nyakkendőt. Velence egyik pompás sétánya a mai napig a „Riva degli Schiavoni” nevet viseli (Schavoni = szláv, az adriai szlávok, horvátok gyűjtőneve volt).

A nyakkendő a harmincéves háborúban folyamatosan jelen volt, amióta a hor-

Kardinal Mazarin, Philippe de Champaigne (1602.–1672.)

Mazarin (1602.–1661.) je porijeklom iz Italije, nosi kardinalsku odjeću s bijelim ovratnikom.

Mazarin bíboros, Philippe de Champaigne (1602.–1672)

Az Itáliából származó Mazarin (1602–1661) a bíborosok öltözetét viseli fehér kihajtott gallérral.

iz 19. stoljeća na dva jezika (francuski i talijanski) mogu se pročitati zanimljivi komentiri tih crteža.

Godine 1590. Vecellio koristi naziv „cravatta”, mada u Veneciji, gdje je proživio čitav život, nisu koristili kravatu. Jedna od otmjenijih promenada Venecije danas nosi ime „Riva degli Schiavoni”. Tada je ime Schavoni bilo korišteno za Slavene (odnosno Hrvate) na Jadranu.

Kravata je u Tridesetogodišnjem ratu bila stalno prisutna, otkada su hrvatski plaćenici nosili određenu ratnu odjeću, jer tada još nije bilo uniformi. Svaki je nosio odjeću s kojom je došao iz svoga doma. Bitka kod Lützena u Njemačkoj (1632.) zabilježena je na više slika. Slika Jan Asselyn iz 1634. godine prikazao je detalj bitke na kojem i švedski kralj Gustav Adolf i jedan vojnik nose kravate.

U bitci su sudjelovali i hrvatski vojnici.

Nakon bitke kod Nördlingena Francuzi su morali brzo popuniti redove pa su im se pridružili i Hrvati i Nijemci. Posredstvom prvih dospjelih Hrvata Francuzima se pružila prilika upoznavanja s kravatom kakvu su nosili Hrvati, a koju kod drugih naroda do tada nisu vidjeli. Ovaj dio odjeće se brzo pojavio i na dvoru.

Za dva desetljeća nosio ju je i kralj Ludovik XIV.

Doba Ludovika XIV. u Francuskoj (1643.–1715.)

„Kralj Sunce” je kravatu uveo u dvorsku i salonsku modu. S tim je postala zvaničnom modom prvo u Francuskoj, a zatim u Europi, a naposljetku i u kolonijama. Tridesetogodišnji rat je okončao dominaciju španjolske grane Habsburgovaca u Europi, nakon čega je započela era francuske vladavine.

Francuska je svoju dominaciju mogla zahvaliti dvojici državnika: kardinalu Richelieu (umro 1642.) i kardinalu Mazarinu (1602.–1661.).

Dok je Mazarin u svojim rukama imao političku vlast te dok je majka kraljica Ana Austrijska bila živa, u modi su bili stari običaji.

Za vrijeme kraljice Ane kravata je bila dio vojničke odore i nije bila prihvaćena na dvoru.

Do 1666. godine kralj i njegov brat te razni ministri bili su često prikazivani na slikama, s uobičajenim čipkastim ovratnikom. Niti jedan bakrorez ili slika ne pokazuju ih s kravatom.

U Versaillesu postoji slika čiji je autor Henri Testelin (1616.–1695.). Na njoj je prikazano otvaranje kraljevskog opservatorija u Parizu 1667. godine.

vát zsoldosoknak ez volt a katonai viselete, mert ekkor még nem volt egyenruha. (Mindenkinek azt a ruházatot viselte, amelyet otthonról hozott)

1632-ben a németországi lützeni csatáról több festmény is fennmaradt.

Jan Asselyn festménye 1634-ből olyan csatajelenetet ábrázol, amelyen a svéd II. Gusztáv Adolf és egy katona is nyakkendőben látható.

Az ütközetben horvát katonák is részt vettek.

A nördlingeni csata után a franciáknak gyorsan katonákat kellett toborozni, hadseregükhöz horvátok és németek is csatlakoztak.

A megérkező első horvát zsoldosok révén a franciák megismerkedtek a horvátok által viselt nyakkendővel, amelyhez hasonló más népnél addig nem láttak. A ruhadarab rövidesen az udvarban is feltűnt.

Két évtizeddel később már XIV. Lajos is viselte.

XIV. Lajos kora Franciaországban (1643–1715)

A Napkirály a nyakkendőt udvari és szalonviseletté tette. Ezzel vált hivatalos divattá először Franciaországban majd Európában, aztán a gyarmatokon is.

A 30 éves háború végeztével a spanyol–Habsburg fölénynek Európában és kezdetét vette a francia dominancia kora. Franciaország előtörését két különleges államférfinek köszönhetjük: Richelieu bíborosnak (meghalt 1642-ben) és Mazarin bíborosnak (1602–1661).

Amíg Mazarin bíboros a politikai hatalmat a kezében tartotta, és az anyakirályné, Ausztriai Anna élt, a régi szokások is divatban maradtak.

Anna anyakirályné régenső alatt a katonák viselete volt a nyakkendő, de az udvarnál nem volt elfogadott viselet.

1666-ig, az anyakirályné haláláig több portré is készült a királyról és testvéréről, valamint a miniszterekről hagyományos csipkegallérban, de egyetlen metszet vagy festmény sem ábrázolja őket nyakkendőben. Versailles-ban látható Henri Testelin (1616–1695), mely a királyi obszervatórium 1667-es megnyitóját ábrázolja.

Ezen a király és egyik kísérője is nyakkendőben jelenik meg, Colbert miniszter viszont hagyományos csipkegallérban.

Ez a festmény egy falikárpit előképe volt, amely azonban soha nem készült el. A Hollandiából származó, 1654 és 1673 között Bécsben tevékenykedő festő, Jan van Rossum egy 1667-ben készített képén Jasper van Leyden lovaglómestert ábrázolja páncélban és Lajoséhoz hasonló nyakkendővel.

Testelin festménye egy évvel 1667 után készülhetett el Párizsban, pontos dá-

Ludovik XIV., Henri Testelin (1668.) Osnivanje pariškog opservatorija
XIV. Lajos, Henri Testelin (1667) (Másolat) a párizsi obszervatórium megalapításakor.

Na toj se slici kralj i jedan njegov pratilac pojavljuju s kravatom, dok ministar Colbert nosi čipkasti ovratnik. Ova je slika trebala biti predložak za veću zidnu kompoziciju koja nije nikada izvedena.

Jan van Rossum bio je nizozemski slikar, koji je između 1654. i 1673. radio u Beču, a na njegovoj slici iz 1667. godine vidimo konjušara Jaspera van Leydena, s kravatom sličnoj onoj na portretu „Kralja Sunca”.

Testelinova je slika nastala godinu dana nakon prikazanog događaja, no točan datum nam nije poznat. Imamo razloga pretpostaviti da je francuski kralj tada nosio kravatu s kakvom je prikazan na slici.

Znanstveni suradnik Général Honoraire des Musées de France, Pierre Lemoine, smatra da je Ludovik kravatu počeo nositi točno 1667. godine i odmah je postavio kao modu na svom dvoru.

tuma azonban nem ismert. Okunk van feltételezni, hogy a francia király nem a rajta ábrázolt, újabb nyakkendőformát viselte.

Pierre Lemoin (a Général Honoraire des Musées de France tudományos munkatársa) szerint Lajos pontosan 1667-ben kezdte a nyakkendő viselését, és nyomban udvari divattá is tette azt.

1635-ben horvát zsoldosok is harcoltak a francia csapatokban. 1643 nyarán több katonai csapatot vontak össze egy nagy sereggé, amely Ardennek-beli Rocroi döntő ostromában részt vett. (Ebben a csatában a franciák győzelmet arattak a spanyol csapatok felett). Az állandó harcok során a horvát csapatok száma jelentősen megfogyatkozott, így új katonákkal kellett őket pótolni.

Erre 1664-ben került sor, miután I. Lipót császár a törökök elleni háborúja során XIV. Lajoshoz fordult segítségért.

A Lajos által küldött csapat 6000 katonából állt.

A csata 1664-ben kezdődött. A császáriak győztek ugyan, de az oszmánok és a Lipót között megkötött béke elégedetlenséget váltott ki Magyarországon és Horvátországban. Ebben a helyzetben nem volt nehéz a francia tábornoknak, Jean de Ciligny-nek horvát zsoldosokat hívni Franciaországba, és ezzel együtt a császár ellen szervezkedni. A horvát katonák az 1667-ben újjáalakított hadseregben a „KIRÁLYI NYAKKENDŐSÖK” csapatában tűnnek fel, amely 1643 óta létezett.

Az alapítás ugyanerre az évre esik, amikor a francia király bizalmasát, Vivonne herceget új katonai alakulat vezetésével bízta meg. Tény tehát, hogy 1667-től új horvát zsoldosok érkeztek Franciaországba, természetesen nyakkendővel együtt. Az egyszerű katonák szövetnyakkendőt viseltek, az előkelőbbek csipkéből, muszlinból, vagy egyéb értékes anyagból készültet. Ez a kiegészítő a horvát katonai felszerelés része volt, és természetesen ismertetőjele is, mivel akkoriban még egyenruha nem létezett.

A csapat zászlója a francia forradalom viharában eltűnt. Az intenzív kutatómunka nyomán rekonstrukciót készítettünk a zászlóról, amelyen a „Paris 1667” felirat látható.

A nyakkendő alakulat alapítása és újjászervezése és a királlyal való meg egyezése mögött politikai érdekek állnak: a horvát és magyar nemesség elégedetlen volt a Habsburg politikával, amely 1666-ban egy nemesi összeesküvést eredményezett a Habsburgok ellen.

A horvátok egyébként 1644 óta próbálták országukat francia befolyás alá vonni. Az összeesküvés (mai terminológiával főrendi szervezkedés) lelepleződött, az árulókat (a szervezkedés még életben maradt vezetőit) 1671-ben Ausztriában lefejezték, birtokaikat elvették vagy császárhű előkelőknek adták. Rövid

Godine 1635. u francuskim su četama služili i hrvatski vojnici. U ljeto 1643. godine ujedinili su više četa stvarajući veliku vojsku, koja je sudjelovala u odlučujućoj opsadi Rocroia u Ardenima.

U ovoj bitci su Francuzi pobijedili španjolske čete. Za vrijeme stalnih borbi broj Hrvata se osjetno smanjivao, tako da su svoje redove morali popunjavati novim vojnicima.

Prilika za to ukazala se 1664. godine, kada se Leopold I. u toku svojih borbi protiv Osmanlija obratio Ludoviku XIV. za pomoć.

Vojska, koju je poslao Ludovik brojala je 6.000 vojnika.

Bitka se odigrala kod Mogersdorfa i završila je pobjedom carske vojske pod zapovjedništvom Montecuccolija. Mir koji je bio sklopljen između Leopolda i sultana u Vasváru izazvao je revolt u Ugarskoj i Hrvatskoj.

U toj situaciji francuskom generalu Jean de Cilighyu nije bio težak zadatak pozvati hrvatske plaćenike u Francusku i započeti organiziranje protiv cara.

Hrvatski vojnici su se pojavili u 1667. godine u regimenti kraljevske vojske koja je od bila poznata pod imenom Hrvatska regimenta, a utemeljena je još 1643. godine. Tada je kralj zadužio svog bliskog suradnika, kneza Vivonnea, da ustroji novu vojnu postrojbu.

U nju su 1667. godine pristigli novi hrvatski plaćenici, naravno s kravatom.

Obični vojnici nosili su maramu od običnog platna, oni više rangirani izrađenu iz čipki, muslina ili drugih dragocjenih materijala. Ovaj detalj je bio dio hrvatske vojne odjeće i njihova posebna karakteristika, jer posebnih vojnih odora u to doba još nije bilo, kako je već naznačeno.

Zastava ove regimente je nestala u vihoru francuske revolucije. Nakon intenzivnih istraživačkih radova izvedena je rekonstrukcija zastave, s natpisom „Paris 1667”.

Osnivanje hrvatske regimente, njeno ponovo organiziranje i dogovor s francuskim kraljem ukazuju nam na pozadinu političkih interesa. Mađarsko i hrvatsko plemstvo je bilo nezadovoljno s politikom Habsburgovaca, koja je izazvala revolt i organiziranje visokog plemstva 1666. godine.

Hrvati su inače već od 1664. željeli svoju državu približiti Francuskoj. Ovaj pokret je s habsburške strane bio proglašen urotom i urotnici su je platili svojim životom.

Njima su u Austriji mučki odrubili glave, posjedi su im bili konfiscirani i podijeljeni pojedincima lojalnim kruni. Kratko vrijeme nakon toga izumrle su dvije najveće plemićke obitelji i nositelji hrvatske državotvorne ideje – Zrinski i Frankopani.

Ostale su plemićke obitelji još više bile vezane uz cara. Mala država Hrvatska

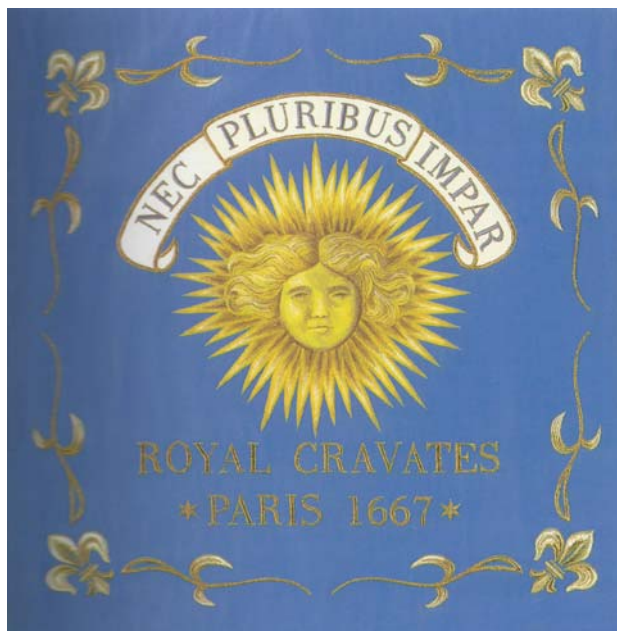

Hrvatski vojnik. Nošenje rupca u Tridesetogodišnjem ratu (1618.–1648.) bio je tipični dio odijevanja hrvatskih vojnika, a pretpostavlja se da je običaj postojao još od srednjeg vijeka. Crni rubac (kravata) bila je dobar znak prepoznavanja u ratu, kada još klasičnih vojnih odora nije bilo. Crtež je načinjen prema opisu izgleda tadašnjeg hrvatskog vojnika.

Hrvatski su časnici nosili kravatu napravljenu od čipki ili nekog otmjenog materijala, a ne iz obične tkanine. Nemojmo se čuditi kako je Francuzima, Valoncima i Flandrijcima, osjetljivim za modu, taj nepoznati odjevni dodatak privukao pažnju.

Horvát katona. A katona nyakkendőviselete a harmincéves háborúban (1618–1648) tipikus horvát öltözködési kiegészítő volt, amely már a középkor óta nagy valószínűség szerint létezett. A fekete nyakkendő jó megkülönböztető jel volt a csatában, amikor még egyenruha nem létezett. A figurát valódi öltözetről mintázták. A horvát előkelők csipkéből, vagy más drága anyagból készült nyakkendőt hordtak, nem vászonzól készítettet. Nem csodálkozunk azon, hogy a divat iránt kiemelten érdeklődő franciák, vallonok és flamandok viseletében az akkor még furcsának talált horvát nyakkendőforma feltűnt.

Royal Cravates zastava regimente iz 1667. Rekonstrukcija zastave uslijedila je prema opisima i prikazima, original je izgubljen (49 X 49 cm). Regimenta je prvi puta priključena vojsci 1664. Članovi su bili bliski kralju i knezu Vivonnea, Louis Victor de Rochechouartu (1636.–1688.).

U zbirci se vidi i jedan portretni bakrorez kneza s crnom čipkastom kravatom.

A királyi nyakkendősök („Royal Cravates”) 1667-ben alapított alakulatának csapatászlója.

A zászló-rekonstrukció a leírások és az ábrázolások alapján készült, eredetije (49x49 cm) elveszett. A királyi nyakkendősök első magas rangú alakulata 1664-ben csatlakozott a sereghez.

Tagjai a király és Louis Victor de Rochechouart, Vivonne hercegének (1636–1688) bizalmasai voltak. A gyűjteményben egy rézkarc látható a hercegről fekete csipkenyakkendőben.

u sklopu Ugarske ove udarce nikada nije preboljela. Značaj joj je sve više opadao, no kravata je krenula u osvajanje svijeta.

Bez oklijevanja možemo potvrditi, da je Kralj Sunce simpatizirao s Hrvatima i da su u tome veliku ulogu odigrali politički motivi. Sve je to pridonijelo njegovom nošenju rupca na „hrvatski način” i stvaranju zvanične mode s tim u vezi. Novi je način nošenja kravate bio odviše privlačan i mnogi su ga brzo prigrlili.

Brzo nakon što se dopala kralju, kravata je izazvala veliki interes na dvoru. Službenik odgovoran za kravate je svaki dan ponudio više njih kralju, a on je zatim odabrao onu koja mu je najviše odgovarala.

idő alatt kihalt a két legnagyobb horvátországi nemesi család, a Frangepánok és a Zrínyiek. A többi előkelő Habsburg hívó lett.

A kis ország ezeket a harcokat soha nem heverte ki teljesen, és jelentősége csökkent. De a horvát nyakbavaló megkezdte világméretű útját. Kétség nélkül állíthatjuk, hogy a horvátok szimpatikusak voltak a Napkirály számára, és politikai okok is közrejátszhattak abban, hogy XIV. Lajos elkezdte a nyakkendő viseletét, és azt hivatalos divattá tette. Lehet azonban, hogy egyszerűen csak meggyőző volt az új viselet.

Alighogy megtetszett a királynak, a nyakkendő mindjárt nagy érdeklődést váltott ki az udvarban. A ruhadarabért felelős tisztviselő naponta több nyakkendőt tett a király elé, aki kiválasztotta a megfelelőt. XIV. Lajos nagyon kedvelte a viseletet, amit az is jelez, hogy portrékészítője, Antoine Coysevox (1640–1720) által faragott fehér márványszobron szintén fehér csipkenyakkendőben és parókában látható.

Lajos tehát így kívánt az utókor emlékezetében megmaradni. A paróka már eltűnt az életünkől, de a nyakkendő még mindig a színen van, „Őfelsége a nyakkendő” kiállta az idő próbáját.

Mindazonáltal XIV. Lajos nem az első nyugat-európai előkelő, aki nyakkendőt hordott.

A francia Marsall Gassion (meghalt 1647-ben) aki hosszú ideig a horvát zsoldosok vezére volt, szintén nyakkendőt hordott, ahogy a többi katona is. Hollandiában és Belgiumban is ismert maradt a nyakkendő.

Több portré is alátámasztja ezt, az 1750-es és 60-as évekből.

A nördlingeni csata után 1634-ben a császári csapatok legyőzték a protestánsokat, ezután pedig számos horvát kontingens követte a győztes spanyol tábornokot, Ferdinánd herceget Németalföldre.

A hollandok és az angolok jó kapcsolata miatt egy új nyakkendőforma alakult ki Londonban.

Egy 1659-ben készült miniatúra (mely sajnos nincs a gyűjteményben) Sir Robert Henley angol arisztokratát ábrázolja nyakkendővel. A megkötési mód a holland katonákéhoz volt hasonló.

Az angol Nemzeti Galéria egyik festménye Samuel Pepys író portréját (1633–1703) már nyakkendővel ábrázolja 166-ban akkor, amikor a ruhadarab még Franciaországban sem volt divatban.

A divat megalkotása mégis XIV. Lajoshoz köthető. Híres mondása szerint: „A divatot nagyság és gazdagság követi”.

Spanyolország nem követte az új divatot, ami érthető, hiszen az Franciaországból, ellenségeiktől származott.

Ludovik XIV. je jako volio nositi kravatu, pa ga je njegov portretist Antoine Coysevox (1640.–1720.) prikazivao s bijelom čipkastom kravatom i perikom.

Ludovik je na taj način želio ostati u sjećanju nadolazećih generacija. Perika je nestala iz našeg života, ali kravata je još uvijek na sceni. Njegovo Veličanstvo kravata je izdržala iskušenja vremena!

Međutim Ludovik XIV. nije prvi zapadnoeuropski uglednik koji je nosio kravatu.

Francuz Marsall Gassion (umro 1647.), koji je dugo vremena bio zapovjednik hrvatskih plaćenika, isto je nosio kravatu, kao i drugi vojnici.

U Nizozemskoj i u Belgiji kravata je također bila već tada poznata, što pokazuje i više portreta iz 1650-ih i 1660-ih godina.

Nakon bitke kod Nördlingena carske čete pobijedile su protestante, poslije čega je dosta hrvatskih vojnika pratilo španjolskog pobjedničkog generala, princa Ferdinanda u Nizozemsku. Zbog dobrih veza Nizozemaca i Engleza u Londonu se također razvio novi oblik kravate.

Jedna minijatura iz 1659. godine (koja nažalost nije dio zbirke) prikazuje engleskog aristokrata sir Robeert Henleya s kravatom. Način vezanja je sličan onom kod nizozemskih vojnika.

Jedna slika engleske Nacionalne galerije, Portret pisca Samuela Pepysa, prikazuje ga s kravatom već 1666. godine, kada ona još nije u modi ni u Francuskoj.

Formiranje mode ipak se veže za Ludovika XIV. Prema poznatoj njegovoj uzrečici:

„Modu prati veličina i bogatstvo!”

Španjolska nije pratila novu modu, što je i razumljivo, jer je dolazila od neprijatelja Francuza. Otpor je potrajao poprilično dugo, kada je napokon posljednji Habsburgovac na španjolskom prijestolju, Karlo II., prihvatio kravatu.

Španjolci su i za vrijeme vladanja Bourbona preferirali nošenje „golilla”.

Moda je u Londonu i Parizu podjednako osvajala. U francuskom su glavnom gradu lutke odijevali i vezali kravate, pa ih slali u druge velegradove Europe, kako bi pokazali zadnji krik mode („dernier cri de la mode”). To se događalo čak i u vrijeme ratova.

Kravata je u Engleskoj prvenstveno imala uspjeha u Londonu, neovisno o pariškim događanjima.

London je u to doba nastojao premašiti Pariz u broju stanovništva i kreiranju svog vlastitog stila. Vodeći krugovi drugih država, poput talijanskih državnica, Njemačke, Poljske i Švedske, brzo su preuzimali novu modu. Italija i Njemačka tada još nisu imale utjecaja na modu.

Engleski kralj Karlo II. Kopija Ilje Rachnaeva (1997).

Engleska kraljevska kuća je zaista voljela kravatu, i dala je dostaviti najskuplju čipku iz Venecije za proizvodnju tog najomiljenijeg odjevnog predmeta. Slika je dio freske, koja je bila na stropu dvorane sv. Jurja dvorca Windsor. Za vrijeme preuređenja u 19. stoljeću freska je oštećena i ostala je samo slika koja prikazuje kralja.

II. Károly angol király. Ilja Rachnaev másolata (1997)

Az angol uralkodó igazán kedvelte a nyakkendőt, és a legdrágább csipkét hozatta Velencéből kedvenc ruhadarabjainak előállítására. A kép egy freskó darabja, amely eredetileg a windsori kastély Szent György termének mennyezetén volt. A 19. századi átrendezés során a freskó megsérült, és csak a királyról készült kép maradt meg.

Ez az ellenállás hosszú ideig tartott, amíg végül II. Károly, az utolsó Habsburg a spanyol trónon elfogadta a nyakkendő viseletét. A spanyolok a Bourbonház uralkodása alatt is a Golillát részesítették előnyben.

A divat Londonban és Párizsban egyaránt hódított.

Londoniska kavana, 1668., fotografija, British Muzeum

Godinu dana nakon što je francuski kralj uveo nošenje kravate, cijeli London bio je pun kravata.

Konobar u sredini slike, koji upravo poslužuje kavu, svoju je kravatu provukao kroz rupu za dugme. Ovaj način nošenja se zove „à la Steenkerque”

Londoni kávéház, 1668. Fotó, British Museum

Egy évvel azután, hogy a francia király a nyakkendőt viseletét bevezette, egész London tele volt nyakkendővel. A középen látható pincér, aki éppen kávét kínál, a nyakkendőjét az egyik gomblyukába tűzte. Ezt a viseleti módot „à la Steenkerque”-nek nevezzük.

Daljnji razvoj kravate je u cijelom svijetu mode odigrao veliku ulogu. U 18. stoljeću osvojila je Francuze, a nakon Francuske revolucije postala je važan dodatni detalj i kod Engleza.

Na početku 19. stoljeća su engleski krojači preuzeli vodeću ulogu u salonima Europe. Do tada je francuski dvor, bolje rečeno Versailles, bio mjera u svemu.

Madame Pompadour nosila je također čipkastu kravatu i uvela je mnoge novosti u modi, a njezin neponovljiv stil našao je brojne sljedbenike.

U Svetom rimskom carstvu je i Marija Josipa primjenjivala isti stil, a zatim je i carskii dvor započeo širiti modu kravate.

Iz francuskog dvora – točke centra svijeta – najnoviji su se izumi brzo širili čitavim kontinentom. Uz Versailles je i Pariz postao glavni grad europske mode.

Volt olyan kávéház a francia fővárosban, ahol próbababákat öltöztettek nyakkendővel, és küldték az európai nagyvárosokba a „dernier cri de la mode” bemutatására. A háborúkban szintén vitték magukkal az útra ezeket a babákat. A nyakkendő Angliában elsősorban a londoniak körében aratott sikert, függetlenül a párizsi eseményektől. London ebben az időben arra törekedett, hogy a lakosság szám tekintetében túlszárnyalja Párizst, és saját stílust alakítson ki. A többi ország előkelői, az itáliai államok, Németország, Lengyelország és Svédország közönsége gyorsan átvette az új divatot. A kis tartományokból álló Itália és Németország azonban akkor még nem volt befolyással a divat világára.

XIV. Lajostól az első világháborúig

A francia évszázad (1715–1814)

A nyakkendő további fejlődése az egész divatvilágban nagy szerepet játszott. A 18. században a franciákat hódította meg, majd a francia forradalom után az angoloknál is fontos kiegészítővé vált.

A 19. század elején az angol szabók vették át a vezető szerepet Európa szalonjaiban. Addig a francia udvar, pontosabban Versailles jelentette a mércét mindenben.

Madame Pompadour is nyakkendőt viselt csipkéből, újításokat vezetett be a divatban, utánozhatatlan stílusa követőkre talált.

A Német-Római Birodalomban Maria Josepha is ezt a divatot alkalmazta, ezzel pedig a császári udvar is a nyakkendő divatját terjesztette el.

A francia udvartól – a világ találkozási pontjától – a legújabb találmányok gyorsan elterjedtek kontinens-szerte. Versailles mellett Párizs is az európai divat fővárosa lett.

A 'Haute Couture' fogalma az udvar támogatásával jött létre, ugyan még nem egészen a mai értelmében. Az új stílus megrendelői nemcsak az udvartól kerültek ki, hanem a nemesi családok tagjaiból és külföldi előkelők közül is. Több divatrajz és divatkönyv született.

A leghíresebbek a párizsi Garsault szabó írásaiból álltak, aki a Tudományos Akadémia pártfogásával kevesebb mint 10 év alatt három divatkönyvet is kiadott. Az anyaországbeli divat nagyon hamar a gyarmatokon is elterjedt. A többi európai ország egy ideig még „nyakkendő nélkül” maradt.

Pojam „haute couture” nastao je uz potporu dvora, mada još ne sasvim u današnjem shvaćanju riječi.

Naručitelji novoga stila nisu bili samo dvorski ljudi, nego članovi plemićkog staleža i strani uglednici. Pojavili su se autori modnih crteža, a publicirana su i modna izdanja.

Najpoznatiji su bili crteži pariškog krojača Garsaulta, koji je uz potporu Akademije znanosti za manje od deset godina izdao tri knjige o modi. Moda matične zemlje (Francuske) vrlo se brzo proširila i u kolonije.

Ostale europske zemlje su još neko vrijeme bile „bez kravate”.

Englesko stoljeće (1815.–1914.)

Englesko-francuski rivalitet za vodeću ulogu na kontinentu nakon bitke kod Waterlooa i Berlinskog kongresa nije se odvijao samo na političkom polju, nego i u modi.

Nije slučajno da je Englez George Brummel (1778. – 1840.), poznati „dendy”, prijatelj princa od Welsa i budućeg kralja Georga IV., postao je ikona u modi na samo u Engleskoj, nego u cijeloj Europi.

Portret Edmunda Kean-a engleskog glumca (oko 1822)

E. Kean (1787-1833) bio je proslavljen glumac u Londonu, koji je postao uzorom i u odijevanju. U njegovo doba je vladala isključivo bijela kravata u Engleskoj.

Edmund Kean angol színész arcképe. Ismeretlen (1822 körül)

E. Kean (1787–1833) ünnepelt színész volt Londonban, aki az öltözködés terén is példakép lett. Az ő idejében a fehér nyakkendő volt egyeduralgó Angliában.

Az angol évszázad (1815–1914)

A kontinentális vezető szerepért folytatott francia és angol rivalizálás a Waterloo-i csata és a bécsi kongresszus után már nem csupán politikai parketten, hanem a divatban is folytatódott.

Nem véletlen, hogy a híres angol, Dandy George Brummel (1778–1840) – a walesi herceg, a későbbi IV. György barátja – nemcsak Angliában, hanem egész Európában abszolút divatikonnak számított.

Brummel nem nemesi származású volt, ennek ellenére meghatározó figurája lett az angol királyi udvarnak, ahová ő vezette be a divat újdonságait.

*Napoleon I. francuski car, kopija prema originalu iz 19. stoljeća
Slika prikazuje francuskog cara s bijelom čipkastom kravatom prema aktualnoj
modi bourbonske ere. Napoleon je započeo svoju karijeru kao vojnik, zato je gajio
poseban odnos prema kravati. S njegovim porazom počinje stoljeće Engleza, što je ujedno
značilo i propadanje mode kravate.*

*I. Napóleon francia császár, másolat 19. századi alapján
A festmény a francia császárt ábrázolja fehér csipkenyakkendőben a Bourbon-kor divatja
szerint. Napóleon katonaként kezdte pályafutását, ezért különleges kapocs fűzte
a nyakkendőkhöz. Bukása után kezdődött el az angolok évszázada, amely egyszersmind
a nyakkendő divatjának hanyatlását is magával hozta.*

Brummel nije bio bio plemićkog porijekla, no unatoč tome postao je karakterna figura engleskog kraljevskog dvora, kamo je uveo razne novosti.

Kada je 1816. godine morao napustiti Englesku, izgubio je i kraljevo prijateljstvo.

Moda koju je ustoličio je ostala, no njen je razvoj malo zastao. Unatoč tomu se dosta noviteta proširilo po Otoku i u kolonijama.

Oko kravate se u Engleskoj razvio svojevrsni kult. Odabir nijansi, načini vezanja kao i odabir materijala – koji je do 1820. godine bio jedinstven – doživjeli su puno promjena.

Arhitekt Adam Brenner oko 1849.

Gospodin iz srednje Europe nosi šarenu kravatu prema tek nastaloj modi iz sredine 19. stoljeća. Do tada su kravate bile samo crne, bijele ili crvene; u 20. stoljeću su se pak počeli pojavljivati veći uzorci na kravati i različite varijante boja.

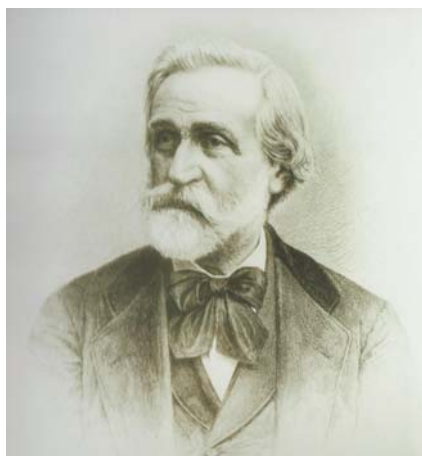
Adam Brenner építész 1849 körül.

A Közép-Európából származó úr színes nyakkendőt visel a 19. század közepén elterjedő divat szerint. Addig a nyakkendők csak fekete, fehér vagy piros színűek voltak; a 20. században kezdtek megjelenni hangsúlyosabb minták és a különböző színvariációk.

Muška moda iz Francuske (1859.) Litografija u boji iz francuskih „Le Lion” modnih novina, srpanj 1859. Izdanje prikazuje više formi kravata, kao dio jedne zbirke Férfidivat Franciaországból (1859). Színes litográfia a francia „Le Lion” című divatlapból 1859 júliusában. A nyomtatvány egy gyűjtemény részeként többféle nyakkendőformát mutat be.

*Giuseppe Verdi, Wilhelm Woernle bakrorez (oko 1890.)
Komponist (1813. – 1901.) nosi takvu traku, koju su u Francuskoj 19. stoljeća nazivali kravata.
Danas se ta forma, prema omiljenoj formi kravate Ludovika XIV. naziva „Lavalliére”.
Giuseppe Verdi, Wilhelm Woernle rézmetszete (1890 körül)
A zeneszerző (1813–1901) olyan „szalagot” visel, amit a 19. századi Franciaországban
nyakkendőnek neveztek. Manapság ezt a formát XIV. Lajos egyik kedvelt nyakkendőformája után
„Lavalliére”-nek nevezik.*

Te su promjene vezane uz različite namjene (lov, sport, vojska, privatne škole) te pravila raznih udruga. Svaka škola i udruga imala je svoj oblik i boju kravate, kao što je slučaj i danas.

Što se tiče boje kravate, engleski vladar Georg IV. je 1822. godine želio uvesti crnu boju kravate, no njegovi suvremenici nisu bili oduševljeni s tom idejom, pa su nosili bijele marame.

Kada je kralj abdicirao, bijela varijanta je doživjela svoj zamah.

Na slici londonske Nacionalne galerije iz 1814. godine vidi se princ od Walesa s crnom kravatom, mada je onda u modi bila bijela boja za kravate.

U Engleskoj su se prve kravate u boji počele širiti na početku 19. stoljeća, dok na kontinentu se to dogodilo sredinom stoljeća.

Englezi su kravati pridodali izuzetno značenje. Edward, princ od Walesa i kasniji kralj Edward VII., je 1856. kravatu uveo u svakodnevnu upotrebu kravatu, koja se do tada nosila samo u posebnim prilikama.

Ubrzo je crni „neckties” zamijenio bijele marame, koje su se od tada nosile samo u specijalnim prilikama, kao dopuna elegantne odjeće.

U Engleskoj se do danas očuvao običaj da se na svečanim pozivnicama, prilikom navođenja formalne odjeće, naznači i boja kravate („White Tie” ili „Black Tie”).

U Francuskoj nikada nisu prihvatili englesku modu i nastojali su izabrati poseban put.

Unatoč tome dizajneri su smatrali važnim širiti u Parizu englesku modu. Tako je radio i Charles Worth, rođen u Engleskoj, a umro u svjetski slavnom Parizu. S njegovim imenom se povezuje moderan izraz „haute couture”.

„Pariški zrak” je inspirirao druge – u Italiji, Španjolskoj i drugim državama. U Njemačkoj i Italiji polako su stasali posebni centri mode. Isto se može potvrditi i za Austro-Ugarsku Monarhiju.

Zbog političkog utjecaja Engleske u kolonijama se također pojavila kravata. Možemo se u to uvjeriti gledajući prikaze iz Afrike, Karibskih otoka, Indije, Sjeverne Amerike i Australije, Egipta i Osmanskog carstva.

U Kini se nije širila, jer je smatrana europskom modom, isto kao u drugim zemljama s dugom tradicijom, kao što su Japan, Perzija, Tajland ili Arabija, u kojima nije prihvaćeno nošenje kravate.

Amikor 1816-ban el kellett hagynia Angliát, elvesztette a király barátságát is. Az általa behozott divat megmaradt ugyan, de a fejlődése megtorpant.

Mégis számos újdonság terjedt el az öltözködés terén a szigetországban és a gyarmatokon egyaránt.

A nyakkendő körül szabályos kultusz alakult ki Angliában.

A színárnyalatok használata és a megkötési mód éppúgy mint az anyagválasztás – mely az 1820-as évekig egységes volt – sok változáson ment keresztül. Ez utóbbi a vadászattal, sporttal, katonasággal, magániskolák szokásaival, valamint a különböző egyesületekkel szabályrendszerével kapcsolódott össze. Minden iskolának, egyesületnek megvolt a saját nyakkendőformája, színe, úgy ahogyan manapság is. Ami a nyakkendő színét illeti, VI. György angol uralkodó 1822-ben a fekete színt kívánta általánossá tenni ám vendégei ettől nem voltak elragadtatva, és helyette fehér színű kendőt hordtak. Amikor a király lemondott, a fehér változat egyre szélesebb körben hódított.

A londoni Nemzeti Galériában található 1814-es festményen a walesi herceg fekete nyakkendőben látszik, annak ellenére, hogy ekkor a fehér szín volt divatban. Angliában az első színes nyakkendők a 19. század első felében, a kontinensen a század közepén terjedtek el. Az angolok a nyakkendőnek különleges jelentést tulajdonítottak. Edward walesi herceg, a későbbi VII. Edward 1856-ban vezette be a mindennapi divatba a nyakkendőt, amit addig csak estélyekre hordtak. Hamarosan a fekete 'neckties' felváltotta a fehér kendőket, melyeket ezután csak speciális alkalomra, az elegáns viselet kiegészítőjeként hordtak.

Angliában az ünnepi meghívókon a formális öltözet előírásakor máig meghatározzák a nyakkendő színét: „White Tie” vagy Black Tie”.

Franciaországban soha nem fogadták el igazán az angol divatot, és egyéni útra törekedtek. Ennek ellenére az Angliából származó divatot a tervezők fontosnak tartták Párizsban elterjeszteni, ahogy *Charles Worth* is, aki Angliában született, és a világhírű Párizsban halt meg. Az ő nevével kapcsolható össze a modern 'haute couture' kifejezés.

A párizsi levegő más tervezőket is inspirált Itáliában, Spanyolországban és más országokban is. Németországban és Itáliában lassan önálló divatközpontok alakultak ki. Ugyanez elmondható az Osztrák-Magyar Monarchiára is. Anglia politikai befolyása miatt a gyarmatokon is feltűnt a nyakkendő. Erről tanúskodó ábrázolásokkal Afrikában, a Karib-szigeteken, Indiában, Észak-Amerikában és Ausztráliában, Egyiptomban és az Oszmán Birodalomban is találkozhatunk. Kínában nem terjedt, mivel európai divatnak tartották, éppen úgy, ahogy más nagy múltú országokban, mint Japánban, Perzsiában, Thaiföldön és Arábiában sem, ahol nem fogadták el a nyakkendő viselését.

Od Prvog svjetskog rata do kraja stoljeća

Dok su narodi Europe u Prvom i Drugom svjetskom ratu međusobno vodili ratove na život i smrt, Sjedinjene Američke Države su postupno preuzele vodeću ulogu, kako na političkom, tako na gospodarskom i kulturnom polju.

Američki utjecaj se sve više odrazio i u modi. Na polju nošenja kravate je uskoro započeo razvoj velikih razmjera. Američki proizvođač kravata Jesse Langdorf izumio je industrijski način proizvodnje i kravatu izrađivao iz tri različita materijala, produžujući njen životni vijek i poboljšajući rukovanje s kravatom.

Godine 1924. objelodanio je svoj proizvodni postupak, pa se od tada skoro svaka kravata sastavlja od tri dijela.

Kravata princa od Windsora (dijela izložbe) se isto izrađivala u dijelovima

Stan Laurel & Oliver Hardy (1973.), crtež Rie Takahashija. Iz Hollywooda isto nije smjela nedostajati kravata. Slavni američki komičari, Stan Laurel i Oliver Hardy prikazani su s dvije različite kravate, koje su onda bile najrasprostranjenije.

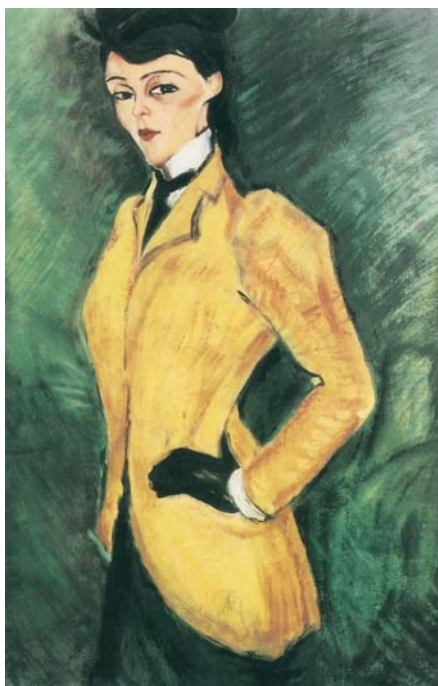
Stan Laurel & Oliver Hardy (1973), Rie Takahashi rajza. Hollywoodból sem hiányozhatott a nyakkendő. A híres amerikai komikuspáros, Stan Laurel és Oliver Hardy azzal a kétféle nyakkendőformával látható, amelyek akkoriban a legjobban elterjedt.

Az első világháborútól az ezredfordulóig

Amíg Európa nemzetei az első majd a második világháborúban egymással folytattak élet-halál harcot, az Egyesült Államok fokozatosan átvette a vezető szerepet a világban mind politikai mind gazdasági, mind pedig kulturális értelemben. Az amerikai hatás egyre inkább érződött a divatban is.

A nyakkendő viselés területén hamarosan nagy ívű fejlődés kezdődött el. Az amerikai nyakkendőgyártó, Jesse Langdorf feltalálta a gépesített előállítás, és három különböző anyagból varrta össze a készterméket, megnövelve annak élet-tartamát, és javítva kezelhetőségét.

1924-ben közzétette a gyártási folyamatot, azóta pedig majdnem minden nyakkendő három anyagrészből áll.

*Gospoda u žutoj haljini, odnosno „Amazonka” Amedeo Modigliani, litografija (1909.)
u 20. stoljeću postala je moda, da žene, koje se bave muškim profesijama nose isto kravatu.
A sárgakabátos hölgy, avagy „az amazon” Amedeo Modigliani litográfiája (1909)
A 20. században divat lett, hogy azok a hölgyek, akik férfi foglalkozást űztek, nyakkendőt viseltek.*

*Razni oblici kravata. Peter Flach, crteži miješanom tehnikom (1996.)
Nyakkendőformák. Peter Flach vegyes technikával készült rajzai (1966.)*

koji se na kraju sastavljaju. Kasniji kralj Eduard VIII. se samovoljno odrekao prijestolja, pa mu je ostalo dovoljno vremena baviti se pitanjima mode.

On je uveo u modu „čvor Windsor”, što je podrazumijevalo dupli način vezanja kravate. Međutim, izumitelj je zapravo bio njegov otac, koji je na taj način nosio kravatu. Ipak, svijetom se raširio način vezanja po njegovoj tituli.

Drugi načini vezanja kravate su bili jednostavni asimetrični čvorovi, koje u Engleskoj nazivaju „four in hand” a u Francuskoj „noeud de base” ili „noeud régate” .

Nakon dugih istraživanja ustanovljeno je da se čvorovi mogu vezati na 85 različita načina, međutim nosivo je samo njih deset.

Od ovih je načina u upotrebi ostalo samo tri: „duga kravata” u današnjem smislu, leptir mašna i „Ascot kravata”.

Na početku 20. stoljeća na francuskom jeziku su leptir mašnu ili propeler nazivali „cravate”.

Kada je Puccinijeva opera „Madamme Butterfly” u Milanu 1904. doživjela neviđeni uspjeh, tada su kravatu koja je podsjećala na leptira nazvali „papillon”.

A windsori herceg kiállításban látható nyakkendőinek anyaga is részenként készült el, a végén pedig összeillesztették. A későbbi VIII. Edwardnak – miután hamarosan önként lemondott a trónról – elegendő ideje maradt a divat kérdéseivel foglalkozni. Ő vezette be a Windsor-csomót, mely dupla nyakkendőkötési módot jelent. Utóbbi kitalálója azonban nem ő volt, mivel előtte már az apja is így hordta a nyakkendőt. Mégis az ő neve és címe után terjedt el a nagyvilágban. A többi gyakori nyakkendőkötési mód: egyszerű aszimmetrikus csomók, amit Angliában: „*four in hand*” és Franciaországban: „*noeud de base*” vagy „*noeud régate*” -ként említenek. Hosszú kutatás után kiderült, hogy 85 féle különböző csomót lehet készíteni, azonban csak 10, amely ténylegesen hordható.

*Bill Clinton (američki predsjednik), kralj Hussein (Jordan)
i Hosni Mubarak (predsjednik Egipta) Rie Takahashi, crtež (1973.)
Bill Clinton amerikai elnök, Hussein Jordánia királya és Hosni Mubarak
egyiptomi elnök, Rie Takahashi rajza (1973)*

Na njemačkom jeziku dobila je također ime leptir ili propeler.

U skoro svakoj državi Europe i preko oceana osnovane su tvornice za proizvodnju kravata. Danas su glavna središta proizvodnje: Italija, Francuska, Velika Britanija, Njemačka i države Beneluxa.

Italija je od 20. stoljeća vodeća velesila u modi. Proizvodnja kravate se koncentrirala na područje oko Milana i Coma.

U 20. stoljeću kravata se raširila po cijelom svijetu, ali mogu se još pronaći „bijeke mrlje”, prostori gdje do danas ne vole ovaj modni detalj.

U Japanu je kravata u muškoj modi postala dio preuzimanja europske kulture, Kina je pak s velikim brojem ljudi i brzim širenjem običaja nošenja kravata danas postala vodeća država na tržištu tog predmeta.

U Sydneyu i drugim gradovima Australije poslovni čovjek u kratkim hlačama s kravatom nije neobična pojava.

Godine 1917. su ruski komunisti svoju moć demonstrirali upravo kravatom. Lenjina rijetko vidimo bez kravate.

Staljin, koji se udaljivao od europskih običaja, nije nosio kravatu.

Ima država koje su prednost dali tradicionalnom načinu odijevanja nasuprot zapadnoj modnoj kulturi i kravati. Takve su arapske države, neke države Azije, afričke zemlje i većina država Oceanije.

Ezekből csak három maradt szokásban, „hosszú nyakkendő” a mai értelemben, a csokornyakkendő, illetve az „Ascot-nyakkendő”.

A 20. század kezdetén francia nyelven a csokornyakkendőt vagy propellert „cravate”-ként említik.

Azonban amikor Puccini operája, a Pillangókisasszony óriási sikert aratott 1904-ben Milánóban, a pillangóra emlékeztető csokornyakkendőt a francia „papillon” (pillangó) megnevezéssel illették.

Németül szintén a pillangó, vagy propeller elnevezést kapta.

Majdnem minden európai országban és a tengerentúlon nyakkendőgyárak létesültek. Ma az előállítás főbb központjai: Olaszország, Franciaország, Nagy Britannia, Németország, és a Benelux-államok.

Olaszország 20. századtól vezető szerepet tölt be a divatban. A nyakkendő előállítása főleg Milánó és Como környékére összpontosul.

A 20. században mindazonáltal szinte minden kontinensen elterjedt a nyakkendő viselete, vannak azonban még fehér foltok a térképen, ahol nem máig nem kedvelik ezt a fajta kiegészítőt.

Japánban a nyakkendő az európai kultúra átvételének fontos kellékévé vált a férfidivatban, Kína hatalmas népesség számával és a nyakkendő viseletének gyors elterjedésével manapság a piac egyik vezető államává válik.

Sydneyben és Ausztrália más városaiban a rövidnadrágban és nyakkendőben közlekedős üzletember látványa sem szokatlan.

1917-ben a még az orosz kommunisták is nyakkendővel reprezentálták hatalmukat. Lenint alig lehetett nyakkendő nélkül látni az ábrázolásokon.

Az európai struktúráktól elforduló Sztálin viszont mellőzte a nyakkendő viseletét.

Vannak országok, melyek a tradicionális öltözetet részesítették előnyben a nyugati divatcultúra és a nyakkendő ellenében: ilyenek az arab országok, Ázsia egyes államai, az afrikai országok és Óceánia népességének jó része.

*Izložene predmete pozajmila:
S. B. Computer Leasing Gesellschaft m.b.H.
A kiállítás tárgyait az S. B. Computer Leasing Gesellschaft m.b.H.
adta kölcsön*

Támogatók:

Dr sc. Stefan Benczak

Hrvatsko Kulturno Društvo u Gradišću

Kroatischer Kulturverein Burgenland

Hrvatska Samouprava grada Šoprona
Soproni Horvát Nemzetiségi Önkormányzat

Etnomemorijalni i informacijski centar
Gradišćanskih Hrvata „KUME”

A Gradistyei Horvátok Etnomemoriális és Információs Központja
EMC GRAH „KUME”

Dr. sc. Igor Šipić
Tri otoka Trogirskog
akvatorija u kršćanskom obrascu
geometrije prostora

Izvorni znanstveni rad

U izvornom znanstvenom radu: I. Šipić, Kult Crne Bogorodice – Gospe od Loreta – kod gradišćanskih Hrvata u kontekstu istočnojadranske tradicije (A Fekete Madonna kultusza – Loretói Madonna – a gradistyei horvátoknál, a kelet-adriai tradíció kontextusában), *Regionalne Studije II. (Régióális Tanulmányok II.)*, PannonIQm, 2010., Budapest, 123–137, bavili smo se problemom najviše potvrde sustavnog smještanja na područje Gradišća u Austriji i Zapadnoj Mađarskoj kulturnih svetišta Crne Madone – Gospe Loretske, u duhu tradicije kako ju je učevala legenda o prijenosu Gospine kuće iz Nazareta preko Ilirika u Loreto.¹ Ovdje donosimo i druga saznanja koja utječu na tvrdnju o sustavno podizanoj mreži kršćanskih svetišta, te, u kontekstu hodočašćenja, razvoju funkcije orijentacije u prostoru i kretanja njime od duboke prapovijesti do danas.

Primjer geografske geometrijsko-prostorne povezanosti marijanskih svetišta Loreto – Krasno – Marija Bistrica, izveden u knjizi *Karta Leopardi. Vrhunac loretske historiografije*,² ponudio je nekoliko bitnih činjenica: ponajprije, oba Gospina kipa, u Loretu i Mariji Bistrici, nose atribuciju simbolično *crnih* Bogorodica.³ Potom je pozicija otoka Drvenik Mali ili Ploča stimulatívna topografski jer se radi o prvoj kopненоj točki hrvatske strane Jadrana ako se plovi u čistom smjeru W – E na geografskoj širini grada Loreta. Naime, otok se nalazi upravo na njegovoj geografskoj širini (43°26' N),⁴ a na geografskoj dužini Marije Bistrice (16°7' E), tvoreći tako pravokutni trokut s omjerom kateta 9,2 : 13,2

¹ Uskoro će biti objavljena i knjiga istog autora, *Zašto bi mogla... Atlantida*, u kojoj donosi nove spoznaje o utjecaju kardinalnih geografskih objekata šireg Sredozemlja na geografski smještaj Loreta u Burgenlandu, eponima talijanskog grada Loreta.

² I. Šipić, *Karta Leopardi. Vrhunac loretske historiografije*, Split, 2012.

³ Kip u Mariji Bistrici izrađen je u drvu, visok je 112 cm, a potječe iz crkve u Vinskom vrhu iz 15. st. Višekratno je premještan i skrivan pred naletima Turaka, a konačno je pronađen i postavljen u aktualnom svetištu 15. srpnja 1684.

⁴ Također je bitna činjenica da paralela Loreto – Drvenik Mali prolazi središtem Omiša (43°26' N), rimskog Oneuma, tj. ušćem poviješću znamenite rijeke Cetine.

Karta Jadrana W. Barentsza iz 1595.

cm, te dužinom hipotenuze 16,1 cm, koja na karti nadilazi otok Ilovik i središte Zagreba. Treće, baš od Loreta do Zagreba u poziciji svetišta Krasno bilježimo proporciju zlatnog reza ($15,3 : 9,456 = 1,6180203$).⁵

Gledano od juga prema sjeveru konfigurativno tlocrt otoka nadaje figuru raširene „hobotnice”, s „glavom” – pravilnim okruglim poluotočnim oblikom na kojem se smjestilo najjužnije i ujedno najviše naselje Petomavar. Loretska latituda bilježi upravo njegovu poziciju, dok *bistrička* longituda prati istočnu crtu obale otoka i glavno naselje Borak, ujedno i otočni pristan.

Međutim, jednako tako opažena je i sustavnost rasporeda benediktinskih samostana koji se podižu na osamljenim hrvatskim otocima počevši od 10. i 11. Stoljeća, pa s te pozicije motrimo područje drveničkog akvatorija u kojemu dominiraju tri otoka: Drvenik Veliki, Drvenik Mali i Sveti Mihovil Arhanđel, kratko nazvan Arkandel.

⁵ I. Šipić, 2012, vidi u: Prilozi, Crtež 2.

Upravo će nam potonji ukazati na uspostavu pravila ponašanja kod izbora geopozicije sakralnog subjekta, tj. objekta. Arkandel je otočić koji se, naime, nalazi na geografskoj širini 43°28' N i geografskoj dužini 16°1' E, a ime je dobio po jednobrodnoj i davno porušenoj ranosrednjovjekovnoj crkvi sv. Mihovila Arkandela uz koju se nalazio hospicij (samostan) benediktinske opatije sv. Ivana Krstitelja iz Trogira. Otok je tada bio posjed opatije. Trogirski povjesničar Pavao Andreis piše kako se još u njegovo doba (17. st.) vide grčka slova i freske oslikane na grčki način.⁶ U dokumentu, na kojeg se poziva Bezić, otok pripada župi koju vodi trogirski kanonik don Matej Flori, ali samo zato jer drži da je to „treći naseljeni otok”, i baš njemu pridjeva ime *Ficus* ili *Fico*, što bi značilo „Smokvica” ili možda „Smokovik”. Međutim, na *Karti Jadrana* venecijanskog kartografa Giacoma Gastaldija iz 1546.⁷ Arkandel je ispravno obilježen toponimom *S. Arcanzeno*, Drvenik Mali toponimom *Placa*, a Drvenik Veliki upravo *Figio*. To je kardinalan podatak kojeg Bezić zacijelo nije poznao, a vodi u sasma drugom smjeru. Grci su pak, navodno, otok nazivali *Didria*. Od 16. stoljeća počinje se na kartama javljati pod imenom *S. Arcazolo*, kasnije (17. st.), *St. Archangelo*, *S. Arcangelo*, *S. M. Arcang Abbatia* itd.⁸

Zašto je nama bitan otočić Arkandel? Na istoj geografskoj dužini 16°1' E nalazi se na poluotoku Gargano toponim Monte Sacro (Sveto brdo), čija nadmorska visina iznosi 874 m. U 4. stoljeću brdo je bilo još poznato pod imenom Monte Dodoneo, posvećeno štovanju poganskog Jupitera. Prema staroj tradiciji, poslije ukazanja Mihovila Arkandela (oko 490.) u špilji susjednog brda Monte Sant' Angelo, svega 3' zapadnije, gdje je podignuto kultno, najstarije svetište zapadne Europe posvećeno arkandelu Mihovilu, biskup i prelati tog područja uspjeli su se na goru i porušili idole posvećujući hram sv. Trojstvu. Od tada se gora preimenuje u „svetu”. Kasnije je tu podignuta opatija Monte Sacro koja je od 6. do 13. st. postala sjedište benediktinaca. Zahvaljujući naporima opata i pisca Grgura utemeljena je i golema knjižnica, koja je učinila da opatija postane jednim od najznačajnijih kulturnih centara u srednjem vijeku u Apuliji.⁹ Sama činjenica da se i to povijesno kultno mjesto, i otok Arkandel, nalaze na istoj geografskoj dužini daje naslutiti da se može raditi o sustavnosti rasporeda sakralnih objekata.

⁶ Ž. Bezić, Naseljenje drveničkih otoka prema jednom arhivskom dokumentu iz g. 1521., Vartal, broj 1-2/1999.; 1-2/2000., god. VIII./IX., Trogir, 109-138.

⁷ M. Kozličić, *Regiones flumina Unnae et Sanae in veteribus tabulis geographicis*. Unsko-sansko područje na starim geografskim kartama, Sarajevo – Bihać, 2003., 40-41.

⁸ Detaljnije o izvorima toponima triju drveničkih otoka kod raznih kartografa, objavljenih po M. Kozličiću (2003.), vidi u tabelarnom pregledu.

⁹ URL2, [http://it.wikipedia.org/wiki/Monte_Sacro_\(Gargano\)](http://it.wikipedia.org/wiki/Monte_Sacro_(Gargano)), 29. 10. 2011.

Tim više što je udaljenost od Monte Sacra do Arhandela jednaka udaljenosti od Arkandela do grada Raba, u kojem se nalazi benediktinski samostan iz 1018. podignut za rapske plemkinje. Dataciju potvrđuju i nedavno pronađeni kapiteli, a danas je poznat kao samostan sv. Andrije. Inače, drugi samostan benediktinaca na Rabu, podignut u 13. stoljeću, nalazi se u Supetarskoj dragi. Na karti *Sredozemno more Zapadni dio*, 301 INT 108 (mjerilo 1 : 2 250 000)¹⁰ sve međusobne udaljenosti iznose oko 8,3 cm. To je druga uočena topografska pravilnost na koju, spram veličine mjerila karte, možemo uzeti s visokom, gotovo stopostotnom sigurnošću. No, za zamijetiti je – i ovdje je na meridijanu Arkandela, počevši od garganske pozicije, otočić prvo hrvatsko kopno kojeg pomorac ili doseže za plovidbe s juga u čistom smjeru S – N.

Prema Ž. Beziću, sve do 1500. na drugim otocima, Drveniku Velikom i Drveniku Malom, nema crkve, jer do tada nisu ni naseljeni. U zbijegu pred Turcima prvo stanovništvo doseljava najprije na Drvenik Veliki gdje podiže manju crkvu, koju je vrlo brzo zamijenila veća posvećena starom zaštitniku Oriovice (Vinišće) sv. Jurju. Stoga se daje zaključiti kako je crkva s benediktinskim samostanom na Arkandelu sve do početka 16 st. imala iznimno značenje, kako u religijskom tako i u geografskom pogledu. Otok je, naime, zajedno s Drvenikom Malim dobra zaštita od južnih vjetrova prirodne luke poznate u povijesnoj plovidbi kao Stari Trogir. Premda još nije dovoljno arheološki valorizirana predmnijeva se da je još od antike, a zacijelo i ranije, kao sigurno sidrište imala golemo značenje na plovidbenom putu prema sjeverozapadu, tj. prema Šibeniku, Zadru, Puli, dakle, Kvarneru i Veneciji. Ta tvrdnja postaje još očitija ako joj se pridodaju i povijesne vrednote dvaju antičkih lokaliteta, Raba (*Arba*) i Manfredonie (rim. *Sipontum*), luke za koju se drži kako ju je utemeljio trojanski junak Diomed u odlasku na Zapad. Stoga signifikantno zvuči i podatak da je upravo rt Ploča (Planka), sjeverozapadno od Arkandela, arheološki osvjedočen kao mjesto šovanja Diomedovog kulta.¹¹ Već u 13. stoljeću tu se nalazila crkva sv. Ivana, trogirskog biskupa koji je, po legendi, spasio brod i posadu od pogibelji potapanja, čemu svjedoči i današnja crkvice istog titulara. Geografski, pak, to je točka koju još kod antičkih pisaca nalazimo kao približnu polovicu longitudinalne obalne udaljenosti u Jadranu od ušća rijeke Drim do Venecije.

¹⁰ Kartu je izradio Hrvatski hidrografski institut Split, 1. 12. 2001.

¹¹ S. Čače, Promunturium Diomedis, Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, 35 (22), Zadar, 1997., 21-44.; B. Kirigin, S. Čače, Archaeological evidence for the cult of Diomedes in the Adriatic, *Hesperia*, 9, Roma, 1998., 63-110.

Isječak Barentszove Karte Jadrana iz 1595.

Naziv rta – Ploča ili Planka – izravno je povezan s imenom otoka Drvenik Mali, što je inače povijesno i lingvistički stvaralo veliku zbrku. Zato tek austrijske vlasti uvođenjem naziva Drvenik Mali rješavaju pomutnju nakon što su 1848. preimenovali Drvenik u Drvenik Veliki. Gotovo kroz čitavo 17. st. Drvenik Mali se nazivao *Placa*, *Ploca*, *Pianca*, *Plancha*, ili pak, po ranijem nazivu *Zirona* (*Zirona grande*), *Zirona Picolla*, kod Riegera u 19. st.¹² Međutim, ovdje iz više razloga treba izdvojiti *Kartu Jadrana* dvojice autora, nizozemskog navigatora, kartografa i istraživača Willema Barentsza (1550. – 1597.) i nizozemskog kartografa 17. stoljeća Jana Janssoniusa, Amsterdam, 1595. (1637. – 1662.).¹³ Prvo, karta pokazuje da se, kao toponim, pohrvaćeno ime Drvenika Velikog, *Dreuenico*, javlja oko 150 godina ranije nego piše Bezić (oko 1740. *Dervenik*, a u obliku *Drivenik* 1756.), što ne znači da nema i još starijih izvora od citiranog. Doista je čudno da nizozemski kartografi bilježe najranije toponime u pohrvaćenom nazivlju. Po Beziću otok je u starom vijeku nosio ime *Proteras*,¹⁴

¹² M. Kozličić, *Panorame Dalmacije* Giuseppea Riegera, Hrvatski hidrografski institut, Split, 2003., 67-68.

¹³ M. Kozličić, 2011., 132-133.

¹⁴ Na jednoj rimskoj zemljopisnoj karti (ne navodi kojoj, op. a.) Drvenik Veli ima naziv Proteus nunc Girona, te podsjeća, kaže Bezić, na grčku vladavinu u Dalmaciji. Proteus bi bio „Prvi otok u trogirskom zaljevu”. (Bezić, 1999./2000., 109-138)

pa *Zirona*, *Zerona* ili *Gerona* i nije bio nastanjen ljudima. Po njemu imena *Gerona*, *Zerona* i *Zirona* upućuju na ilirski jezik. On tvrdi da se ni u dokumentima, niti kod trogirskih historičara Lučića i Andreisa ne javlja hrvatsko ime otoka. Međutim, podnesak Barentsove karte to demantira: na karti se lijepo vidi pohrvaćeno ime *Dreuenico*.

Budući je renesansna kartografija, kao i većina umjetnosti i znanosti, pristala duhu obnove antičke misli, najvjerojatnije je stopila stečevine koje su protkale 16. stoljeće sintezom humanističkih nazora i htijenja, slijedeći opće trendove otvaranja prema svijetu, što je naglasilo vremensku usporednost s nizozemskim i flamanskim kartografima ranoga novovjekovlja. „...u obalnim se gradovima tijekom prihvata prve renesanse prati prije negoli u mnogima inozemnima izvan sredozemnoga podneblja.” To bi mogao biti jedan od razloga da se prikazivanje Jadrana povodi za geografski udaljenima nizozemskim, pa i flamanskim kartografskim uzorima. Mi ne znamo, još uvijek nismo naviknuti tumačiti kartografska djela s motrišta konkretne privatne ili državne narudžbe. Kako god su „Toskanci zasitili glavninu kolektivne umjetničke potražnje jer se s početkom 16. stoljeća prekida val njihova dolaženja”, tako su „sjevernjaci” otpočeli inicijativu k Zlatnom dobu 17. stoljeća. Stoga je i moguće da, unatoč uvriježenoj to-

Drvenik Mali, u pozadini uvala Stari Trogir

ponimiji venecijanske škole, u to doba, geografske objekte, poglavito gradove i otoke kartografi ispisuju u pohrvaćenim nazivima upravo u Amsterdamu.

Drugi razlog naglašavanja Barentsove karte je rumb koji, prolazeći kroz ružu vjetrova, povezuje izravno Drvenik Mali i Loreto. Kako je to na suvremenoj karti *Sredozemnog mora*, izrađenoj u Mercatorovoj projekciji, čisti smjer E W (na 43°26' N), na karti s kraja 16. st. taj pravac odstupa za otprilike 7 kutnih stupnjeva u smjeru okretanja kazaljke na satu. Veličinu grješke donekle umanjuje os u smjeru N S koja ne stoji pod pravim kutom već otprilike 87°. To pokazuje da su već tada kartografi vrlo dobro poznavali obale i vladali preciznim izračunom geografskih pozicija, pa je zacijelo već rana disperzija benediktinskih opatija na istaknutim točkama mogla utjecati na formiranje i razvoj topografske mreže unutar kršćanske infrastrukture, u kojoj su pojedini lokaliteti i objekti instrumentalizirali prostorno navođenje, poput suvremenih AERO RC postaja zračnih koridora. U svakom je slučaju zamjetan vrlo visoki stupanj sustavnosti, a budući da kršćanskim svetištima na istim lokalitetima prethode ranija poganska, onda je realno očekivati da se može raditi o sumaru i prijenosu geografskog znanja tijekom posljednjih tisućljeća. Zacijelo je izolirano sâm krajolik nebitno utjecao na izbor lokacije kršćanske gradnje.

SAŽETAK

Tri otoka trogirskog akvatorija, Drvenik Veliki, Drvenik Mali ili Ploča i Arkanđel, pokazuju izrazitu sinkronost njihova topografskog položaja i refleksije u kršćanskoj infrastrukturnoj slici, poglavito marijanskih (loretskih) svetišta, spram geometrije prostora u širem kontekstu jadranskog utjecaja na sredozemni i kontinentalni srednjoeuropski kulturni krug. Spram toga držati ih je značajnim u plovidbeno utilitarnom smislu.

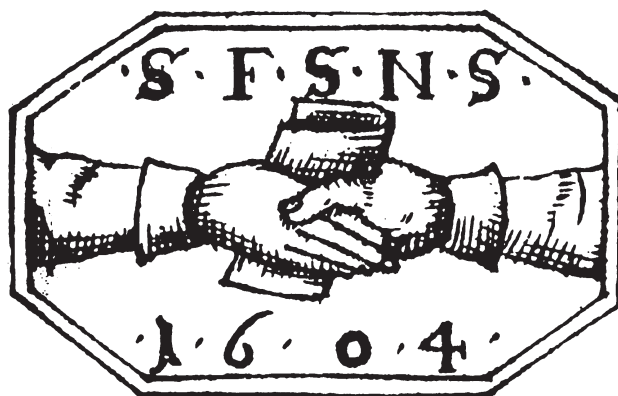
Split, 5. svibnja 2014.

Kovács József László Lackner Kristóf Tudós Társaságának hetven éve

Lackner Kristóf Sopron humanista polgármestere (1571–1631) 1604-ben alapította a Soproni Nemes Tudósok társaságát (Foedus Studiosorum...). A mintát a soproni Tudós Társaság (Foedus) megalapításához az „Academia della Crusca” olasz egyesület adhatta. Ugyanis Lackner Bolognában és Paduában tanulta a jogtudományt. Itt lett mindkét jog doktora.

Az alapításnak 2014-ben nincs ún. kerek évfordulója, de megemlékezésre így is találunk elegendő okot. Egy „evangélikus városköztársaság”, Sopron („Sempronium”) egyesületbe tömörítette, gyűjtötte a város különböző csoportokba tartozó jeles fiait 410 évvel ezelőtt. Így lett a Társaság a városban élő evangélikus nemesek és a külföldön tanult férfiak szövetsége. Beléphetett ide tagnak a 12 tagú Belső Tanács nem nemes – de jó módú tagsága is. A Társaság különlegessége az volt, hogy a soraiba fogadta a felvett polgárok feleségét is. Lackner mint ÖRÖKÖS ALAPÍTÓ kezdésként a soproni Greisser dűlőben található szőlőjét ajándékozta az új szövetségnek. Továbbá húsz tallér kézpénzt és egy ezüst ivóserleget is adományozott az alakuló társaságnak. A meghívott tagok belépésükkor „egy arany dukátot, ezzel együtt egy neves szerző vagy író könyvét”

adományozták a társaságnak. Az egyetemet nem végzettek pedig két arany dukát befizetése után vették fel a tagságba.

Minden év pünkösöd hétfőjén tartották az összejövetelüket. Délelőtt egy-egy latin nyelvű mű, költemény, vagy emlékbeszéd hangzott el a társaság elhunyt tagjairól. De pl. Sopron szépségéről írt város-dicséretét is ekkor mondta el az alapító. Lackner műve – a Társasághoz kötődő alkotása – a „Királyi fenség sasa” könyve – a sas címernek magyarázata (Maiestatis Hungariae Aquila). Ezt azért ajánlotta Náprágy Demeter győri püspöknek, mert a könyv a püspökkel folytatott beszélgetések során született meg. A „Florilegus Aegyptiacus” könyvének (1617) célja egyiptomi jelképes emblémák kifejtése volt. Lackner ifjúkori ötvös képzettségét felhasználva a könyvhöz csatolta a rézmetszésű saját nemesi címerét. Jelképként bemutatta jogi végzettségét a forgó rákkal, írói szándékát pedig hatyú ábrázolásával bizonyította. Az ábrázolás alsó mezejében két kéz fog egy könyvet. Ez a Tudós Társaság címeres jelképe.

Lackner a korszak (XVIII. század kezdete) főuraival, így Esterházy Miklóssal is jó barátságban élt. Ezét írta meg az 1612-es – a közös Linzbe vezető útjuk után „A magyar korona emblematis leírását (1614). Sopron megye főispánja feleségének – Batthyányné Poppel Évának – ajánlott és írta „Emblematischer Tugendspiegel” című erénytükrét. (1618).

Három iskoladrámáját a soproni latin iskola diákjai vitték színre – mégpedig a soproni városházán. A hosszabb „Cura regia” előadása így is két napon át tartott.

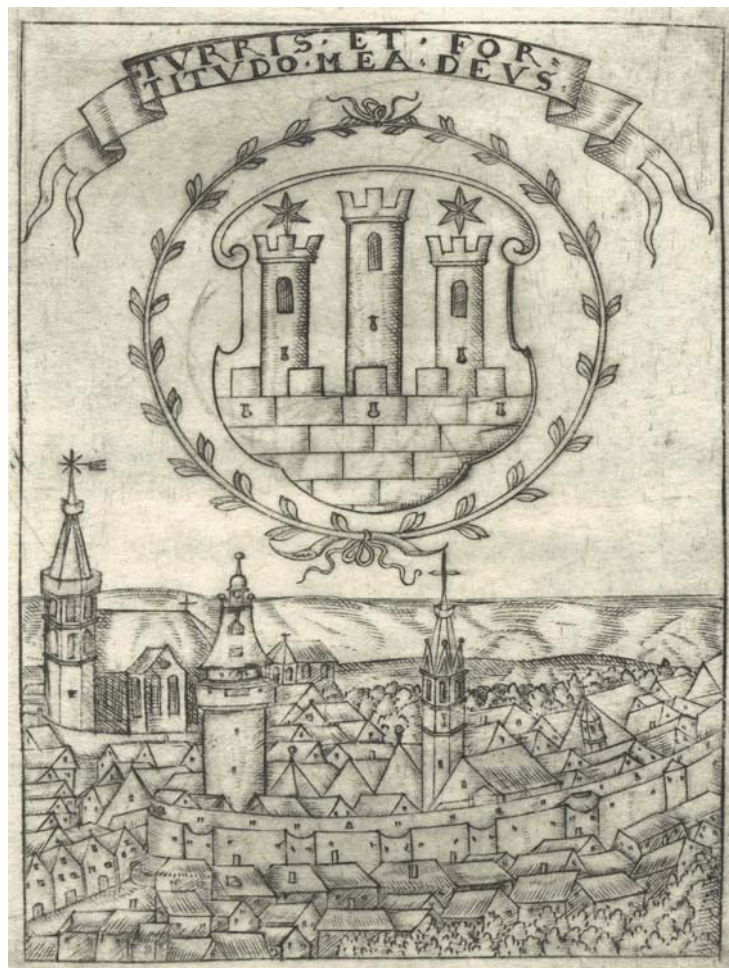
Lackner úgy határozott, hogy az örökös elnökségét halála után csak jogi végzettségű utód kaphatja meg.

A Társaság támogatta a tehetséges, anyagiakban szegény soproni fiatalok külföldi tanulmányait. Az ilyen szerepvállalásuk sem felejthető el!

Nem Lackner Kristóf volt a Foedus- Studentenbund egyetlen író tagja. Marx Faut a városi belső tanács tagja egy soproni várostörténet megírására készült. Esetenként jelezte is a „Khurze Verzeichnüs” címen rövidíthető kéziratában-hogy később bővebben fejt majd ki egy-egy fontos várostörténeti szakaszt. A nagy könyvtárral rendelkező és Wittenbergben tanult jogász mégis abbahagyta a mű megfogalmazását. Azért döntött így, mert a város az 1610-es években egy Abraham Hossmann nevű „császári történész” ajánlatát fogadta szívesebben. Ez az áltudós azonban csak előleget vett fel – a kézírata nem született meg. A Faut krónika az 1426-os évben kezdődött, és 1616-ban zárult.

Az abbahagyott munka kéziratát aztán egy Melchior Klein német evangélikus tanító folytatta, (az iskolák bezárása után a kereskedő céh tagja lett) egészítette ki. A Khurze Verzeichnüs így is értékes forrása mintegy 200 év történetének.

Emellett születtek további munkák is, így Artner Vilmos, a királyság jogrendjéről írt dolgozata, Gruber Dánielnek a peregrinációról írt értekezése. Preisegger György a háború kérdéséről írt disszertációt. Ez a „Dissertatio politica de bello” gazdagítja a kiadványok sorát.

A Tudós Társaságnak mintegy 200 tagja lehetett 70 éves fennállása idején. A második, 1640 utáni időszakról ugyancsak vannak valóságos, értékelhető adataink. Idetartozik Scholtz Jeremiás városi orvos Balf fürdőt bemutató könyve is.

A második korszak jeles személyisége Barth János Konrád, aki „Das Ödenburger Rath-Haus” címmel írt értekezést. Ebben a Tudós Társaság védelmét és működését szorgalmazta. Lang Mátyás lelkész egész Európát bejáró vitába keveredett az 1636 után Sopronban megtelepedett jezsuita atyákkal, Jodocus Kedd és Terentianus páterrel.

Scharnichhausen Konrád soproni, majd modori lelkész tiszteletére született antológia egyben a soproni tollforgatók antológiája is lett. (1656: Wittenberg). A már említett Preisegger György a Zrínyi Miklós emlékére összeállított „Honor postumus” antológiában német szonettel emlékezik meg az elhunytól. Zrínyi Miklós „főember szolgája”, Wittnyédy István ügyvéd és jogász – aki korábban a város tisztségviselője volt – Szent György utcai palotájában saját kezűleg másolta le – írta le – az un. Bónis kódexbe Zrínyi hadtudományi műveit. Ez a mű a Társaság magyar vonalát sejteti. Seelmann Kristóf Lőcsére távozásakor megjelent antológia szerzői (ennek címe „Amice ascende superior”) is jórészt a soproni Tudós Társaság tagjai voltak. Katharina Greiffenberg osztrák költőnő Sopronban tanulta a költészet mesterségét az 1650-es években Klesch Dánieltől. Klesch – már a németországi száműzetése idején emlékezett meg arról, hogy német nyelven írt bibliai témájú iskoladrámákat adott elő soproni tanítványaival. 1650-től 1659-ig a soproni Lyceum tanára volt. A borzalmas 1676-os soproni tűzvész pusztítását „Geistliche Wasserquelle” gyászbeszédében hitelesen írta le Lang Mátyás.

Az ellenreformáció idején, az 1670-es évtizedben a Tudós Társaság fokozatosan gyengült, a tagok elhallgattak. De munkásságuk így sem tűnt el nyom nélkül. Johannes Friedl (Fridelius) Lackner Kristóf 1614-es polgármesterré választásának emlékére 1714-ben beszédgyűjteményt jelentetett meg. Ő, mint ifjú konrektor talán tagja is lehetett a Tudós Társaságnak. Dobner Ferdinánd, a későbbi nevezetes soproni polgármester 1698-ban egy „Emblematischer Trauben – Schiessen” kiváló metszetekkel gazdagított emlékfüzetet adott ki. Az utóbbi – a soproni lövészversenyek emlékeit is összegyűjtő tanulmánnyal – sikerült közzétennem. Az említett hasonmás annak a példánynak segítségével jelenhetett meg, melyet a gondos Házi Jenő főlevéltáros az 1930-as években vásárolt meg a Városi Levéltárnak. Ez az emblematiskus mű 2009 óta új kiadásban latin, német és magyar nyelven olvasható a kérdéstről írt tanulmányommal együtt. Az „emblematiskus szőlőlövészet” második ismert példánya a II. világháború vége óta hadizsákmányként Novgorodba került, csak az évtized vége felé tudták hazahozatala után visszaadni jogos tulajdonosának, a Sárospataki Nagykönyvtárnak. „Habent sua fata libelli”

Josef Ladislaus Kovács

Christoph Lackners Studentenbund (1604–1674)

Der Humanist und Bürgermeister von Sopron/Oedenburg Christoph Lackner (1571–1631) gründete im Jahre 1604 die Gesellschaft der Edlen Gelehrten-(Studentenbund). Zum Beispiel konnte dazu die italienische Gesellschaft „Academia della Crusca“ dienen, weil Lackner die Rechtswissenschaften in Italien studierte. Da erreichte Lackner die Stufe des Doktorat beider Fächer der Rechtswissenschaft. Im Jahre 2014 feiern wir keinen Jahrestag des Studentenbundes, aber wir haben zur Erinnerung doch genügend Ursache. (Wir können es doch bemerken, daß im Jahre 1614 Lackner zuerst zum Bürgermeister gewählt worden ist.)

Eine „evangelische Städterepublik“ – dies war Sopron (mit falscher lateinischer Benennung Sempronium) sammelte in diese Gesellschaft seine wertvollen Söhne verschiedener Bürgergruppen vor 410 Jahren. So war der Studentenbund einesteils Gesellschaft der evangelischen Adligen, andererseits Gelehrten- die in Ausland studierten. zum Mitglied wurden da reiche Stadtbürger eingeladen- die zwölf Mitglieder des Inneren Rates. Die waren zwar keine Adelige, aber genügend reiche Bürgerleute. Die wurden zum Mitglied gewählt, sogar auch die Ehefrauen.

Als ewiger Gründer schenkte Lackner zum Anfang den Studentenbund seinen eigenen Weingarten in der Flur Greisser, 20 Taler dazu, ausserdem einen silbernen Trinkgeschirr. Beim Eintritt zahlte der eingeladene Mitglied einen Goldenen Dukaten, dazu ein wertvolles Buch eines bekannten Autors, die keine höhere Schule (Universität) besuchten, die mussten zwei Dukaten Eintrittsgeld bezahlen.

Die Versammlung hielten sie jedes Jahr am Pfingstmontag, Vormittag wurden lateinische Gedichte, oder Gedächtnisreden über gestorbenen Mitglieder des Studentenbundes vorgetragen. Über die Schönheit der Stadt Ödenburg hat Lackner auch an einem Pfingstmontag Vortrag gehalten. In der Versammlung wurde auch das Werk „Maiestatis Hungariae Aquila“ „Der Adler der königlichen Maiestät“ gelesen – dem Bischof von Raab Demetrius Náprágy gewidmet

– weil diese Gedanken in gemeinsamen Gespräche entstanden sind. Das Buch „Florilegus Aegytiacus“ – „Der Aegyptische Blumensammler“ fasste die Embleme zusammen, die in Gemeinleben gebraucht wurden. Seine Kenntnisse auf dem Gebiet der Goldschmiedkunst hat Lackner auch seinen adeligen Wappen verfertigt, dies finden wir auch in dieser Sammlung. Als Symbole erscheinen der Krebs – Symbol seiner juristischen Studien, und als Symbol seiner Schriftstellerischen Tätigkeit der Schwan. Auf diesem Blatt finden wir auch das Symbol der Gesellschaft – zwei Hände halten ein Buch.

Lackner lebte in guter Freundschaft mit den Hochadeligen des Komitates, mit Miklós Esterházy, mit ihm fuhren Sie gemeinsam nach Linz. Dort betrachtete Lackner die ungarische Königskrone, daraus entstand sein Buch über die „Emblematische Beschreibung der ungarischen Krone“ (1614) Für die Ehefrau des Obergespanns des Komitates Franz Batthyány (II.) Eva Poppel-Lobkowitz schrieb er und widmete einen „Emblematischen Tugenspiegel“ (1618.)

Lackner verfasste drei Schuldramen in lateinischer Sprache, die haben die Studenten der Evangelischen Lateinischen Schule auf die Bühne gestellt. Das Theatrum war das Rathaus dazu. Das längere Schuldrama „Cura regia“ wurde sogar zwei Tage lang gespielt.

Den Rang des EWIGEN GRÜNDERS wollte Lackner nach seinem Tod einem wirklichen Rechtgelehrten schenken.

Zu der Tätigkeit des Studentenbundes müssen wir noch erwähnen, dass sie die ausländische Studien begabter Bürgersöhne auch materiell unterstützten. Nicht Lackner war der einzige Mitglied, der sich in der Literatur betätigte. Marx Fauth – Mitglied des inneren Rates- ausserdem ehemaliger Student der Universität Wittenberg wollte eine Ödenburgische Stadtgeschichte zusammenstellen. „Khurze Verzeichnüs“ nannte er seine Handschrift, die fasste 200 Jahre der Stadtgeschichte zusammen. In der verfertigten Handschrift finden wir Bemerkungen darüber, „die wird später ausführlicher besprochen“. Der Jurist- der außerdem eine reiche Bibliothek besass, – hat die erste Fassung doch unterbrochen und nicht weiter geschrieben. Er hat deswegen so entschieden, weil die Stadtführung einen „kaiserlichen Gelehrten“ Abraham Hossmann in die Dienste stellte. Der hat zwar kleinere-grössere Summen zu seiner „Arbeit“ erzwungen, die Spurlos verschwunden sind – aber ohne weitere Ergebnisse. Die erste Fassung hat ein evangelischer Schullehrer – Melchart Klein weitergeschrieben- aber nicht mit den Kenntnissen des gelehrten Fauth. Die so entstandene Handschrift inhaltet doch wertvolle Zusammenstellungen, Ausführungen aus der Geschichte des XV.–XVII. Jahrhunderts.

Daneben entstanden auch weitere Werke, so Wilhelm Artners Dissertation

über das Rechtssystem des Königreichs Ungarn, Daniel Gruber schrieb eine Zusammenfassung über die Peregrination, (Auslandstudien) Georg Preisegger stellte sein Buch über die Fragen des Krieges zusammen- und damit ist die Serie noch nicht beendet. Der Gelehrtenbund bestand in den 70 Jahren so beinahe aus 200 Mitglieder, da entstanden auch zur Stadtgeschichte wichtige Werke – so Jeremias Scholtz schrieb eine Beschreibung über die Bäder Wolfs/Balf.

Eine wichtige Persönlichkeit der zweiten Periode des Studentenbundes war der Prediger Johann Conrad Barth – sein Werk – „Das Ödenburger Rath-Haus“ betont die Wichtigkeit des Studententebundes – besprach die Embleme die das Rathaus damals zierten. Der Prediger Matthias Lang führte eine literarische und theologische Debatte mit zwei Jesuiten – Jodocus Kedd und Pater Terentianus.

Der Seelsorger Conrad Scharnichhausen übersiedelte aus Ödenburg nach Modor, seine Freunde aus dem Studentenbund stellten eine Anthologie zum Ehren des Predigers zusammen (Wittenberg 1656.) Im Jahre 1664 erschien zum Gedenken des Heerführers Nikolaus Zrínyi ein Trauerbuch, da schrieb Preisegger ein Sonett. Der Förderer dieses Werkes war der ungarische Advokat István Wittnyédy- der früher im Dienste der Stadt stand – Zrínyi nannte ihn oft seinen wichtigen Helfer/Freund und als sein Hauptdiener. Nur unlängst wurde es bewiesen – dass im sog. Codex Bónis- sind die militärische Werke Werke Zrínyis mit Wittnyédy's Schrift zusammengestellt- zusammengeschrieben. Dies bedeutet eine ungarische Richtung in der Tätigkeit des Studentenbundes.

Als Christof Seelmann Prediger in den 1660-er Jahren nach Leutschau/Lőcse übersiedelte- stellten seine Freunde eine Anthologie zum Ehren des Predigers zusammen- mit dem Titel „Amice ascende superior“ („Lieber Freund steig immer höher“).

Daniel Klesch – Professor des Evangelischen Gymnasiums gab dichterischen Unterricht der Poetria Gräfin Catharina Greiffenberg. In den 1660-er Jahren stellte Klesch mehrere deutsche Schuldramen mit biblischem Inhalt auf die Bühne. Er war Lehrer des Gymnasiums von 1660-1669. Die fürchterliche Feuerbrunst von 1676 wurde in einer Trauerrede „Geistliche Wasserquelle“ von Matthias Lang historisch genau beschrieben, deswegen ist diese Trauerrede eine Quelle.

Im Jahrzehnt der Gegenreformation, in den 1670-er Jahren konnte die Tätigkeit der Studentenbund immer scherer weiterführen, bis es eigentlich ohne Verordnungen eingestellt wurde. Die 70 jährige Wirkung verschwand aber nicht spurlos. Zum 100jährigen Jubiläum 1614, als Christoph Lackner zuerst zum Bürgermeister gewählt wurde stellte Johannes Friedl (Fridelius) ein Gedenk-

buch mit mehreren Studenten zusammen. Er als junger Conrector besass etliche Kenntnisse über die ehemalige Wirkung des Studentenbundes. Ferdinand Dobner- dessen Vater noch als Mitglied des Foedus wirkte- stellte im Jahre 1698 ein rares Büchlein mit prächtigen emlematischen Gedichten über „Emblematischer Trauben-Schiesen“ zusammen. Dies konnte ich mit Beschreibung anderen Wettbewerben – und mit einer zusammenfassender Studie im Jahre 2009 veröffentlichen. Die Neuauflage konnte mit der Hilfe des Exemplars neu gedruckt werden, was noch der kluge Oberarchivar Jenő Házi in den 1930-er Jahren dem Stadtarchiv gekauft hat. (Ein zweites Exemplar war fast 50 Jahre lang in Novgorod- als Kriegsbeute) Seitdem ist dieses Exemplar mit anderen Raritäten nach Sárospatak zuurückgekehrt. „Habent sua fata libelli...“ Das prächtige Büchlein von Dobner ist einem jeden lateinisch-deutsch-und in ungarischer Übersetzung in Neuauflage erreichbar.

Krisch András

A Soproni Ipartestület megalakulása¹

Az 1867-es kiegyezés után az ipari termelés feltételei megváltoztak Magyarországon. Ebben egyrészt az országban végbement gazdasági, társadalmi és politikai változások, másrészt a nemzetközi gazdasági változások is szerepet játszottak. A vasutak kiépülése lehetővé tette, hogy a magyar piacot olcsó tömegfogyasztási cikkek áraszák el. A hazai ipar a fogyasztás bővülésével nem tudott lépést tartani, behozatalra szorult. Iparosaink zöme csak nehezen és lassan tudott alkalmazkodni a megváltozott viszonyokhoz. A hagyományos iparúzés válsága az 1870-es években érte el tetőfokát. Egy sor hagyományos iparág nem bírta a versenyt és teljesen eltűnt. Említhetjük például a tímárokat, cserzővargákat és a szappanfőzőket. A kisiparosok zöme nyomorúságának forrását a céhrendszer eltörlésében és a teljes iparszabadság bevezetésében látta. Az 1880-as években azonban országosan egyre többen ismerték fel, hogy befektetésekkel, az üzemük korszerűsítésével a fellendülés útjára léphetnek. Az egyes szakmák eltűnését, új korszerű kisipari szakmák kialakulása ellensúlyozta.²

A megváltozott körülmények immár új törvényi szabályozást igényeltek. Az első magyar ipartörvény (1872. évi VIII.tc.) 1872. március 16-án lépett hatályba. A törvény kiindulási pontja az volt, hogy Magyarországon a céhek korlátai a kiegyezés után megindult gazdasági növekedésnek.³

Az első ipartörvény megadta a céheknek a végső dőfést. Az iparúzés bejelentéséről ezentúl az iparhatóság adott ki igazolást, tanoncot, segédet bárki tartathatott.⁴

¹ A Soproni Ipartestület történetéről részletesen lásd: Krisch András – Mechle Károly – Mizser Gyula – Tóth Imre: Százhusz év története. Sopron és Vidéke Ipartestület. Sopron, 2012.

² Magyarország története 1848-1890. 2.kötet. Főszerk.: Kovács Endre. Bp., 1979. 1015-1016. o. Az idevonatkozó fejezet szerzője Katus László.

³ Szulovszky János: A kézművesipar helyzetének változásai a céhek megszüntetésétől az államosítás küszöbéig (1872–1945). In: A magyar kézművesipar története. Szerk.: Szulovszky János. Bp., 2005. 246. o.

⁴ Szádeczky Lajos: Iparfejlődés és a céhek története Magyarországon. (1307–1848). Bp., 1913. 170. o.

Ezzel megvalósult a képzéshez nem kötött szabad iparűzés szabadsága hazánkban, ami a vállalkozói tőke korlátlan szabadságát jelentette az ipar területén. A törvény liberális szelleme elutasított minden kényszertagságot, az önálló iparosok önkéntes alapon ipartársulatokba tömörülhettek. Ahol ez megtörtént, ott a céhes hagyományok néhány elemét tovább ápolták.

A törvény a hazai iparosságot kiszolgáltatta a gyáriparnak, a képzés eltörlése pedig a színvonal romlását eredményezte, a fogyasztók sokszor a jobb minőségű osztrák termékeket keresték⁵.

Így nem utolsósorban a kézműves iparosság tiltakozása eredményeként született meg az 1884-es, második ipartörvény (1884. évi XVII.tc.), amely korlátozott iparszabadságot biztosított. A kormány felismerte a korlátok nélküli iparűzés káros hatását, a részletes jogi szabályozás elutasítását a képzés területén. Az ipartársulatok⁶ helyébe érdekképviselői szervként az ipartestületek kerültek. A törvény már nagyobb hatáskört adott az ipartestületeknek, mint az ipartársulatoknak, működésük részben hasonlított a céhekéhez. A törvény nem vezette be a kényszertagságot, úgy rendelkezett, hogy ahol megalakult az ipartestület, ott kötelező a tagság. Az ipartársulatok átalakulhattak ipartestületekké. Ami azonban lényeges, a kézművesség eszmeisége tovább élhetett. Ez egy olyan erkölcsi háttérrel adott, ami az ipartestületek megerősödéséhez vezetett. A századfordulón jelentős mozgalom alakult ki a második ipartörvény megreformálására. Mintául a Németországban felállított kézműves kamarák szolgáltak. A folyamatot azonban a világháború megtörte, majd csak az 1920-as években került ismét napirendre⁷.

Mivel Sopronban az iparosok hosszú évekig érdekvédelmi- és érdekképviselői szervezet nélkül folytatták munkájukat, a helyi iparosság nagy része Boór Nándor helyi építőmester vezetésével 1894. december 21-én kérvényben nyilváníttotta ki azon óhaját, hogy ipartestületet alapíthasson. A törvényi háttérrel az 1884. évi 122. paragrafus adta, mely szerint a „Törvényhatósági joggal felruházott és rendezett tanáccsal bíró városokban, továbbá oly községekben, melyekben a képzéshez kötött mesterséggel foglalkozó iparosok száma legalább százra megy, a képzéshez kötött mesterséggel (4. §) foglalkozó iparosok kétharmadának kívánatára, az illetékes ipar- és kereskedelmi kamara meghallgatásával és a törvényhatóság hozzájárulásával az iparhatóság által ipartestületek

⁵ IPOSZ Jubileumi évkönyv. A történeti rész szerzői: Major Tibor és Solti Gábor. Bp., 2010. 10-12. o.

⁶ Sopronban a kamarai jelentés szerint 1890-ben négy ipartársulat működött, de ezek "kevés kivétellel csak papiroson léteznek s tényleges közhasznú működést nem fejtenek ki."

⁷ IPOSZ Jubileumi évkönyv. A történeti rész szerzői: Major Tibor és Solti Gábor. Bp., 2010. 10-12. o.

alakítandók.” A soproni iparosok kezdeményezése azonban nem várt nehézségekbe ütközött. Az I. fokú iparhatóság, vagyis a városi rendőrkapitányság, amely az ipartestület szabályszerű megalapítását volt hivatott felügyelni, sem a kamara véleményét nem kérte ki, sem a városi tanács hozzájárulását. Az ipartestület alakuló közgyűlésén ráadásul már az alapszabályokat is lefektették. A városi tanács, mint II. fokú iparhatóság, ezért a megalakításról szóló betérjesztést megsemmisítette, pontosabban a városi tanács 1895. március 4-én az ipartestület megalakításáról szóló beadványt levette a napirendről, mivel az „tárgyalásra még nem érett”.⁸

Az ügyet a város visszautalta a rendőrséghez, új eljárás lefolytatására. Ezek után az előkészítő tanácsülés az ügy tárgyalását nem javasolta a következő közgyűlésen sem, le is került a napirendről. Mivel a törvény szavaival élve „nézett eltérés” alakult ki a törvényhatóság és az iparosok között, ezért a földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter is bekapcsolódott az ügybe. A hivatalosan még meg nem alakult ipartestület a miniszternek írt panaszlevelében úgy állította be a helyzetet, mintha Sopron vezetése indokolatlan akadályokat gördítene a megalapítása elé. A miniszter 1895. március 24-én kért tájékoztatást. Az egyeztetések során kiderült, hogy a rendőrkapitányság máshogy értelmezte a szóban forgó 122. paragrafust, mert szerintük nekik csak a hozzájárulásukat kellett adni a megalakuláshoz, minden további teendő a városi tanács feladata. A városi tanács a miniszternek írt beszámolójában csatolta a rendőrkapitánytól bekért iratokat és ismételten hangsúlyozta, hogy az „ügy a közgyűlés elé való terjesztésre még nem érett”.⁹

A miniszter 1895. április 20-án a tanácson keresztül utasította a rendőrséget, hogy a törvény rendelkezéseinek betartása mellett intézkedjen. Ennek megfelelően az I. fokú iparhatóság 1895. május 5-én egy felhívást tett közvé, mely szerint a képzéshez kötött iparosoknak nyilatkozniuk kellett, hogy kívánják-e egy ipartestület felállítását. A határidő letelte után 123-an az ipartestület felállítását ellen nyilatkoztak, mellette csupán hatan. Ők a Boór Nándor építőmester vezetése mellett létrehozott előkészítő bizottság tagjai voltak. Az eredmény annak köszönhető, hogy a soproni iparosok féltek a kötelező tagságból eredő többlet költségektől, a tagdíjtól. Ez az elég lesújtó eredmény azonban mégis pozitívnak tekinthető, mivel a törvény szerint, ha az iparosok egyharmada nem elenezte az ipartestület létrehozását, akkor az megalapítható. Az iparosok száma

⁸ Magyar Nemzeti Levéltár Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára (SL.) IV.B.1403.a. Sopron Város Tanácsülési Jegyzőkönyve (Tanácsülési jkv.) 1895. március 4.

⁹ SL. IV.B.1403.c. Tanácsi iratok. VIII.8187.

a városban 650 felett volt, a többség passzivitását a törvény pedig támogatásként értelmezte. A Soproni Kerületi Kereskedelmi és Iparkamara, továbbá az iparhatósági megbízottak is mindvégig az ipartestület felállítása mellett foglaltak állást. Miután a városi törvényhatósági bizottság szintén támogatóan nyilatkozott, az előmunkálatokat befejezettek tekintették. A következő lépésben az I. fokú iparhatóság 1896. április 26-ra közgyűlést hívott egybe. Itt az iparosok nagy számban jelentek meg és elfogadták az alapszabályokat. Ezeket a kamara véleményezte, majd megküldte a város törvényhatóságának. Az ügy elintézését Glozer József rendőrfőkapitány hosszas betegsége, majd halála késleltette. Nessel Károly, az új rendőrfőkapitány viszont megnyugtatta Boór András köztörvényhatósági tagot: az ügy néhány héten belül elintézését nyer.¹⁰ Ezek után a városi tanács 1896. június 19-én a miniszternek megküldte az alapszabályokat és kérte azok megerősítését.¹¹ Ideiglenes elnöknek Boór Andrást választották meg.¹²

Márciusban került a tanács elé a főkapitány előterjesztése, s arról kellett döntenie, hogy hozzájárulását adja-e az ipartestület megalakulásához. A városvezetés is tisztában volt az iparosok hozzáállásával, ezért a tanács névszerinti szavazást rendelt el. A szavazás eredményeként a „képesítéshez kötött mesterséggel foglalkozó iparosok kívánatára” és a Soproni Kereskedelmi és Iparkamara pártoló véleményére való tekintettel a városi tanács támogatta az ipartestület felállítását.¹³ A testület alapszabályait a miniszter 1896. október 29-én kelt levelében, helyben hagyta.¹⁴

Az ipartestület megalakulásához tehát minden adott volt, mégsem kezdte meg működését. Az 1897. november 25-i köztörvényhatósági bizottság egy miniszteri leírat kapcsán a már megalakult, de nem működő ipartestület kérdésével volt kénytelen foglalkozni. A bizottság utasította az I. fokú iparhatóságot, hogy a miniszteri leírat értelmében a működni nem képes soproni ipartestület hatósági teendőit lássa el, a belépési- és tagdíjakat szedje be és azt, a miniszter további utasításáig, tegye egy helyi megbízható bankba.¹⁵

Mivel évekig nem történt semmi előrelépés, az ellenzék soraiban helyet foglaló Zsombor Géza az 1902. február 27-i tanácsülésen az ipartestület teljes fel-

¹⁰ SL. IV.B.1403.a. Tanácsülési jkv. 1896. február 27.

¹¹ SL. IV.B.1403.c. Tanácsíratok. VIII.8187.

¹² Uo.

¹³ SL. IV.B.1403.a. Tanácsülési jkv. 1896. március 26.

¹⁴ SL. IV.B.1403.c. Tanácsíratok. VIII.8187.

¹⁵ SL. IV.B.1401.a. Sopron szabad királyi város köztörvényhatósági bizottságának ülése 1897. november 25.

osztatását javasolta. A tanács ezt a beadványt nem támogatta, mivel az iparosok kevesebb, mint 1/3-a foglalt állást az ipartestület megalakítása ellen. Ugyanakkor kénytelen volt elismerni, hogy az iparosok az ipartestület megalakításáért nem tesznek semmit: az előkészítő választmány már két ízben megalakult, mégsem működik. Az adott gazdasági helyzetben a kisiparosok újabb terhet nem tudtak magukra vállalni, s ezt tovább tetézte az Építőbank bukása. A tagdíjakat viszont mindezek ellenére egy minisztériumi rendelet alapján beszedték. A vizsgált helyzet megoldására a tanács elfogadott egy felterjesztést a kereskedelmiügyi miniszterhez, mely szerint kérik az ipartestület felosztatását.¹⁶

A köztörvényhatósági bizottság azonban Láng Lajos miniszter 1902. október 30-i rendelete alapján az ipartestület felosztatását nem rendelte el.¹⁷

Ezt követően a soproni iparosok, a megszüntetéstől való félelemtől is vezérelve, egy újabb, ezúttal már sikeres kísérletet tettek az ipartestületük megalakítására és működtetésére. Az alakuló közgyűlést 1902. december 7-én tartották a Hotel Pannónia fehértermében, ahol 150-en vettek részt. Az ipartestület megalakulásáról beszámolt a helyi sajtó.¹⁸ A Soproni Napló című napilap a következőket írta: „Az elmúlt vasárnapon csakugyan megtörtént a testület megalakítása. Iparosaink egy része a közelmúltban mindent elkövetett, hogy a megalakulás meg ne történhessék, sőt hogy a testületet a kormány oszlassa fel. A kereskedelmi kormány azonban, mely az ügy tanulmányozására egy tisztviselőjét küldte ki év elején, megmaradt állhatatosan a testület mellett, s e következetességével elérte azt, hogy végre a soproni iparosok is belátták makacskodásuk indokolatlan voltát, s hajlandóknak nyilatkoztak a testületben való működésre.” Két elnökjelölt neve merült fel: Bergmann Adolf lakatosmesteré, illetve Roth Gyula sütőmesteré. A városszerte nagy ismertségnek örvendő Bergmann nevének elhangzásakor nagy éljenzés támadt, ezért Roth azonnal visszalépett. A lap a következő mondattal fejezte be a tudósítást: „Hisszük, hogy most már a komoly munka is kezdetét veszi a testületben, melynek működésétől az iparosok sok üdvös eredményt várnak.”¹⁹

Az ipartestület nehézkes hosszas megalakítása nem egyedüli eset Magyarországon. Esztergomban például szintén ösztönözni kellett az iparosokat az ipar-

¹⁶ Uo. 1902. február 27.

¹⁷ SL. IV.B.1403.a. Tanácsülési jkv. 1902. okt.30.

¹⁸ Erről a közgyűlésről nem maradt fenn jegyzőkönyv. Az alakuló közgyűlés előtt a „Korona” Hotelben Zsombor Géza kezdeményezésére már tartottak egy megbeszélést, ahol kb. 100 iparos vett részt. Ödenburger Zeitung 1902. december 10. 3. o.

¹⁹ Soproni Napló 1902. december 11. 5. o.

testületben való részvételre.²⁰ Az alakuló közgyűlésen lefektették az újonnan megalakult Soproni Ipartestület alapjait. A további teendők, tervek és az alapítás további részleteinek megbeszéléséhez 1902. december 30-ára egy előkészítő előljárásági ülést hívtak össze a Kereskedelmi és Iparkamara palotájába. Ezen az előkészítő ülésen a testület előljárósága, élen Bergmann Adolf elnökkel,²¹ megválasztotta az Ipartestület új alelnökét. A hús szavazatból Labach György kalaposmester két szavazatot, Gerencsér József szabómester 18-at kapott, s ezzel az ipartestület alelnökévé választották.

Az új alelnök kijelentette, hogy legszentebb kötelességének fogja tartani az ipartestület érdekeit minden tekintetben és mindenkor tehetségéhez mérten előmozdítani és ipartestület jólétéért küzdeni. Az elnök elmondta, hogy az ipartestületnek egy nagyobb helyiségre lesz szüksége, ahol a hivatali ügyeket intézhetik. Az elnök két vezetőségi tagot nevezett ki a megfelelő irodahelyiségek felkutatására. A vezetőség határozott a szükséges berendezés, s az irodaszerek beszerzéséről, valamint arról is, hogy a pecséten „Soproni Általános Ipartestület”, ezen belül pedig két egymást szorító kéz a barátság, egyetértés és összetartás jeleként fog szerepelni.²²

Sopron köztörvényhatósága még 1897. január 28-án 600 korona egyszeri segílyt szavazott meg az Ipartestületnek. Labach György előljárásági tag szerint a város a gazdapolgárok számára évente ezreket áldoz, az iparos társadalom pedig miközben a legtöbb adót fizeti, mégis érdemtelenül kevés támogatást kap. Javasolta a 600 korona segíly évenkénti folyósításának a kérését. A vezetőség azonban önmérsékletet tanúsított és tekintettel a város nehéz anyagi helyzetére, megelégedett az egyszeri folyósítással.²³

Az ipartestület az 1903. április 6-i vezetőségi ülését egy átmeneti hivatali helyiségében tartotta. Az iroda kisebb ülések megtartására alkalmas volt, nagyobb gyűléseknek, vagy könyvtárnak viszont már nem.²⁴

²⁰ Szulovszky 2005. 249. o.

²¹ Bergmann személye elnöksége teljes ideje alatt kedvelt volt a tagság soraiban. Ünnepléses kezek között köszöntötték meg elnöksége 10. évfordulóján 1913. március 5-én, de házassága 25. házasság évfordulóján is nagy számban fogadott gratulációkat. Bergmann 1897-ben született fia Pál, a város főmérnöke volt.

²² A pecsét felirata 1907-ben változott meg: „A Soproni Általános Ipartestület, mint I. fokú Iparhatóság”. Ezt a pecsétet az elnökség viszont csak abban az esetben használta, amikor a testület az 1884-es ipar törvényben ráruházott I. fokú iparhatósági ügyekben járt el. SL. IX.259. Sopron Város és Vidéke Ipartestülete iratai. Ipartestületi Jegyzőkönyv (Ipartest. jkv.) 1907. május 7. Előljárásági ülés.

²³ SL. IX.259. Ipartest. jkv. 1902. december 30. Előljárásági ülés.

²⁴ SL. IX.259. Ipartest. jkv. 1903. április 6. Előljárásági ülés.

A helyzet megoldására a testület létrehozta a lakáskereső bizottságot. Labach György a bizottság elnöke, az ipartestület egyik legaktívabb tagja, hosszas keresgélés után a Várkerület 26. szám alatt található és a katolikus konvent tulajdonát képező helyiségek kibérlését javasolta. Itt kezdte meg az ipartestület a tevékenységét.²⁵

A Soproni Ipartestület elsődleges célja volt, mint az a még 1896-ban elfogadott alapszabályban olvasható: „a testületi tagok közt a rendet és az egyetértést fenntartani, az iparhatóságnak az iparosok közt fenntartandó rendre irányuló működését támogatni, az iparosok érdekeit előmozdítani s haladásra serkenteni.”²⁶

A Soproni Ipartestület 1946-os feloszlataáig gondoskodott a tagjairól: ellátta a gazdasági érdekvédelmüket, megpróbált kulturális és szociális helyzetükön javítani, kiállításokat szervezett, gondoskodott a megfelelő továbbképzésekről.

Kapcsolatot tartott a társszervezetekkel, képviselte magát a jelentősebb konferenciákon. Nem feledkezett meg a beteg vagy idős tagjairól sem.

A külföldi konkurencia miatt a hazai iparnak nagyobb támogatást próbált meg elérni. Az Ipartestületeket Magyarországon a rendszerváltás után alakulhattak meg ismét.

²⁵ Az ipartestület 1928-ban költözik be a Szent György utca 20. alatti székházába. Lakatos István: A soproni iparosság története. Dokumentumgyűjtemény. Bp., 1994. 94. o.

²⁶ A soproni általános ipartestület alapszabályai. Sopron, 1896. 1. o. A testület az alapszabályokat 1913-ban ismét megjelentette nyomtatásban. Több változás is életbe lépett, így például az előljárást már nem egy, hanem három évre választották meg. Az alapszabályokat közli: Lakatos 1994. 95. o.

András Krisch

Die Gründung der Ödenburger Gewerbekorporation¹

Nach dem Ausgleich (1867) veränderten sich die Bedingungen der industriellen Produktion in Ungarn. Dabei spielten einerseits die wirtschaftlichen, gesellschaftlichen und politischen, andererseits die internationalen wirtschaftlichen Änderungen eine wichtige Rolle. Der Ausbau der Eisenbahnlinien ermöglichte, dass der ungarische Markt mit billigen Massenverbrauchswaren überflutet wurde. Die ungarische Industrie konnte mit dem Konsumanstieg nicht Schritt halten, Ungarn war auf Einfuhr angewiesen. Die Mehrheit der Handwerker konnte sich nur schwer und langsam an die neuen, veränderten Verhältnisse anpassen. Diese Verhältnisse benötigten neue Gesetze. Das erste ungarische Gewerbegesetz (1872/VIII.) tritt am 16. März 1872 in Kraft. Der Ausgangspunkt war, dass die Zünfte die Schranken der wirtschaftlichen Konjunktur sind. Dieses Gesetz gab der Zünfte den letzten Stoß. Ab jetzt herrschte in Ungarn freie Gewerbeausübung, diese war nicht mehr an Fachwissen gebunden. Die Handwerker gründeten als Interessenvertretungsorgane Gewerbeinnungen. Die liberale Geistigkeit des Gesetzes wies alle Pflichtmitgliedschaft ab. Das Gesetz lieferte die Handwerker der Großindustrie aus, das Löschen der Ausbildungspflicht brachte die Verschlechterung des Niveaus mit sich. Die ungarischen Konsumenten suchten oft die besseren österreichischen Waren.²

So nicht zuletzt als Ergebnis der protestierenden Handwerker ist das zweite Gewerbegesetz (1884/XVII.) geboren, das eine beschränkte Gewerbefreiheit sicherte. Die Regierung erkannte die negative Wirkung der Gewerbefreiheit, und die Abschaffung der juristischen Regelung auf dem Gebiet der Bildung. An der Stelle der Gewerbeinnungen traten die Gewerbekorporationen. Das Gesetz gab der Korporationen einen größeren Wirkungskreis. Die Pflichtmitgliedschaft

¹ Über die Geschichte der Ödenburger Gewerbekorporation siehe: Krisch András – Mechle Károly – Mizser Gyula – Tóth Imre: Százhusz év története. Sopron és Vidéke Ipartestület. [Die Geschichte von 120 Jahren. Gewerbekorporation in und um Ödenburg.] Sopron, 2012.

² IPOSZ Jubileumi évkönyv. [IPOSZ Jubiläumsjahrbuch] Autoren des historischen Kapitels: Major, Tibor und Solti, Gábor. Budapest, 2010. S. 10-12.

wurde nicht allgemein eingeführt, aber wo diese Korporationen gegründet wurden, dort war es den Handwerkern eine Pflicht Mitglied zu sein.

Da in Ödenburg die Handwerker Jahre lang ohne Interessenschutz- oder Interessenvertretungsorganisation ihre Arbeit fortsetzten, erklärte sich ein Teil in einem Antrag unter der Führung von Ferdinand Bóor (hiesiger Baumeister) am 21. Dezember 1894 den Wunsch eine Gewerbekorporation zu gründen. Das Gesetz vom Jahr 1884, Paragraph 122 gab dazu den juristischen Hintergrund. Laut diesem: in den Städten, wo die Zahl der Handwerker die 100 übersteigt, auf Wunsch von 2/3 der Handwerker, mit Meinungsäußerung der zuständigen Gewerbe- und Handelskammer und mit Zustimmung des Munizipiums sind Gewerbekorporationen zu gründen. Die Initiative stieß aber auf unerwartete Schwierigkeiten. Die Gewerbebehörde ersten Grades, praktisch die städtische Polizei, die die legale Gründung der Gewerbekorporation überwachen sollte, verlangte weder die Meinung der Kammer, noch die Zustimmung des Stadtrates. Auf der Vollversammlung der Gewerbekorporation legte man gesetzwidrig die Statuten ab. Der Stadtrat, als Gewerbebehörde zweiten Grades, vernichtete deshalb den Eintrag über die Gründung, genauer gesagt der Stadtrat nahm den Antrag von der Tagesordnung am 4. März 1895 ab, da dies „zur Verhandlung noch nicht reif ist.“³

Die Stadt wies die Angelegenheit zur Polizei zurück, um ein neues Verfahren durchzuführen. Nach diesen wollte sich der Stadtrat über die Gründung auf seiner nächsten Sitzung nicht einmal beschäftigen. Da laut dem Gesetz sich ein „Meinungsunterschied“ zwischen dem Munizipium und den Handwerkern entfaltet, deshalb schaltete sich der Agrar-, Gewerbe und Handelsminister in die Sache auch ein. Die offiziell noch nicht gegründete Gewerbekorporation behauptete in seinem Beschwerdebrief an den Minister, dass die Stadt gegen die Gründung sei. Der Minister verlangte am 24. März 1895 weitere Informationen. Während der Vereinbarungen stellte es sich heraus, dass die Polizei den genannten Paragraph anders deutete. Sie meinten, dass sie nur eine Zustimmung geben sollen, alles andere ist die Aufgabe des Stadtrates. Der Stadtrat betonte in seinem Bericht an den Minister erneut, dass „die Angelegenheit zur Verhandlung noch nicht reif ist.“⁴

Der Minister verordnete durch den Stadtrat die Polizei am 20. April 1895,

³ Magyar Nemzeti Levéltár Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára [Ödenburger Archiv] (im weiteren SL.) IV.B.1403.a. Sopron Város Tanácsülési Jegyzőkönyve [Ratsprotokoll der Stadt Ödenburg] (im weiteren Ratsprotokoll) 4. März 1895.

⁴ SL. IV.B.1403.c. Tanácsi iratok. [Ratsakten] VIII.8187.

dass sie unter Einhaltung des Gesetzes weiteren Maßnahmen treffen soll. Danach veröffentlichte die Polizei am 5. Mai 1895 einen Aufruf, dass die Handwerker sich äußern sollen, ob sie die Gründung einer Gewerbekorporation wollen. Nach dem Ablauf des Termins, äußerten sich 123 gegen die Errichtung der Korporation, dafür nur sechs. Die letzteren waren die Mitglieder des Vorbereitungsausschusses, der unter der Führung von Ferdinand Bóor stand. Dieses Ergebnis ist der Tatsache zu verdanken, dass die Ödenburger Handwerker Angst vor der verbindlichen Mitgliedschaft und vor dem Mitgliedsbeitrag hatten. Wir können aber dieses niederwerfende Ergebnis positiv betrachten, da laut des Gesetzes, wenn ein Drittel der Handwerker nicht gegen die Aufstellung war, dann konnte man die Korporation gründen. Nachdem die Zahl der Handwerker in der Stadt über 650 war, die Passivität der Mehrheit deutete das Gesetz als Unterstützung. Die Ödenburger Handels- und Gewerbekammer nahm für die Gründung Stellung. Da der städtische Munizipalrat sich auch unterstützend äußerte, betrachtete man die Vorkehrungen, als beendet. Als nächster Schritt rief die Polizei am 26. April 1896 eine Vollversammlung zusammen. Die Handwerker strömten in einer großen Zahl hierher und nahmen die Statuten an. Diese begutachtete die Kammer, dann schickte der Polizei zu. Das Erledigen der Angelegenheit hinderte die Krankheit, schliesslich der Tod des Polizeipräsidenten Josef Glozer. Der neue Präsident Karl Nessel beruhigte aber den Munizipalrat: Die Angelegenheit wird er bald erledigen.⁵ Am 19. Juni 1896 schickte der Stadtrat die Statuten dem Minister zu und verlangte die Genehmigung derselben.⁶ Zum vorläufigen Vorsitzenden wurde Andreas Bóor gewählt.⁷

Im März gelang die Vorlegung des Polizeipräsidenten vor den Stadtrat, er musste sich entscheiden, ob er die Gründung genehmigt. Dem Stadtrat war die Einstellung der Handwerker auch klar, deshalb verordnete der Rat eine namentliche Abstimmung. Als Ergebnis derselben und mit der Unterstützung der Ödenburger Gewerbe- und Handelskammer, ermöglichte der Stadtrat die Errichtung der Gewerbekorporation.⁸ Die Statuten wurden durch den Minister am 29. Oktober 1896 auch genehmigt.⁹

Für die Gründung war alles gegeben, trotzdem begann die Korporation seine Tätigkeit nicht. Der Munizipalrat musste sich am 25. November 1897 im Zu-

⁵ SL. IV.B.1403.a. Ratsprotokoll. 27. Februar 1896.

⁶ SL. IV.B.1403.c. Ratsakten. VIII.8187.

⁷ Ebenda

⁸ SL. IV.B.1403.a. Ratsprotokoll. 26. März. 1896.

⁹ SL. IV.B.1403.c. Ratsakten. VIII.8187.

sammenhang einer Ministerialzuschrift mit der schon gegründeten, aber noch nicht tätigen Gewerbekorporation beschäftigen. Der Munizipalrat verordnete der Gewerbebehörde ersten Grades, dass sie die behördlichen Aufgaben der Gewerbekorporation übernehmen, bzw. sie die Mitgliedsbeiträge kassieren und in eine hiesige, zuverlässige Bank einzahlen soll.¹⁰

Da Jahre lang keine Fortschritte geschahen, schlug der oppositionelle Mitglied im Stadtrat Géza Zsombor an der Sitzung des Stadtrates am 27. Februar 1902, die volle Auflösung der Gewerbekorporation vor. Der Stadtrat unterstützte diesen Antrag nicht, da weniger als ein Drittel der Handwerker gegen die Gründung der Gewerbekorporation Stellung nahm. Gleichzeitig war er gezwungen zu anerkennen, dass die Handwerker für die wirkliche Gründung nichts unternehmen, ein Vorbereitungsgremium wurde schon zweimal gegründet, trotzdem passierte nichts. In der wirtschaftlichen Lage konnten die Handwerker keine weitere finanzielle Last übernehmen und der Lage erschwerte der Sturz von Épitóbank (Baubank). Die Mitgliedsbeiträge wurden trotz diesen auf Verordnung des Ministers eingehoben. Um die widrige Lage zu lösen, nahm der Stadtrat eine Unterbreitung an. Laut dieses baten sie den Handelsminister Lajos Láng die Gewerbekorporation aufzulösen.¹¹ Der Minister verordnete aber am 30. Oktober 1902 die Auflösung der Gewerbekorporation nicht.¹²

Danach nahmen die Ödenburger Handwerker aus Angst vor der Auflösung einen neuen und diesmal erfolgreichen Versuch für die Gründung und Errichtung ihrer Gewerbekorporation. Sie hielten ihre Gründungssitzung am 7. Dezember 1902 im Weißensaal im Hotel Pannonia. An der Sitzung nahmen 150 Mitglieder teil. Über die Gründung gab die hiesige Presse auch eine Meldung.¹³

Die Tageszeitung „Soproni Napló“ schrieb folgendes: „Am vorigen Sonntag geschah wirklich die Gründung der Korporation. Ein großer Teil unserer Handwerker übernahm in letzter Zeit wirklich alles, damit die Gründung nicht erfolgreich wird und sogar die Regierung die Korporation auflöst.“

Der Handelsminister schickte aber einen Beauftragten für die Untersuchung der Lage am Anfang dieses Jahres, und danach blieb er beständig neben der Gewerbekorporation und mit seiner Konsequenz erreichte er, dass die Ödenburger Handwerker endlich einsahen, ihre Hartnäckigkeit sei unbegründet und

¹⁰ SL. IV.B.1401.a. Sopron szabad királyi város köztörvényhatósági bizottságának ülése 25. November 1897. [Sitzung des Munizipalrates der Königlichen Freistadt Ödenburg]

¹¹ Ebenda. 27. Februar 1902.

¹² SL. IV.B.1403.a. Ratsprotokoll 30. Oktober 1902.

¹³ Über diese Sitzung ist kein Protokoll erhalten geblieben. Ödenburger Zeitung 10. Dezember 1902. S. 3.

wurden bereit in der Korporation zu arbeiten.“ Zwei nominierten sich als Vorsitzendenkandidaten: Adolf Bergmann Schloßermeister und Julius Roth Bäckermeister. Beim Ertönen des Namen Bergmann¹⁴, der in der Stadt sehr bekannt war, brach ein großer Hochruf aus, deshalb tratt Roth sofort zurück. Die Zeitung beendete mit folgendem Satz ihren Bericht: „Wir sind davon überzeugt, dass auch die ernste Arbeit in der Korporation beginnt, wovon die Handwerker viel nützliches Ergebnis erwarten.“¹⁵

Die lange und schwere Gründung des Gewerbekorpes ist kein Einzelfall in Ungarn. In Esztergom zum Beispiel musste man die Handwerker auch zu der Teilnahme in der Korporation bewegen.¹⁶ In der Gründungssitzung legte man die Basis der Korporation ab. Zur Besprechung der weiteren Pläne wurde auf 30. Dezember 1902. ein Vorbereitungsausschuss des Vorstandes ins Palais der Handels- und Gewerbekammer einberufen. Auf dieser Sitzung wählte der Vorstand die Stellvertretenden der Korporation. Aus den 20 Stimmen bekam der Hutmeister Georg Labach zwei Stimmen, Josef Gerencsér Schneidermeister aber 18. Damit wurde er zum Stellvertretenden gewählt. Er äußerte sich so: er hielt als seine allerheiligste Verpflichtung die Interesse der Korporation aus aller Sicht zu fördern und für das Wohlhaben des Gewerbekorpes zu kämpfen. Der Vorsitzende erklärte, dass die Korporation in der Zukunft einen größeren Raum benötigen wird, wo sie die Amtsangelegenheiten erledigen können. Der Vorstand entschloss sich die nötigen Mobilien, Büromaterial zu besorgen, weiterhin auch dazu, dass auf der Stempel „Ödenburger Allgemeine Gewerbekorporation“ stehen wird, und in der Mitte zwei einander ergreifende Hand, als Symbol für die Freundschaft, Einigkeit und Zusammenhalt.¹⁷

Das Ödenburger Munizipium unterstützte am 28. Januar 1897 mit einer 600 Kronen einmalige Spende die Gewerbekorporation. Laut der Meinung des Vorstandsmitgliedes Georg Labach spendet die Stadt der Wirtschaftsbürger jährlich tausende, die Schicht der Handwerker zahlt viel Steuer, trotzdem bekommt un-

¹⁴ Bergmann war während seiner Amtszeit in der Mitgliedschaft sehr beliebt. Im feierlichen Rahmen jubelten ihn anlässlich seiner 10jährigen Amtszeit am 5. März 1913, aber er konnte auch zum 25. Heiratsjubiläum die Gratulationen großer Zahl entgegen nehmen. Sein 1897 geborener Sohn Pál war der städtische Oberingenieur.

¹⁵ Soproni Napló 11. Dezember 1902. S. 5.

¹⁶ Szulovszky János: A kézművesipar helyzetének változásai a céhek megszűntetésétől az államosítás küszöbéig (1872–1945). [Veränderungen des Gewerbes vom Auflösen der Zünfte bis zum Anfang der Verstaatlichung 1872-1945] In: A magyar kézművesipar története. Red.: Szulovszky János. Bp., 2005. S. 249.

¹⁷ SL. IX.259. Sopron Város és Vidéke Ipartestülete iratai. Ipartestületi Jegyzőkönyv. [Akten der Gewerbekorporation in und um Ödenburg, Korporationsprotokoll] 7. Mai 1907. Vorstandssitzung.

verdient wenig. Er schlug vor, dass die Stadt diese 600 Kronen Spende jährlich überweisen soll. Der Vorstand aber zeigte Selbstbescheidung und betrachtend auf die wirtschaftliche Lage der Stadt und war mit der einmaligen Überweisung zufrieden.¹⁸

Die Gewerbekorporation hielt seine Vorstandssitzung am 6. April 1903 noch in einem provisorischen Raum. Dieses Büro war für kleine Sitzungen geeignet, aber für größere oder gar für die Bibliothek nicht mehr. Zur Lösung der Lage rief der Vorstand einen Wohnungsausschuss ins Leben. Nach langem Suchen fand und mietete die Korporation in der Grabenrunde 26. mehrere Räume. Hier begann die Tätigkeit der Ödenburger Gewerbekorporation.¹⁹

Seit der Gründung bestrebte sich die Korporation unter den Mitgliedern die Ordnung, die Einigkeit zu erhalten und die Interesse der Handwerker zu fördern.²⁰

Bis zur Auflösung (1946) sorgte die Ödenburger Gewerbekorporation um seine Mitglieder: versah den wirtschaftlichen Schutz der Handwerker, versuchte ihre kulturelle und soziale Lage zu verbessern, organisierte Ausstellungen, sorgte um die entsprechende Ausbildung der Handwerker. Sie hielt Kontakt mit den anderen Korporationen, vertrat sich auf den bedeutenden Konferenzen. Sie vergaßen auf die Kranken und die alten Mitglieder auch nicht. Sie erkannten, dass wegen der ausländischen Konkurrenz das einheimische Gewerbe eine größere Unterstützung braucht. Die Neugründung der Gewerbekorporationen in Ungarn erfolgte wieder nach der Wende.

¹⁸ SL. IX.259. Protokoll der Gewerbekorporation. 30. Dezember 1902. Vorstandssitzung.

¹⁹ SL. IX.259. Protokoll der Gewerbekorporation. 6. April 1902. Vorstandssitzung.

²⁰ A soproni általános ipartestület alapszabályai. [Statuten der Ödenburger Gewerbekorporation] Sopron, 1896. S.1.

Franjo Pajrić

Problematika izmišljenog srednjeg vijeka

Pročitajući knjigu Heriberta Illiga i tekstove mađarskih stručnjaka (nitko od ovih nije strogo profesionalni povijesničar ili ima i neku drugu struku, pa je tu uočljiva očita diskrepanza oko uvriježene znanosti, koja je ozbiljno načeta i poljuljana i onih, koji žele dati suvisli odgovor na izazove vremena), došao sam do sljedećih zaključaka:

1. Vrlo je velika zbrka oko definiranja vremena i vremenske ljestvice, koju mi danas prihvaćamo, kao jedino valjanu i prema kojoj se orijentiramo u vremenu, pa preko toga i prostoru. Uopće nije sigurno (čak više je sigurno), da nismo u onom vremenu o ili u kojem mislimo da jesmo. I Toth i Szekeres se bave sa tom problematikom uz Illiga, no međutim još se nije dao konačan odgovor, koliko vremena fali ili koliko je umetnuto, tj. izmišljeno. Svi naši datumi, pa čak i rođenje Krista proizvoljni su, pa prema tome moralo bi se o tome više raspravljati. Čak ni astronomija i njihovi odgovori prema zvijezdama nisu pouzdani zbog višeznačnog opisa astroloških pojava u povijesti, pa se mogu različite pojave različito tumačiti. Szekeresu se prema astronomskim programima podudara dosta antičkih zvijezdanih, mjesečevih odnosno sunčanih pojava (totalno zamračenje, djelomično zamračenje, sinkrone pojave itd), no međutim opet se sve proizvoljno stavlja na vremensku ljestvicu.
2. Po mom mišljenju dosta dugo vlada nekoliko paralelnih vremenskih ljestvica sa kojih se opet skače povremeno s jedne na drugu. Neki astronomi kažu da treba ubaciti ili izbaciti 532 godina, da bi se sve pojave mogle pokazati istima. To isto nije nemoguće, ako se npr. uzme Illigova teza o 297 umetnutih godina i preskače se sa Partske vremenske ljestvice, koja se brojala isto po Gospodinu (samo 245 god. prije našeg gospodina tj. Krista plus minus 7 godina) na ovu našu današnju vremensku traku. To je moguće i onda se izreže čak tako veliki vremenski trag sa ljestvice,

ali iz stvasnosti ne. To je ono što zbunjuje. Svi misle, da toliko vremena nestaje. A to nije istina. Koliko se vremena ukralo o tom moraju još stručnjaci prodiskutirati.

3. Krećimo na povijest i pokušaj njegovog tumačenja malo bez vremenskih ograničenja i datuma, koji zbunjuju, nego logičnim slijedom mogućih događaja. Postoji uz to i velika prijelomnica u vjersko-moralnom smislu kod nas a to je upravo rođenje Isusovo. Znači već su tri stvari u igri, koje treba usuglasiti. Problematika priče se još komplicira umetanjem stvarnog vremenskog raspona Partskog Carstva (koje je namjerno prešućeno i malo poznato) od cca. 500 godina (250 godina prije i isto toliko cca. poslije rođenja Isusova.). Da malo zapaprim. Krist je rođen međutim izgleda po logici stvari iz Bibilije u Betlehemu, no ne u onom južno od Jeruzalema, koje je sveto mjesto daleko prije Židova, nego u Betlehemu sjevernije u Galileji, koji se već spominje puno stoljeća prije Kristova rođenja. A to područje je vrlo blizu Partskom području i pod njihovim je utjecajem. U blizini se nalazi i grad Skitopolis. Opet ti Skiti koji su isto dosta prešućeni.
4. Postoje kod čovječanstva općenite zakonitosti i pojave, koje se mogu pratiti po cijeloj kugli zemaljskoj. Npr. problematika piramida a s tim u vezi problem energije, komunikacije i vremena. Tu nam je znanost ostala dužna još odgovora. Neki se pokušaji naziru, no međutim pošto su oni izvan današnjih „znanstvenih gabarita“ pokušava se te ljude diskreditirati i omalovažavati. Tih piramida ima i kod nas. U posljednjih minimum 1000 godina se sustavno odstranjuju iz našeg društva ljudi, koji imaju prirodno prirođena osjetila za neka zračenja. Svo slikarstvo u špiljama diljem svijeta zna otkud nam dolazi životna energija i koje su zakonitosti tog procesa u našem svakodnevnom životu. Ta se drevna znanja i mudrosti od renesanse polako odstranjuju iz društva. Koja li kontroverza, jer mi smo mislili da to doba nosi nešto novo. Novost je upravo ta, da se stvara indoktrinirani sloj na fakultetima, koji na znanstvenim temeljima kroji svjetonazor i viđenje većine, pa se tako lijepo polako udaljujemo od srži i postajemo sve plići, misleći s druge strane da sve znamo.
5. Kada ovo sve sumiramo dolazimo do problema pisma i antičkih pisaca, prvenstveno Grka, koji su nam još posebno začinili ionako zamućenu juhu. Na toj se pak grčkoj kulturi bazira dosta našeg današnjeg shvaćanja početaka, jer se na njih poziva često. Problematika Troje i Ilijade same po sebi govore, a da ne spomenem sve.

6. Problematika karpatsko-jadranskog prostora je posebno delikatna, jer dosta toga je staro, čak možda starije od drugih drevnih civilizacija, koje se uporno favoriziraju. Uzmimo vučedolski Orion i jedini čisto solarni kalendar, klinasto pismo, pa i vinča pismo. Najstarije gradove, kao što su Vinkovci i oni u Transilvaniji. Postoji sjećanja kultura na istoku, da su im preci došli sa zapada. Problematika željeza isto je još dosta nedorečena. Prastara komunikacija Baltik-Jadran nas vraća možda u vremena, koja mogu biti spoj između našeg doba i onih s megalitima i piramidama. Problematika datiranja je isto dosta načeta, pa ni u nju ne vjerujemo više tako slijepo kao do prije par desetljeća, jer osim znanstveno-tehničkih kvaka sada se još upliće i ovo novo relativiziranje naše vremenske tračnice. Narodi zapadne Europe isto nose sjećanja na panonski prostor, kao postojbinu. Brončano doba se mora isto preispitati, jer je bronca vrlo prisutna u karpatskom bazenu i to ranije, nego su pretpostavili i put bronce do nas predodredili sa istoka.
7. Vratimo se povijesti. Astrološko znanje postoji na više mjesta (Babilon, Maje itd), pa je isčekivanje, da će se nešto veliko dogoditi u doba oko rođenja Krista nazočno kod skoro svih civilizacija (ne samo Židova), jer dolazi vrijeme, konstelacija, koja se pojavljuje samo svakih 26000 godina. Znači naš se Isus, kao materijalizacija onoga (mi ga zovemo Bogom) što je stvorio čitavi svijet rodio u „čudesno” doba, a to su Babilonski magi (znalci Partskog a ne perzijskog Carstva) predvidili i dolazio k njemu. Inače da je neka Inteligencija, Bog stvorio svijet u relativno kratkom roku sa svim što je trebalo stvoriti je već poprilično jasno znanstvenicima i Darwinova teorija se izgleda polako mora napustiti. Znači dolazimo u vrijeme, kada se rodi Bog, da bi se pojavio na pragu najmračnije ere svijeta i da nam da neke uputke, kako prevaliti tih cca. 2160 godina. To je poruka Isusa. Volite se, jer ste drugačije izgubljeni. To viđenje bi trebali poštovati, no međutim mi kao da slušamo drugog Boga, Boga nekih drugih, koji dopušta što-šta u svijetu.
8. To je bila moralno-vjerska povijest posljednjih vremena, a sada pokušajmo rekonstruirati posljednjih 2000 godina. Ideja Isusa Krista, pravo kršćanstvo se širi prema istoku upravo u Partsko Carstvo i među skitske narode, pa i u Panoniju, koja baštini svjetonazor prastarih vremena – gdje se širi ideja o besplatnoj milostinji i oprost. U Rimsko carstvo dolazi posredovanjem 13. apostola tj. Pavla i tamo se širi. U Rimskom Imperiju postoje razna vjerovanja i Bogovi od kojih se upravo sa istoka importiran Mitraizam vrlo raširio u vremenu malo prije i poslije Krista. Pavao isto dolazi iz kra-

jeva gdje je to vjerovanje bilo rašireno. Puno elemenata današnjeg kršćanstva vuče korijene upravo iz te vjere, a ona pak iz prijašnjih shvaćanja. Kršćanstvo se dakle širi na dvije fronte u dva oblika, a usput postoje različita strujanja. Vrlo je indikativno, da u kanoniziranim tekstovima nemamo niti jedan tekst od apostola osim Ivana, u kojem se inače osjeća suprotnost naspram druga tri.

Na početku 3. stoljeća Mani, koji sebe naziva prema svom priviđenju i inicijaciji apostolom Krista započinje učenje, iz kojeg nastaje maniheizam, koji je uporno žigosan herezom i dualizmom, Taj vjerski pravac se u raznim oblicima pojavljuje na raznim mjestima i uporno se sa strane Rima i Carigrada želi uništiti.

Kako znamo Rim u doba Dioklecijana doživljava krucijalna previranja, o kojima su nam do sada učili priče, koje nisu baš uvjerljive, ali kad ih akademici potkrepljuju moraju postati istine. On dijeli Carstvo na četiri dijela i na taj način oktroira Tetrarhat. Dva augusta i dva cezara na obje strane carstva. Carstvo je poljuljano upadom najvećeg neprijatelja, koji zna cijeli ustroj i sustav pokvarenog Rima. Pokvarenog do te mjere, da živi protiv prirodnih zakona, umoran od samog sebe i pun svoje samohvale. Apsolutni hegemon, Rim, koji piše povijest, koji je shvatio da na taj način piše i „pravu” povijest, već onda falsificira i manipulira. (Tako je cijela priča o pokoravanju Ilira isto relativna. Neka se plemena sigurno nisu mogla pokoriti niti u Bosni, a niti u Daciji)

To svojstvo neće izgubiti nikada, jer preživljava sa Bizantom.

Atila, Bič Božji dolazi i uništava Rim i postaje apsolutni pankrator. Dioklecijan umire u borbi sa njim (znači ne sadi kupus u svojoj velebnoj palači u Dalmaciji blizu Solina). Taj Atila uvodi svoje kršćanstvo i organizira vlast po novim kriterijima pravednosti. Postavlja vodeći sloj prvenstveno svojih ljudi i ne ruši ni papu (kojeg su poslali pred njega), nego mu oprašta. (to je period koji nam se prodaje kao početak apsolutne vladavine Konstantina. Kršćanstvo pobjeđuje.

Ali koje kršćanstvo?

Atila želi zaustaviti užasna progona kršćana u Carstvu i pomoći tim ljudima, koji su još prije došli sa velikih prostranstva unutar granica Rima, a tlačeni su zbog svoje vjere. Zapravo brani se jedna ideja, koja je drukčija u shvaćanju. Njegovi sinovi Aladar i Čaba bit će predkipovi svim vladarima i velikim reformatorim u idućem razdoblju. Tako je Childerik zapravo Aladar (dijete kralj, iliti od kralja dijete) a isto legenda o Arturu

oličuje njega. Rik na kraju imena označava titulu kralj zapravo kir, jer se klinasto, pismo piše sa desna na lijevo.

Atiline vojske i vojskovođe dopiru u Britaniju i u Hispaniju. Tu se sukobljavaju sa Perzijancima, (od tuda toliki perzijski utjecaj u graditeljstvu) koji će postati na papiru datiranom 300 godina kasnije (različite kronike) Arapi, koje pobjeđuju Karolinzi točnije Karlo Martell 732. godine kod Poitersa. Sve samo izmišljotina i prikrivanje stvarnog pobjednika, ali bez dodatka vremena, tj. Atilinih vojski.

Čak dolaze u sjevernu Afriku, gdje osnivaju kraljevstvo Vandala.

Atila postaje vladar i kruni se. Prema Mađarima sveta kruna ugarskog kraljevstva je iz onoga doba. Njom se kruni Aladar i nju je pronašao Oton (navodno u grobu Karla Velikog „izmišljenog”) pa ju predaje Silvestru papi, a Mađari dolaze po nju da vrate svoje tj. krunu Atilinu za svoga kralja Stjepana, ali cijena je ogromna, moraju pustiti Rim na svoj teritorij i time gube dio svog identiteta. I jezik, a i pismo pa i vjeru.

Naravno vremenski se korigirajte prosim!

Aladar sa vođama ostalih naroda porazi Čabu, koji se mora skloniti. Prvo kod djeda u Grčku u Bizant, dalje kod svojih u Skitiju. Nakon 5 generacija se vraćaju u karpatski bazen tj. Panoniju da bi vratio izgubljeno, a to je dolazak Mađara. :Kada govorim o dolasku nekog naroda na neki prostor, mislim na dolazak konjaničkog sloja, sa svojom kulturom, koji preuzima vlast od prijašnjih struktura, koji su bili najvjerojatnije opet narod konjaničkog tipa. Taj ciklički proces se pojavljuje cca. svakih 300 godina, kada onaj prijašnji sloj postaje previše asimiliran, gubi svoju vitalnost i ne ispunjava više zadatak, koji mu je povjeren tj. vladanje.) Preostali dio Rimskog carstva međutim kuje osvetu i na papiru mu se žestoko osvjeđuje. Bacajući ga u drugo vrijeme i drugi kontekst stotinjak godina kasnije, pak razvlačenjem povijesti od oko 300 godina Atila se prikazuje kao najveće zlo, koje je moglo zadesiti Svijet. No međutim postoje dokazi, da su taj bič neki ugledni duhovnjaci pri kraju trule antike ipak prihvatili kao pravedni božji sud.

Zašto bi trebao Atila poharati 100 godina poslije Europu, kada za to nikakve potrebe nema.

9. Prema tome sva ta velika zbivanja, koja su nam protumačena kao prijelaz iz antike u srednji vijek, sa velikim seljenjima naroda (što je vrlo upitno) itd. dogodila su se zgusnuto u cca. 100 godina. Konstantin Veliki predsjedatelj na Nicejskom sinodu, gdje su prokleli i potjerali Arija (to je ro-

đenje islama i bježanje, tj. hidžra $325 + 297 + 44$ (julijanski kalendar) = 666 prokleti broj) i donijeli vrlo važne odluke o kršćanstvu isto je izmišljen kao takav, kao i Karlo Veliki, pa cca. 50 papa i 25 careva, kako to dosta uvjerljivo tvrdi Illig. Ta vječita borba između tih struja trajala je duboko u srednji vijek. Simbolika se može vidjeti u crkvama, stećcima, narodnim pripovjatkama itd. Traje čak i dan-danas. Puno ljudi osjeća da je ovim kršćanstvom ustvari izdan i da je dvostruko mjerilo na snazi sa rimskim zakonom. Takvo je vrijeme vrijeme Ribe i trajati će još barem nekih 250 godina, ako prihvatimo skok od samo oko 300 godina.

Tako da priča da smo već u Vodenjaku nije istinita. Uostalom to dokazuje samo vrijeme u kojem živimo. Nije došlo do nikakvih promjena na bolje glede moralnosti i razmišljanja. U ime istog Boga se kolje, umara i razara.

10. Zašto tako dugački uvod, kada želimo dati odgovor na hrvatske prilike, zapravo prilike jadransko-panonskog prostora? Potrebno se je malo udaljiti od uvriježenih stereotipa, pa ako ovo nije sve istina, možda je čitatelja malo poljuljalo u svom znanju istine, povijesnog mogućeg vremena.

Paralela 7 braće kod Mađara i Hrvata prilikom zauzeća nove postojbine (a radi se samo po mom mišljenju o doseljenju ponovnog vladajućeg sloja, koji kao konjanički narod lako osvaja Ravne Kotare, okolnje područje i nametne svoju vlast.

Stvorena je jezgra nove države. Ravni Kotari se inače dugo vremena zovu Hrvati što je više nego indikativno. Isti simboli na trasi baltičko-jadranskoj, koji su apsolutno skitski, kao što su jeleni sa stablom života (jelen je tu konj i ta simbolika se na istoku sa životinjama vrlo uvjerljivo uklapa u kozmologiju prirode čovjeka) nešto govore. Prva jezgra hrvatske državnosti je upravo na kraju te trase uz more u Ninu.

Nije li to sumnjivo? Veliki ostaci prijašnjih civilizacija Ljuba, Asserija, Daorson nalaze se vrlo blizu. Tu je more, koje vječito spaja i razdvaja, kako se gleda. Genetika nam dokazuje da je tu jedan dosta stari gen u panonskom prostoru taj Eu 19, kojeg Slaveni nazivaju slavenskim, a Mađari starim europskim genom, kojeg oni nose u najvećem postotku isto sa panonskim Hrvatima, Ukraincima i drugim susjednim narodima.

A Hrvati nose stari gen Eu 7 koji isto potvrđuje dugu nazočnost ovog tipa ovdje. Ne smijemo razmišljati u kategorijama modernih nacija. Govorimo o supstratu i onim, koji dolazi.

Simboli Strijelca-Oriona, Plejada-Vlašića i golubova, Konja i bikova, otvorenih šaka Plesa i kola, koji su nosioci velike simbolike. Veliki blag-

dani i egzaktno brojanje (čuvanje tradicija i simbola) vremena nas uvjeravaju u duboku ukrorijenjenost na ovim prostorima. (prema tome ime Vlačići samo tri km od Ljube preko tjesnaca – a kako je prekrasno vidjeti Ljubu kao da je brod, koji pramcem siječe more tj. nebesku stazu – ima vjerojatno drugu genezu)

Staro perzijsko uređenje svijeta, ostatak njihovih tragova i simbola (npr. ljljan) govore nam o tomu da je ovaj dio svijeta imao uvijek važnu ulogu u povijesti. Stari narodi istoka vuku porijeklo odavde. Neke legende čovječanstva se vežu uz ove prostore. Mađari su uvjereni, da u kuki Dunava, nekadašnjem sakralnom i duhovnom središtu kuca srce zemlje (Dobogókő – tutnjajući kamen).

Visoka civiliziranost i posebnost jadranskih prostora dovelo je do modifikacije skitskog elementa, gdje će se posebno morati staviti pod povećalo jezični aspekti.

Previše je istih toponima kao što su oni vezani za plišu, Piliš itd, pa Buda, Lepence-Lepenica, Ram-Rama itd.

Sam mađarski jezik nudi nekoliko vrlo izazovnih rješenja, a ostatak imamo mi u svojem riječniku. Gdje je nestao jezik prastanovnika? Možda ipak nije nestao, nego živi među nama u artefaktima? Regionalnost i preko toga i posebnosti npr. u Hrvatskoj u nastojanju homogeniziranja nacije predstavljaju problem, koji se treba riješiti upravo dopuštanjem tih razlika, koje će na taj način prerasti u prednost. U protivnom radimo protiv narodnog duha i praktično ubijamo naše ljude.

U tom kontekstu se postavlja pitanje: Tko smo mi, koja je naša zadaća.

Ugarska sakralna Kruna sv. Štefana, (već samo po posebnoj logici postavljenih 19 slika posebna u svijetu) koja je ujedinjavala u svojoj simbolici narode ovog prostora u svojem funkcioniranju puno govori o općim ljudskim vrijednostima, ali i specifičnostima ovih naroda nasuprot drugih.

Nju su nažalost Habsburgovci od 1784. do 1802. oskrvnuki i nasilno promijenili 3 slike, što se očigledno vidi i na slikama na internetu.

Pošto se nakon turskih ratova od 1683. porušilo dosta toga u Mađarskoj a naseljavanjem tuđeg etnosa brisala memorija vrlo je upitno (zapravo sigurno je) da današnji Stolni Biograd (Székesfehérvár) nije isti sa Stolnim Biogradom gdje su se krunili mađarski tj ugarski kraljevi. Isti je problem i sa današnjim Budimom, pa i Ostrogonom.

Mađarske kronike, koje su bile do sada predstavljane kao nemoguće djelo zbog krive datacije dobijaju na vrijednosti. One se savršeno uklapaju u Illigovu tezu o izmišljenom srednjem vijeku. Naime u njima se iako vrlo

opširno opisuju događaji ispred i iza Avara, riječ Avar ni jednom se ne spominje. Isto tako neznaju ništa o „stvoritelju” Europe Karlu Velikom i njegovim pohodima u Panoniji, naravno niti o Kazarima i njihovom carstvu, kuda su u misiju išli i naši izmišljeni likovi Ćiril i Metod, pa prema tome o njima samima isto ništa.

Bilo bi dosta žalosno da se naši slavisti ne počinju baviti s to problematikom i da nam slavist Nijemac ili Englez održi lekciju o fiktivnosti Ćirila i Metoda i postavi na glavu opet sve, a da ga se ignorira desetljećima, a imat će istinu i bit će u pravu.

Ali se te iste kronike sjećaju događaja u zapadnoj Europi, Engleskoj i Hispaniji i Panonsko-jadranskom prostoru.

Vrijedno je razmišljati o tim stvarima, jer nam na vrlo transparentan način, koji je u suglasju sa arheologijom i antropologijom govore o našoj povijesti. Na takvim ćemo pak osnovama moći napisati puno suvisliju našu povijest. Ako je to tako, onda je npr. i cijela priča o našim srednjovjekovnim statutima i njihovom utjecaju na čitavi zapadni svijet puno realnija i vremenski bliža. Na taj način i „pokrštenje” već pokrštenih naroda, poslije Hrvata (koje po redu i iz kojeg centra moći?) mora se ponovo definirati i bit će bliže onom shvaćanju prof. Crnkovića, o preuzimanju pravog kršćanstva, kojeg on naziva vjerom blizu narodu, koja nije nametljiva i provokativna, koja ne zapovijeda nego je u realnom životu. Upravo ta se vjera poslije potiskuje i živi još stoljećima u nekim zabitima ili u Bosni. Nije to nikakva hereza, nego upravo bit cijelog kršćanstva.

O dualizmu tzv. Slavena (jer se pojam Slaven mora ponovo definirati i opisati) samo toliko, da se isto mora ponovo definirati, jer život sam u svojim cikličnim pojavama može sličiti dualizmu, no međutim to nije baš ono što su nam predstavljali i krivo tumačili. Sunce i mjesec nisu nikakvi dualistički simboli, a ni prikazivanje prirode nije pokazivanje raslinja nego upravo proces rasta, što lijepo proizlazi iz same riječi (pojam biljka o tome već ništa ne govori). Takvih je riječi prepuno pa će i filolozi morati malo pripaziti o čemu i u kom kontekstu govore. Jer jezik upravo ima funkciju opisivanja i objašnjavanja svijeta oko nas. Čim mu to bolje uspijeva tim je bliže izvoru.

Samo primjer riba (doba u koje mi sada živimo) na mađarskom jeziku se zove hal. A isto tako se zove ako netko umire. Živimo u smrtno opasnom vremenu i zato se rodio Isus a i znak je bio isti. Imenica riba ili Fisch o tome nam ne govori.

Sa novom datacijom arheoloških artefakata, kada se izuzme vrijeme

Karolinga, Avara, Kazara i Velike Moravije (tako i Ćirila i Metoda) i Aspartove Bugarske i preskače vrijeme i uvrsti ih se u hunske odnosno mađarske artefakte imat ćemo možda suvisliju sliku o stvarnim događajima i neće nam faliti tih 200-300 godina u zemlji, koje želimo uporno pupuniti datirajući simo-tamo nađene artefakte.

Tko su bili naši vladari. Koja je to loza i imaju li veze sa mađarskim vladajućim slojem, znači konjanici skitskog tipa i skitske kršćanske vjere. Otuda ti simboli, otuda simbolika i možda kriva misao da smo mi svi s iranske visoravni. Ideje i vladajući sloj nam prosljeđuju kulture sa onih prostora.

Ali tu stanimo malo i razmislimo o jednoj bitnoj stavki.

Prije nego uopće počinjemo raspravu, trebali bismo definirati, o čijoj ćemo povijesti govoriti, jer je skoro sigurno, da je velika većina pučanstva naših prostora korijenom vezana uz ovaj Panonsko-Jadranski prostor i na kraju krajeva dosta utjecala na svoje osvajače, transformirala njih, oplemelila se i živila dalje.

Znači povijest plemstva i pučanstva nije ista. Na rubovima prostora su se uvijek mogli očuvati ostaci starijih shvaćanja i načina razmišljanja.

Kakva je enigma glagoljice? Dosadašnje objašnjenje nikako ne odgovara stvarnosti.

Vrlo je indikativno Vrbničko kolo ispred crkve u Vrbniku u obliku kotača ili kruga s 8 traka, koje u stvari imaju dosta lijepu simboliku, jer predstavljaju i suce i strane svijeta i osnovne elemente itd. Iz tog simbola je već Jordan dokazao mogla nastati najstariji oblik (trokutasti) glagoljice, kao direktni prijenos vjere na papir. No međutim ono što zapanjuje je ono što se prvotne bvgomolje držale oblika kruga, kao simbola sunca, svjetlosti pa tako i Boga. One su se na starom jeziku zvale kōrke, znači kružići, krugovi. Vidi se da kolo ima isti korijen. No međutim bez samoglasnika upravo dobijamo upravo riječ KRK, odakle dolazi znači glagoljica? Mi smo djeca sunca, a u glagoljici je to i vizualno predočeno. Fenomenalno!

Spominje se da je na otocima, posebno Krku očuvano najviše astroloških izraza, pa nas to još više približava ovim razmišljanjima.

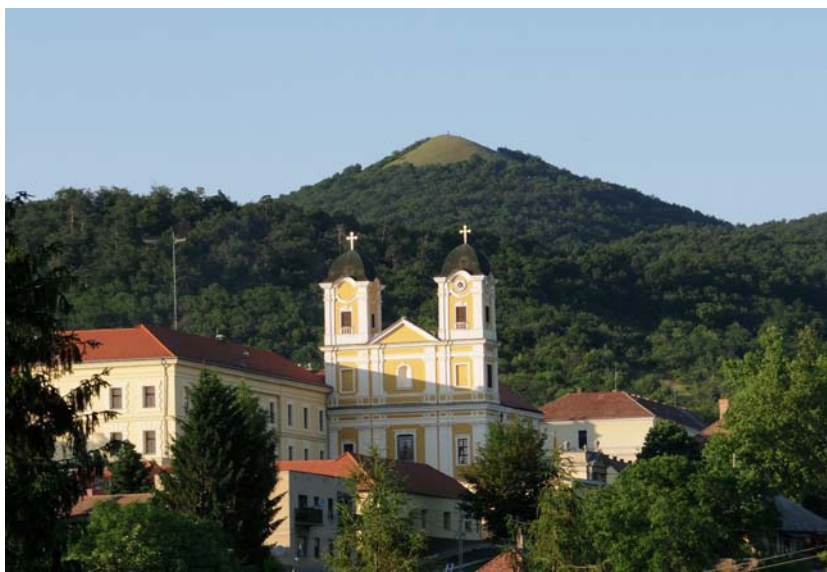
Povijest ovih prostora se razvukla, da bi se na krajevima (zapadu i istoku) stvorio herojski kontinuitet. Zato nismo mogli objasniti važne stavke ranog srednjeg vijeka na našim prostorima a Konstantin Porfirogenet piše povijest kod stola, (ili mu pišu po njegovim uputama, sve u svemu bio je veliki igrač) onu koja se nije ili se samo djelomično odigrala, ali u drugim vremenima. Anales i zbornici skriptorija na zapadu opet popunjavaju ono, što nije ni dogodilo.

Lijepa prošlost zar ne?

Zajedničko razmišljanje mađarskih i hrvatskih stručnjaka otvorenih za nove opcije uvelike bi pridonijelo rješavanju problematike naših prostora. Samo jedna strana neće biti u mogućnosti ponuditi odgovarajuće rješenje, jer je ono upravo sakriveno na zajedničkom putu i sagledavanju stvari. Samo je na takav način moguće riješiti nesporazume, koji su već više puta pridonijeli ratovima (100 godina od I. Svjetskog rata) i netrpeljivosti među narodima, koji su si vrlo bliski. Tim principom se služio veliki sin naših krajeva sa prekretnice prošlog stoljeća, kojeg nam je Bog poslao da daje svjetlo čitavom svijetu, Nikola Tesla, kada je najveća svoja otkrića podijelio na više mjesta, da bi se ostvarila upravo samo onda, kada zavlada sloga među ljudima.

Za sada izgleda bio je vrlo lucidan, ali je po mom mišljenju ipak mislio da će se ljudi prije pomiriti.

Uvjeren sam, da će vrlo brzo doći vrijeme, kada će se moći napisati takva povijest našega kraja, a preko toga i puno šire (jer tu je ključ, to nije sporno), koja će spriječiti sve mogućnosti ponovnog ratovanja, zbog glupih ciljeva nekih nakaradnih stvorenja, koji mogu sa svojim suludim mislima uništiti čitavu planetu. Jer smisao onoga da smo tu nikako nije međusobno ubijanje i ignoracija drugih.

Máriaosztra i piramida

Stara glavna vrata grada Senja

Zapadna Panonija

